

interioribus. aut ab exterioribus. Ab interioribus aliquando fit ab humore. aliquando ab anime passionibus. Ab interioribus itaque mutatur color in cute. aliquando per humores calidos. aliquando per frigidum. nam contingit humores calidos tam compositos quam simplices frigesieri et eriam frigidus vel infrigidatus calefieri. et sic hoc solet in cute color variari. nam quando frigidus humor calefiunt albus color mutatur in citrinitatem vel in ruforem. quando vero calidus frigescit color rubeus mutatur in albedinem vel pallorem. et sic de alijs intelligendum est. Item ab interioribus anime passionibus mutatur color. Nam rubicundus fit pallidus ex angustia vel timore. quia in timore cor stringitur et calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. et ideo exteriora pallefcunt ita similiter pallidus fit rubeus ex ira. quia in ira cor dilatatur et extenditur ad videri dicte appetitum. et calor subito impetose ab interioribus ad exteriora commouetur. unde et calefit sanguis intercutaneus et exinde rufus subito generatur. ab interioribus etiam fit color niger in mauris. et albidus in alemanis. Nam mauritanea est regio in ethiopia calidissima in qua propter calorem continuus sanguis aduritur intercutaneus et demigratur et fit adustus. a cuius demigrati sanguinis diffusione inter cutem et carnem omnia membra generaliter demigrantur. Unde primus ethiopia in habitant demigratus sic est. Sed postea cooperante calore solis continuitate primi illius habitatoris vicium in posteris propagant quod ex nigro patre et consimili matre nigri fetus generaliter nascerentur. sed hoc solum habet locum vbi solis adustus continue afficit generantes. Et ideo in regionibus temperatis et ad frigiditatem declinantibus ethiopes generant in colore filios temperatos. vt dicit Dioscoridius et etiam Aristoteles et Auicenna. Contrario vero scoti et alemani frigiditas inhabitant regiones. et ideo frigiditate proos exteriorius constringente calor ad interiora reuocatur. et ideo extre-

rioris partibus corporum superficies reuocatur. Nec omnia narrat commenta. super Joban. Idem etiam narrat Aristoteles. Item mutatur color cutis et maxime hominis multis alijs de causis. quandocumque propter complexionis malignitatem vt patet in melancolicis propter nemiam et superexcedentem caliditatem. vt estridere in coericis qui citrini sunt coloris. Propter solis calorem et aeris siccitatem vt patet in itinerantibus et nautis propter humorum corruptorum intercutaneorum expansibilitatem vt contingit in morphea et in lepra propter opilationem epatis et fellis distemperatam qualitatem vt accidit in ictericia que est coloris naturalis in sordidum et viciosum colorem transmutatio vt dicit Constan. Propter solutionis cutis continuitatem vt patet post variolas et cicatrices varias vel vsturas. Consideratur etiam color in pilis et in capillis. Nam secundum qualitatem humorum a calore resolutorum variatur color capillorum. nam ex flegmate fiunt albi et sanguine rufi. ex naturali melancolia glauci. ex colera adusta nigri. et defectu etiam caloris naturalis fiunt cani. vt patet in senibus. Et quando canas color incipit in radicibus capillorum accidit ex flegmate abundante. quando vero ab extremis incipit signum est quod accidit ex defectu caloris naturalis. quere supra in tractatu de capillis.

Capitulum IX

De colore in oculis

Trahitur postea color in oculis
 a Nam vt dicit Johannicus. colores oculorum sunt quattuor. scilicet niger. subalbidus. varius et glaucus. Diuersitas autem colorum istorum accidit ex spiritus visibilis claritate vel obscuritate. vel ex cristallini humoris paucitate vel profunditate vel ex albuginei humoris superfluitate vel turbatione vel ex vicia tunice humoris indigentia vel su-

pffuitate. nam si humor cristallinus fue-
 rit paucus in q̄titate v̄l lateat intrinse-
 cus ⁊ albugine⁹ hūoz deficiat v̄l pruriet
 vel si abūdet hūoz niger tunice vice. iſt
 oibus cōcurrentibus vel aliquibus ipoz
 niger color in oculo generat. Subalbid⁹
 vero ex causis fit cōtrarijs. Blaucus ve-
 ro et varius accidit ex mixtione reruz q̄
 faciunt albedinem ⁊ nigredinem ⁊ i glau-
 citate aliq̄stulum nigredo in varietate
 albedo aliq̄stulum plus abundat. sed de
 his quere supra in tractatu oculoꝝ. Co-
 lor etiam in vnguibus tenotatur. nā eo-
 rum color debet esse subalbidus specula-
 laris ⁊ perspicuus. q̄nq̄ autem mutatur
 iste color in liuiditatem vel alium emu-
 lum colorem et tunc diuersas pretendit
 passiones. vt patet supra in tractatu de
 vnguibus.

Capitulum x

De coloribus in particulari.

Tunc de coloribus in particula-
 ri dicendum est. et primo de alle-
 dine que videtur mediore colorū
 esse p̄cipuum fundamentum. Est autem
 albedo color ex luce clara et multa in pu-
 ro ⁊ perspicuo generatus. vt dicit Aſſa-
 zel. Unde q̄to materia perspicui est pu-
 rior ⁊ lux clarior tanto albedo erit inten-
 sior ⁊ nigro impermixtior. Est autem cā-
 materialis albedinis perspicuum purus
 omni terrestri feculentia impermixtum
 nunc siccum nūc humidum. Causa vero
 effectiua est vel calidum vel frigidū. nā
 materia si fuerit sicca per dominūz calor
 agens in ipam fuerit per dominūz gene-
 rabitur tunc albedo p̄pter rarefactiōem ⁊
 subtiliatiōem partium materie ac clari-
 ficatiōem vi caloriz. vt in cōbusto offe-
 et in calce. si vero fuerit materia substan-
 tialiter humida et in illa dominans fri-
 giditas generatur erit album vt in ni-
 ue ⁊ pruina. Generatur autem autem al-
 bedo ex aere vaporoso redinante ad hūi-
 ditatem aqueam. vt dicit Aſſeſto. li. xix.
 de animalibus. et hoc per frigidū actiōem
 nam frigus albificat humidam materi-
 am et denigrat siccam. Calor vero humi-
 dam denigrat et siccam dealbat Item al-

bedo generatur ex rarefactione aeris vt
 patet in spuma. et ideo aque calide gene-
 rant pilos albos. que albedo non est nisi
 ex aere vaporabili retento in membris ⁊
 quia albedo ex aere calido et vaporabili
 fit. ideo animalia sunt alba sub ventre.
 vt dicit Aſſeſto. li. animalium. xix. Diffu-
 siuam autem habet virtutem respectu vi-
 sus et spiritus sensibilis disgregatiuaz.
 et ideo si fuerit nimis inuenia corrumpit
 pit visum et facit oculos lacrimari s̄ est
 omnium colorum incrementum. In nul-
 lo enim melius fundantur colores me-
 dij q̄ in albo. Et quanto album est inten-
 sius quod substernitur tāto adheret for-
 tius color qui superinducitur et limitur
 siue rubeo fuerit siue nigredo ad albedi-
 nem vero pertinet candor. albor. palloꝝ si-
 ue flauor. Flauum enim et liuidum idē
 sunt sc̄dm vnā significatiōem vt dicit
 Aſſeſto. in cap. de sapore. et dicit q̄ liqui-
 dum est flauum quia flauum sequit natu-
 ram albi. Multas alias species assignat
 medici circa album vt est color aqueus
 lactens. l̄arapos. i. albidus vel subalbi-
 dus. pallid⁹ vel subpallid⁹. Et variant
 sc̄dm diuersas materias tenues v̄l gros-
 sas in quibus radicanur. vt in lib. ysa-
 iaphili Constan. Egidij de vniuers.
 Candor est albedo intensa multum ha-
 bens in se lucis in forma et pure perspi-
 cuitatis in materia. nam fulgor lucidi. i.
 puri perspicui superficiem in formans et
 perficiens et intuentis aspectum sine or-
 gani lesione immutans. et cum quadam
 suauitate ad sui intuitum excitans oculo
 lum et alliciens candor nuncupatur. Illud
 enim candor dicitur quod primo po-
 test sine corruptione sensus ab albedi-
 ne per actum lucidi ab oculo comprehendē
 nā albedo que consistit in extremis a sen-
 su non videtur. subterfigit enim sensus
 iudicium. quia nulla res sub extremo co-
 lore videri potest. Sunt enim colores
 extremi inuisibiles sc̄dm se propter sui
 paruitatem. vt dicit in lib. de sen. et sen.
 cap. viij. Quod ergo primo subiacerit se-
 sui de albedine post eius extremum can-
 dor dicitur.

De colore glauco et flauo.

Capitu. XI

Color flavius qui et glaucus dicitur generatur ex albedine minus intensa accedente aliquantu-
 lū ad rubeinē. 7 generat sūm Rūi. in materia temperata nō simpliciter sed respēctū viridis coloris. Nam vt dicit idem. Viridis color in plantis mutatur in glaucū in autumnō. qñ enī in folijs est materia hūida magis q̄ glauci et grossa paulatim p actionem calidi cōsumitur. nec tamen omnino destruit vel destruit a calore eleuante materiā. licet frigus tōminetur. frigus hō dñans in materia mediocri generat mediū colorez necessario et qz potest melius transmutare humiditatem q̄ siccitatem. ideo generat colorez mediū habentē de alto magis cuiusmodi est glaucus. vt di. cōmen. sup li. Alrefto. de plan. in fi. Ideo inquit quedā arbores virides in estate pallefcūt in hyeme vt butus. habet enī butus viscosum humorem. in radice autē multū habet liquidam humiditatem. 7 iō non cadūt folia sed adueniente calore puocatur humor ad exteriora qui tactus caliditate fit viridis. sed adueniente frigiditate reuertitur humor et abundat siccitas. et fit color glaucus. Unde respectu coloris viridis in quo est plus de materia viridis dicit glaucum habere materias temperatam.

Capitulum XII

De pallido colore

Color pallidus ex eisdem causis generatur. frigiditas tñ minus est intensa. et pl⁹ accedit albedo ad nigredines in materia grossiori. Est igitur pallor color medius ab albedine incipiens et regenerans in nigredinē. generatur etiam accidentaliter vt ex timore. sollicitudine nimia. et labore 7 ex causis alijs quibus calor ad interiora reducitur 7 corporis superficies ppter sanguinis depaurationem pallefcit 7 discoloratur vt est videre in nimis dormientib⁹ 7 somniculosis. et in hōib⁹ amorosis qui pre amoris magnitudine estuantis dilatati

cordis spūs euaporant ppter quoz nutrimentū et restauratiōem natura colorem ab exterioribus ad interiora reuocat. 7 sic superficiem cutis p subtractiōem calidi sanguinis discolorat iuxta illud. Palleat omnis amās hic est color aptus amāti. et eadem de causamacerati fame vel imoderato exercitio et labore et ppter cōsumptiōez calidi sanguinis expallefcūt.

Capitulum XIII

De rubeo colore

Rubeus color est color medius ab extremis nigredinis 7 albedinis equē distās. qui in superficie corporis pspicui resultat p incorporationem clari luminis ignei atqz puri. Ad cuius generatiōem concurrunt materie pspicuitas. ignei luminis claritas. 7 albedinis atqz nigredinis cōcoro mediocritas tamen ppter igneam lucem partes miti pspicuas dilatantem et rarificantē ac subtiliantem maiorem habet in translucētia cōformitatem cū alto q̄ cū nigro. et ideo intense rubeū ad modū lucidi disgregat visum. nec aggregat sicut nigr⁹ ppter qd pannoz venditores pānos rubeos suspendunt ante lucem vt videntes alios pannos coloratos. ppter rubeinē spūm visibilem disgregantem minus valeant color discernere veritatem ppretendit autē generaliter rubeo tōminū calidi in pmixto. q̄uis aliquādo inueniatur superficialiter in naturaliter frigido. vt est videre in rosa que naturaliter siue substantialiter frigida est et sicca. sed quia subtilissima est substantie in natus calor quem habet ex compositione fugiens tōminium frigidi petit exteriora que inueniens subtilia et humida ad immutandum transmutat ea superficialiter in colorem rubeum qui actioni ignis potissime simulatur.

Capitulum XIII

De croceo colore

Color croceus punice⁹ et citri⁹ nus differunt parum nisi sūm remissionem albedinis et nigredinis intensiōem. aliquātulam autem

admirtioem: et fm aliq̄tulam intēsiōes
 caloris ⁊ frigiditatis remissioem. fm au
 tem q̄ color talis in materia subtiliori ac
 magis p̄spicia radicitur magis rutilat
 et apparet fm v̄o q̄ materia magis ē ter
 restris ac grossa minus claret. talis aut̄
 color intensionem significat caloris t̄pa
 ti et nō excedentis q̄tum est de significa
 tione coloris. sc̄dm varias tamen sub
 stātie dispositōes varias p̄tendit sanita
 tis vel morbi significatōes diuersas cor
 poris habitudines et cōplexiones vt pa
 tet in li. ysa. ⁊ v̄inis. Nam citrinus co
 lor adiunctus cum substantia tenui i v̄i
 na iuuenis colerice cōplexionis p̄tendit
 ip̄m sanū. In fleumatico ac melancoli
 co significare poterit varias infirmitates
 vt di. Egi. v̄tilis finem in tractatu dyzi
 nis. c. xij. v̄bi di. Est multis tenuis citri
 na referta figuris. ⁊ leumaticum iuuē
 nem vel quem niger afficit humor. Lon
 demnat tricham duplici ⁊c. Unde vnus
 et idem color diuersa et aduersa signat
 fm diuersitatem substantie cui copulat

Capitulū. xv

De colore croceo

Color croceus plus tingit liquo
 res ⁊ humores q̄ citrin⁹ ⁊ signi
 ficat caloris intensionem ⁊ distē
 perantiam sanguinis in epate per colere
 admirtioem. vt in ictericis. quoz v̄niua
 est crocea in spuma et oculi crocei. et cu
 tis feda et citrina. Elues autem calidis
 sine cōplexionis et colerice vt aues p̄e
 de extrema habent crocea vt pedes atq̄
 rostra. q̄d accidit ex superbundantia co
 lerici fumi et calidi quem reijcit natura
 ad extrema. p̄pter q̄d colorantur. ⁊ hoc q̄
 re supra in li. ⁊ morbis. ca. ⁊ ictericia.

Capitulū xvi

De colore minio

Color minius idem est q̄ cocci
 nus ac vermiculus rubei coloris p̄o
 pinquus et affinis. rutilans ⁊ re
 splendens quasi ignis. multum enim ha
 bet in se ignee luciditatis. et etiam ex p̄
 te materie p̄spicitatis. p̄pter quod co
 lor est v̄iridis relucens multum et acut⁹

Materia enim minij est terra que dis
 cerpitur in litore maris rubri. que tan
 te est infectionis et ruboris q̄ ex eius di
 luuione totum mare tingitur et in colo
 rem minij commutatur. vnde ab illa in
 fectione mare superioris egypti rubr⁹ ap
 pellatur. Et in illis terre venis rubre gē
 me inueniuntur. Nec de terra primo op
 time depuratur desiccatur. tandem inter
 lapides subtilissime commolitur. et cū
 claro oui distempatur. Et hic color pic
 toribus. scriptoribus. lucrum non modi
 cum administrat. nam inde libros ornat
 capitales litteras inde formant. fines
 ac principia sententiarum ac v̄sū di
 stinguūt minio atq̄ signat. Acuitur q̄n
 q̄ succo herbe cuiusdam que cocco appel
 latur. ille color rutilat quasi ignis. et iō
 ab illo succo coccum nominatur. et t̄li co
 lore plus vtuntur tinctores vestiu q̄ scri
 ptores. Solebāt etiā ātīqui acuerē mi
 nium cum sanguine cuiusdam vermīs.
 sicut acuitur purpura cum sanguine cō
 chilis. ⁊ ex tali acumine primitus ab an
 tīquis vermiculus vocabatur. vt di. Fi
 dozus. v̄bi tractat de coloribus. Est au
 tem color v̄x̄mētissime adherētie post
 q̄ fuerit materie incorporatus. itaq̄ inde
 vix poterit post delecti. Q̄d si quis perga
 meno abradere contenderit. vel abluere
 nilus fuerit vix tantum abluet vel abra
 det quin aliquod restigū post inueniet.

Capitulū xvii

De puniceo colore

Puniceus color est color circum
 dās colorē rubrū sicut purpure⁹
 pl⁹ habens de rubeidine et nigre
 dine q̄ de albedine. plus tamen declinat
 ad albedinem q̄ ad nigredinem. purpu
 reus autem econuerso affinis est rubeo.
 sed magis declinat ad nigredinem q̄ ad
 albedinē. Unde dicit Arist. in. ij. ⁊ som.
 et v̄gi. q̄ puniceum p̄ purpureū transit
 in nigrum. vnde post rubeidinem vicin
 tatem gater ad nigredinē. Inueniuntur
 aut̄ in mari quedam conchile ad modum
 p̄ue que in extremitatibus p̄cise q̄sdam
 emittit guttas sanguineas q̄ recollecte
 purpuras tingūt ⁊ colores rubeos acuit

et intendunt. vnde talis sanguis in q̄ti-
tate modica recolligitur et vasis ac can-
nalibus tinctoz officio apris cum alijs
coloribus reponitur cum quibus tingit
sericum et quo textitur pannus purpure-
us vnde regum gloria ostendit. vt dicit
Breg. sup Lanti. ca. vij.

Capitulu XVIII

De colore viridi

Color viridis generat actiōe ca-
lidi in materia mediocri vegen-
te tamen ad dominū humidū vt
pt̄ in folijs fructibus et herbis. et id̄ ge-
nerabitur color multū habens de nigre-
dine. non tñ ptingens totaliter ad nigre-
dinem. Et admixtione enī remissi albi
vt glauci et intensi nigri in superficie hui-
midū viriditas generatur. qñ calor agēs
in materia non potest adurere humidū.
nec ad plenū decoquere vt totaliter i-
nigrum cōuertatur. vnde viriditas in her-
bis et fructibus signum est crudi h̄sio-
ris et indigesti. vt dicit Auicē. Et hoc
pt̄ qz color viridis in plantis et in fru-
ctibus mutatur in glaucū in autumno.
qz in folijs et in herbis est multa mate-
ria humida et grossa que p actiōem cali-
di paulatim consumit. nec omnino de-
stituitur a calore in materia eleuante li-
cet frigus dominet. et ideo quedam arbo-
res virent in vere et in estate. in h̄ye-
me vero vel in autumno palleunt. quia
aduēiente caliditate vernali puocatur
humor ad exteriora qui tactus calore fit
viridis. sed aduēiente frigiditate rep-
cutitur humor et abundat siccitas et fit
color glaucus. vt dicit cōmen. sup. i. A
testo. de plan. in fine. Est itaqz color vi-
ridis medius inter rubeū et nigrum ge-
neratus. et hoc pt̄ p transitū colere ru-
be in melancoliam innaturalem. Cole-
ra enī cū sit rubea transit in melancolias
que est nigra mediante colera innatura-
li. s. eruginosa et prassina que viridis in-
uenitur. Et ideo color viridis marie de-
lectat visum ppter concursim pt̄um ig-
nearum et terrestriū. na luciditas ignea
que in viridi est tempata delectat visus
obscuritas etiam terrea siue nigredo

cum non sit in extremo mediocriter sp̄s
ritum visibilem aggregat et confortat.
Et ideo nullus color est ita delectabilis
visui sicut viroz. vt in smaragdo qui o-
culos sculpturum gemmas et metalla
maxime reparat et confortat. vt di. Phi-
ca. de lapidibus p̄ciosis. Sunt autem vi-
ridia folia plāte et gramia et cetera ter-
renascentia ex dominio pt̄um terrestri-
um in quibus radicanur tanq̄ in mate-
ria. et ex virtute innea tanq̄ ex causa ef-
fectiua. que dissoluit terrea et subtiliat
et rarefacit. et sic attrahendo earum fu-
mos ad extrema. tingit herbe superficiem
tali colore non nigro nec rubeo sed viro-
re. nam nigredo temperat rubeū di-
sgregatiuam claritatem. et claritas l̄co-
porata nigredini ipam reduct ad medi-
ocritatem. et dominio ergo partium ter-
restrium et ignearū viridis color gene-
ratur. Et q̄uis folia fructus et gramia
virescant. flores tamen virides raro vl-
nunq̄ inueniunt. qd̄ accidit ppter sub-
tilitatem materie florum in qua si p̄do-
minantes partes fuerint aquee et aeree
erit color albus. Si vero aquee cū igne
is p̄ualuerint erit color glaucus vel pali-
das aut citrinus. Si autem preabunda-
uerint ignee partes aereis erit color ro-
eus. et si preuallentes partes aquee cus
terrestribus erit color blauus vel viola-
ceus. Si autem eque p̄ualuerint partes
ignee cum terrestribus possit quidez fi-
eri color viridis vel niger. sed talem cō-
mixturem subtilitas materie floris vel
rarefactio nō admittit. et ideo flores nō
virescunt generaliter nec nigrescunt. Est
ergo color viridis inter rubeū et me-
dius et nigredinē delectans visum et ad
sui aspectū oculoz attractiuus. acie visus
cōfortatiuus et repatiuus. vñ cerui et a-
niamalia agrestia alia loca virena dili-
gunt et frequētant. nō tantū ppter pa-
stum. verū etiam ppter visum. et id̄ v̄ca-
tores viridibus vestimētis semper se in-
dunt. qz ppter aspectū viroz quem be-
stie naturaliter diligūt minus venatorū
insidias expauescūt. vt dicit Gal.

Capitulu XIX

De colore liuido

Color liuidus ex partibus aqueis et terrestribus predominantibus generatur. nam talis color in rebus habentibus humorem grossum et frigidum generatur. ut in violis et plumbis. plumbum tamen naturaliter est albius quam uis superficialiter sit liuidum. unde ex eo fit cerusa. ut dicitur comen. super. iij. methe. An color liuidus signum est frigiditatis dominantis. quia liuidus color in urina est signum extinctionis naturalis coloris et mortificationis aialis. sicut dicitur Egidius. Membrorum liuiditas monstrat humorem mortificatum. Signat enim multas alias passiones sicut ibi sequitur. Paruus enim tuteus medius morbusque caducus. Alchites sinobus uene ruptura catarrus. Coste pulmonis vitium dolor articularis. Consumptiua prorsus uis extinctiua caloris. sint tibi liuoris cause.

Capitulum XX

De colore liuido

Color ergo liuidus est malus in animalis corporibus. nam uel signat dominium frigoris calorem naturalem extinguentis et naturam mortificare incipientis. uel superabundantiam melancolicam sanguinis colorem omnino et cutis superficiem uiciantem uel cordis angustiam. calorem sanguinis ad interiora reuocantis. ut in inuidis uel dolores casus siue concussionis sanguinem intercutaneum corrumpentis ut in fustigatis in quibus humor intercutaneus per maliciam corruptus cuti infert corruptionem et infectionem. ut dicitur expositor super. i. ca. li. ysa. ibi uulnus liuore etc. Uel signat spirituum et naturalis caloris defectionem et de paupertatem. ut in ydropicis ethiopicis et consumptis. ut dicitur Egidius. Signat etiam dolorem articulare. nam dolor arthriticus propter nervorum sensibilitatem in quibus radicat magis est dolorosus propter quod confluunt spiritus et humores ad locum doloris propter quod alii humores remanent minus calidi et minus persequens colorati. Omnes autem causas liuiditatis enarrare non expedit in presenti opusculo. sed tange

re solum et ad memoriam reducere sufficit que a maioribus nostris copiosissime sunt tractata. Raro autem nemini liuores signare aliquid bonum nisi prius uiride uel nigrescunt operatione nature mutetur in liuidum. et tunc liuiditate in rubrum siue citrinum. nam tunc signum est quod natura contra morbum uictoriam obtinet et triumphum. An Egidius. Liuidus prius si post rubrus uideatur. Conspurgit cerebri natura vigor reparatur.

Capitulum XXI

De colore indico

Color indicus siue uenetus est color blavius liuiditatem excedens in pulchritudine et uigore. plus habens aqueitatis et aereitatis admixtum cum partibus terrestribus et uitis quam liuidus. et talis color est celestis propter dominium aereitatis in superficie per spicuum materiam seque pure et transparentis ut in saphiris orientalibus et iacinthis. talis etiam color reperitur in lazurio. Sed de hoc quere supra in tractatu de gemmis et de lapide lazuri.

Capitulum XXII

De nigredine

Nigredo est priuatio albi in perspicuo. sicut amarum est priuatio dulcedinis in humido. unde uideatur quod albedo est prima origo coloris. sic dulcedo et principium saporis. ut dicitur Aristoteles. in li. de sens. et sens. Idem dicitur Aristoteles. li. xix. Color niger non est nisi priuatio claritatis. Generatur autem nigredo ex luce pauca et obscura in perspicuo et obscuro et impuro incorporata. Et ideo nigredo est spiritus uisibilis aggregatiua et eiusdem respectu percussina propter quod ledit uisum et hebetat quantum nimis est intentia. ut in uisum in carceribus qui exiunt de carcere parum uidentur. Fundatur autem nigredo quantum in substantia humida et calida. quia caliditas dominans denigrat substantiam humidam. ut ex uideatur in lignis humidis et exustis. Quandoque in substantia sicca et frigida. quia frigiditas dominans sub am denigrat siccam et humidam facit albam. ut dicitur Aui. Unde nigredo quantum causatur a frigiditate. et signum

mortificationis. Quoniam a caliditate. et tunc est signum adustionis. et ideo nigra vrina diuersa potest signare et aduersa sic dicitur. Egidius. quoniam enim signat solutionem quare tunc et sic pretendit sanitatem. aliquid signat adustionem et mortem ut in acuta febre. Unde Egidius dicit. Nigrior vrine facies incommoda febris. Quartane soluit mortem pretendit et vult. In febre ferrum mortem nigra fetida paucula pinguis etc. Sunt quidam colores sicut picture opibus congruentes. quorum quidam in venis terre nascuntur ut sinopis rubrica melius minium auripigmentum et huiusmodi. Quidam arte componuntur.

Capitulum XXIII

De sinopi

sinopis est color rubeus in ponto primitus ad inuentus iuxta sinopim ciuitatem a qua nomen accepit ut dicitur. Isidorus. li. viiij. Huius species tres sunt. prima rubra. et minus rubeus. et inter has media. ut dicitur. idem. Rubrica dicitur quare rubra. prima coloris sanguineo. ut dicitur idem. gignitur in pluribus locis. sed optima est in ponto. unde et pontica appellatur.

Capitulum XXIII

De sicco

Inci pigmentum est unde fit color phenicus. quo librorum capita scribuntur. Et colligitur in littoribus rubri maris in phenice. et inter ficticios. hic color reputatur eo quod fit aliquando ex sinopide et sandice sicut mixtis ut dicitur. Isidorus.

Capitulum XXV

De minio

Inium est color rubeus cuius materiam greci apud ephesum primo inuenerunt. In hispania huiusmodi pigmentum per ceteris regionibus plus abundat. ut dicitur Isidorus.

Capitulum XXVI

De cinobrio

Cinobrium quod greci cinabarin dicitur a dracone et a barro elephanta

te est vocatum. Sunt enim draconum esse sanguinem dum implicant elephantes. ruunt enim belue et dracones obuiuntur quorum sulus cruor terram inficit. fitque pigmentum quicquid solum tingerit. est autem puluis coloris rubri ut dicitur. Isidorus.

Capitulum XXVII

De prassino

Prassinum creta est viridis unde fit color viridis sicut porrum. crescit autem optima in lybia cyrenensi. ut dicitur. Isidorus. Crisocana est creta prassini coloris sic dicta quod cum ea aurum dicitur inueniri. hec in armenia crescit sed probabilior est que crescit in macedonia. foeditur in metallis eris cuius inuentio argenti atque indicum perdit. Nam vene eius cum his habent nature societatem ut dicitur Isidorus.

Capitulum XXVIII

De sandaracha

Sandaracha nascitur in topazion insula maris rubri. et est coloris cinobrii. sed odoris sulphurei. Inuenitur autem in metallis aureis et argenteis. et est tanto melior quanto rufior. et quanto plus sulphur olet. Quis et cetera si in fornace torreatur in sandaracha conuertatur. Cuius color est flameus. quod si torreatur equaliter cum rubrica sandicem reddit. ut dicitur Isidorus.

Capitulum XXIX

De arsenico

Arsenicum auripigmentum dicitur ob colorem auri. colligitur in ponto ex aurata materia quod in aureum colorem transit purius est. et graues habet venas et quod pallidus est. per iudicatur. de hoc quere supra in tractatu de venis terre de auripigmento.

Capitulum XXX

De occa

Occa nascitur in topazion insula. unde venit et sandaracha. fit tamen quicquid ex occa adusta rubrica mollis oui luto circumlinito. que quare

AA

to magis in camino arserit tanto melior fit. vt dicit *Istido.*

Capitulum xxxi

De indico

*I*ndicum in cannis indicis limo infixis inuenitur spuma adherēte limo. Est autem coloris pulchri et aerei micturam purpure et cerulei mirabilem reddens. Est alterum genus in purpurarijs officinis spuma innatans quam confectores detrahunt et de siccant. vt dicit *Istidorus.*

Capitulum xxxii

De atramento

*A*tramentū dictum est eo quod fit atrum cuius species necessaria est quotidiano vsui picture. et inter ficticios computatur. Fit enim ex fuligine multis modis super ardentem tedam huic pictores cum aqua miscent gluten vt illustrius resplendeat. Quidam enim carbonem samentorum veterum tritos cum glutino addunt. alij fecem vini nigri erunt. multis etiam fit alijs modis vt dicit *Istido.* Cum atramento autem tempus incaustum acunt. Habet autem multas virtutes vt in plateario. quere supra de venis terre libro. xv.

Capitu. xxxiii

De melino colore

*M*elinus color est candidus cuius materia inuenitur in melo insula que est vna de cicladibus. et id melinus est dictus vt dicit *Isti.* propter nimiam autem pinguedinem pictores eo non vtuntur. vt dicit *Istido.*

Capitu. xxxiiii

De stibio

*S*tibium est color ficticius vsu factus ex cerusa et quibusdam alijs mictis. cum quo mulieres facies suas sophisticant et colorant.

Capitulum xxxv

De cerusa

*C*erusa ex vapore fortis aceti tabulas plumbeas super sarmeta alba locatas profundentis generat quere supra de plumbis. Eodem modo fit es viride siue calcantum quod populus viride grecum vocat. scilicet ex vapore fortis aceti eneas laminas profundentis. nam ex aceto corumpitur eris superficies et conuertitur in eruginem et inde color viridis preceatur. Valet ad carnem mortuam corrodedam.

Capitulum xxxvi

De purpurea

*P*urpurea a puritate lucis edicta. quia in his regionibus gignitur eius materia quas solis cursus illuminat proprius et illustrat. Hic color lacrimis sanguineis effluentibus a quibusdam cocleis ferro diuisis acuit et melioratur. vt dicit *Istido.* li. xix. in capit. de tincturis. Sunt et alij colores multorum simplicis quibus compositi quibus vtuntur pictores et tinctores. sed iam dicti sunt meliores et nobiliores. et ideo nunc de eis sufficiat. De his omnibus tractat *Plinius.* li. xv. ca. xiiij. vsque ad. xxvij. Et *Istido.* li. xvij. et. xix. Dicuntur autem tinctores pannorum et lanarum ob nitorem gratiam coloratores. vt dicit *Isti.* lib. xix. Pictores vero sunt imaginum et rerum similitudinum picture artificiosos expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura. Est autem imago ficta non veritas. hec et figura dicitur quia quodam colore ficto est limata nihil habens fidei et veritatis. Unde et sunt quedam picture que corpora veritatis studio coloris excedunt et si dem dum augere contendunt ad mendaciam puehant sicut qui chimeram tricipitem pingunt. Picturam autem egyptij primitus adinuerunt umbra hominis lineis circumducta. deinde simplicibus coloribus et post diuersis sicque paulatim ars ipsa se distinxit. et inuenit lumen et differentias colorum ac umbras. Et nunc pictores prius quasdam lineas et umbras future imaginis ducunt. deinde coloribus complent inueniente artis ordinem adhuc sequentes. vt dicit *Istido.* libro. xvij. i. cap. de picturis.

Capit. XXXVII

De odore

P Ost colores de odoribus est di-
cendū. Odoz itaqz est fumosus
vapor a substātia rei resolutus q̄
mediante aere ad cerebrū attractat^r est
sensus olfactus immutatiuus. nam odor
immutat olfactum. quemadmodum co-
lor visum. vel sonus auditum. vel quem/
admodū sapor gustum. propriū. Propriū
enim est sensiuū a suis sensatis et obie-
ctis proprijs immutari et electari in eis ac-
pfi si fuerint medijs. contristati vero et
testrui si extremi vt dicit in libro de sen-
tu sen. Est itaqz odor rei proprietas sensu
fumo medio pceptibilis. Ad hoc autem
q̄ odor pfiatur et informetur i organo
sensus quattuor ad minus requiruntur
scz caliditas resoluens. materie subtili-
tas actioni caloris resoluentis obediens
aerea puritas deferens. nerui vel cerebri
conformitas. vaporem resolutum natu-
re sensu p̄cipiendo admittens vel abhor-
rens. Caloz igitur resoluens fumo va-
porabiles causa odoris est efficiens. va-
por resolutus est materia obediens.
qualitas vero fumi resoluti aeri deferen-
ti se incorporat et in suam similitudinē
ipm alterat et informat. informat^r vero
aer qualitate fumi neruo odorabili subi-
to se applicat. et sibi incorporati fumosi
vapores similitudinē representat. cuius
complexioni si similis fuerit miro modo
cerebrum recreat et delectat. Si vero eō-
trario inficit et contristat. et ideo aroma-
tica que p̄portionem cōplexionales ha-
lent et armoniam cum natura ipm repa-
rant atqz iuuant. fetida vero ex causa cō-
traria aggrauant et molestāt. Caloz ita-
qz resoluens odorem efficit. et contra-
rio frigus constringens odores impedit
et p̄scindit. qz mouendo ad centrum sub-
tiles substantie vapores p̄ aera se diffū-
dere non p̄mittit. p̄pter qd̄ nec interquili-
tia fetent in tempe hyemali sed potius
estiuali. Similiter substantie varietas
seu subtilitas obediens calori resoluen-
ti odorem causat. Contra vero grossici-
es materie odoris diffusioni obuat et re-

pugnat vt in la pide cui^r naturalis cō-
pactio et frigiditas sunt in causa q̄re ne-
qz redolet neqz fetet vt dicit Auicenna
Tertio aeris consistentia confert sensu-
biliter ad odorem nam si rarus fuerit et
subtilis defacili odoris materiam scz fu-
mum vaporabilem recipit. sed p̄pter eius
euentationem et rarefactibilitatem p̄
manere in se eius redolentiam lōgo tē-
pore non p̄mittit. Econtrario vero si den-
sus fuerit aer et cōp̄ssus vapores bonos
et malos tardius recipit. sed post eorum
imp̄ssionem ipos euaporare ita defacili
non p̄mittit. vt dicit idem. Quarto orga-
ni qualitas seu dispositio ad odoris iu-
dicium potissime operatur. si vero fuerit
neruus insensibilis in quo p̄cipitur olfa-
ctus vel male complexionatus vel lesus
casu aliquo seu corruptis humoribus op-
pilatus vel omnino p̄uertitur vel subtra-
hitur iudicium odoris. Primum patz in
melancolicis et alijs male complexiona-
tis qui loca fetida diligūt. odorifera ve-
ro et aromatica fugiunt. Secundum autē
patz in mutilatis qui neruos sensibiles et
odorabiles habent lesos. et ideo odores
non sentiunt. Tertium autem manife-
stum est in poliposis et leprosis qui nari-
bus a viciosis humoribus opilatis iter
odoriferum et fetidum vic discernunt.
Fumus igitur a rei substantia resolut^r
materia est odoris. vñ s̄m varietates s̄ fu-
mi odorum differentia variatur. Disti-
guit autem ysa. in diet. tres species fumi
Est enim fumus quietus et quasi nulli^r
motus in aere vt fumus a lapide resolu-
tus qui eius complexionez non declarat
positiue sed p̄ priuationē odoris et absē-
tiam ipm habere substantiam grossam et
frigidam manifestat. Est et alius fumus
habens velocem motum in aere. et hoc ac-
cidit ex calore resolvente substantiam.
que si fuerit valde pura et defecata. erit
odor valde aromaticus et suauis vtz in
mirro et musco et in ambra. Si vero fue-
rit substantia impura multis fecibus in-
termixta. erit odor malus et nature hor-
ribilis. Et hic odor diuiditur duplici-
ter in grauem scz et fetentem grauis o-
dor ex calore adhuc naturaliter se hñte

in aliquo et iam corrumpi incipiente generatur. ut in piscibus diu reseruatim sine sale. Et tertio fumus mediocris a calore mediocri resolutus. et ille vel est pura substantia vel impura. si ex pura erit mediocriter aromatiens ut in pomis. violis et rosis. si autem fuerit ex substantia impura partim erit fetidus ut in aloë et abuthio et sulphure etc. Lausatur ita: quod odor aromaticus a calore partes subtiliores et puriores resoluente aere ipsarum fumos ad cerebrum deferente sicut fetor vel grauitas ex eodem partes grossiores et corruptiores a rei substantia dissolvente effectiue generatur. unde per istam effectum ex actione caloris consequente omne aromaticum calidum ab autozibus solet dici. multa autem sunt substantialiter frigida ut est videre in aceto. camphora et rosa. que tamen sentiuntur aromatica. et hoc fit propter substantie eorum puritates cuius partes subtiliores resoluuntur et diffundunt in aere per calorem. Sunt autem due odorum extremitates aromaticæ. scilicet et fetidus inter quos et si inueniatur odor recte medius et eque distans ab extremis secundum rationem vel secundum intellectum nequaquam tamen actualiter percipitur secundum sensum. unde dicitur ysa. in diet. Odorat non percipit mediocres odores. sicut nec pisces percipiunt medios colores. Caret enim pisces palpebris propter quod spiritus visibilibus continue dispigitur unde non sufficit ad medij coloris perceptionem. De odorato quoque eadem est ratio. ut dicit idem. nates enim patule sunt et continue dispigitur spiritus odorabilis propter quod debilior efficitur odoratus et ideo medios odores minus capit nec est grauis odor recte medius inter aromaticum et fetentem quod grauis sub fetido continetur. et non distat ab eo nisi quod magis remissus est. et fetidus amplius est et intensus. Sub eadem igitur specie continentur sicut albedo intensa et remissa. et ideo si duo odores extremi. scilicet fetidus et aromaticus in eequali proportionem pariter misceantur. non fiet vnus medius odor et eque distans in mixto secundum sensum. unde aromaticum prius percipit sensus olfactus quod fetidum. quia

in aromatico delectatur. et fetidum refugit et abominatur. Ex quo patet quod non efficitur vnus odor medius de extremis perceptibilis secundum sensum. ut dicit ysa. Quod autem bonus odor citius penetrat ad spiritum animatum quam malus. patet quod subtilitatem boni odoris virtutem naturalis caloris in se continet qui grossiciem eius mutificat et subtiliat ut leuitate sui dissoluta statu aeris valeat citius ad cerebrum pertransire. Malus vero odor non sic quod in eius subiecto actio nature iam deficit. unde supposititas eius grossa in eo remanet coagulata. et ideo difficilius potest cum fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spiritum odorabilem qui in profundo cerebri ventriculo latitat ubi ipsius et subtilis fumus citius penetrat siue perforat quam grossus et terrestris.

Capit. XXXVIII

De effectu odorum

Pro effectibus odorum diuersæ fuerunt positiones. Dicebatur enim antiqui rerum naturas et substantias ita cognosci odore simpliciter quemadmodum et sapore. Dixerunt enim res acetosæ odore comprehenduntur. similiter et acutas. sed fallerant. Sed enim odoratum attribuebant quod erat tactus nullus enim est sensus cui tactus non sit annexus. et ideo morsuras et puncturas non percipit odoratus. sed potius tactus qui odorandi organo est admixtus. sicut oculus clausus sentit morsuram colligij non visu sed tactu. Alij vero assererant nullam rerum noticiam posse haberi per odores. videntes enim quasdam res frigidæ esse odoriferas ut rosas. quasdam vero calidas nullius esse odoris ut piper. putauerunt res non posse dinosci aliquo modo per odores. Sed hi fallerantur. Bonum itaque odor fit simpliciter vel ex calore totali vel partiali. nam rerum alie sunt simplicis substantie. alie composite. Si res est simplicis substantie et est odorifera odor ille fit ex odore totali quia tota res substantie est calida ut in musco. Si vero composite est substantie et est odorifera. odor ille fit ex calore partiali. i. ex ea

lore quarundam partium, nam quedam sunt ibi partes calide scz ignee que dis- fuse p sufficiem calorem inducunt 7 odorem, vnde si rose ponantur in aqua calida ignee ptes resoluunt et rubeus color apparet cum odore. Sed alij sunt quoruz sententia approbatur qui dicunt rerum substantias cognosci p odores minus tñ q̄ p sapores, nam ad linguam dirigunt se lacerti quibus multuz transfunditur de spiritu animali quo pfecte res gusta- ta potest comprehendī sed ad instrumentū odoratus non venit nisi vnus lacertus tā- tum p quem parum de spiritu descendit qui non ita pfecte naturam potest comp- hendere. Preterea a re odoranda nō re- soluitur nisi quedam subtilis fumositās que admixta aeri cū ipa ad organū odo- ratus attrahitur, vnde 7 spūs p fumosi- tatem illam rerum naturas non discer- nunt ita tene, sed ad instrumentum gu- stui substantialiter applicatur, 7 ideo de re verius iudicatur p saporem q̄ p odo- rem. Recolligit itaqz ex p̄dictis q̄ odor est rei pprietas siue qualitas pceptibi- lis odoratu, vt di. ysa. Nam a re odora- bili resoluitur quidam fumus p calorem qui tanq̄ quedam spūalitas admixtus aeri ipm inficit 7 immutat, et spūs aia- lis ibi existens intra naves in quibusdā carunculus ad modū vberis māmillarū ibi dependentibus ab eodē fumo imutat qui immutatus recurrit ad cerebrū 7 re- p̄sentat talem anime immutationē Est itaqz odor sui obiecti manifestatiu⁹, spi- ritus animalis immutatiuus, suū p̄ius p aera diffusiuus, ad interiora cerebri per flatum aeris vel attractū penetratiuus suo calore humorū consumptiuus, 7 flu- tus nociui restrictiu⁹, sua puritate spi- rituū repatiuus, suavirtute rebilitatis cordis confortatiu⁹, aeris in suam simi- litudinem conuersiuus, fetoris repul- siuus, et putredinis palliatiuus, delecta- tionis in sensu animalī sicut 7 hominū causatiuus. Nam pisces diligūt aroma- tica 7 fugiūt fetida, similiter et apes, vt dicit Aresto, sicut et formice sulphuris odore effugantē sola venenosa aromati-

ca tetestantur, vnde serpentes o dore riu- the abhorrent, botraces vinee florētis res dolentiam non sustinent.

Capitu. XXXIX

De fetore

Etore est ex re corrupta vapore re- solutus aerem inficiens contri- stans spūm animale et corru- pens. Nam sicut odor aromaticus odo- ratum reficit 7 delectat, sic fetidus spūm odorabilem inficit et contristat. Nam vt dicit ysaac, Fumus a re male complexus onis resolut⁹ animato spiritui est incō- ueniens, nam in subiecto fetidi odoris multi sunt humores corrupti eo q̄ natu- rales exierunt qualitates, et ideo cōple- xioni humani corpis repugnāt, vñ odo- ris horribilitas pretendit siue substantie corruptionem, que contingit aut prop̄ innaturalem calorem, aut ppter corrup- tam humiditatem. Nam quando calor innaturalis humorū facit ebullitionem, causa est putredinis et fetoris, horū nu- trimenta corruptam et pessimam putre- dinem in stomacho generant, ex qua re- soluitur pessima fumositās q̄ caput gra- uat, quando sola corruptio humiditatis est in causa tunc odor nō fetens sed gra- uis generatur. Et omnia calida talia p- pter odoris grauitatem mali sunt nutri- menti, minoris tamen sunt nocumentū q̄ que fetide sunt putredinis, vt dicit Dal. Et hoc est videre in piscibus recen- tibus qui dum retinent naturalem calo- rem, odorem grauem habent, ablato au- tem naturali calore efficiunt iam feten- tes. Quñ vero pisces decoquunt p super- flue consumptionem 7 corrupte humidi- tatis per calorem grauitas odoris tollit et sic eorum substantia p decoctionē nō solum in odore melior efficitur, verum etiam in sapore. Fetore ergo est corrupti- onis nature p̄statiuus, defectus calo- ris naturalis ostensiuus, aeris infecti- uus, animalis spiritus corruptiuus, vo- mitus et nausē puocatiuus, doloris ca- pitis generatiuus, et totius complexi- onis distempatiuus, horrois et tristu- tie sensibus animalium inductiuus, et

ideo fugiunt pisces sportulas fetidas et antiquas. recentes vero subintrant atque nouas. ut dicit Aresto. Similiter a pes abhorret omne fetidum. ut di. idem. Ideo vulpes cuius simus est valde fetidus foueam tari subintrat et eam defendens pro fetorem de fouea tarum fugat ut dicit Plin. et sic supat pro fetorem quem vincere non poterat pro virtutem. Est etiam fetor fetus animalium in utero extinctiuis. ut dicit Aresto. quae equa si sentit fetorem candele extincte facit abortiuus. Potest etiam fetor sic intendi quod erit mortis subite causatiuus. nam quedam est species serpentis cuius fetor subito interficit rem se odorantem. sicut basiliscus visu interficit se uidentem. ut dicit Auicenna. Accidentaliter aliqui autem fetor iuuat. nam quedam sunt fetida medicamina. ut aloecaballinum et sulphur et asa fetida. et hmoi. que in multis causis conueniunt medicine. nam odoris sui grauitate humores putridos siue ad putredinem et fetorem dispositos ratione similitudinis attrahunt et extracos expellunt. nam natura abhorrens fetorem pro medicine fetide presentiam irritatur. contra ipsam ideo recolligit se totam ut contra suam dimicet inimicam. Fetor itaque. id est fetida medicina occasionaliter est expulsio fetidum et dum unum fetidum assumit aliud fetidum pariter cum ipso remouet. Similiter fetor lane uste vel filtri comburitur seu cornu caprini exusti naribus salubriter apponunt ut sopor litargicus excutitur. ut dicit Constantinus. Nam spiritus abhorrentes fetorem fugiunt ad interiora cerebri ubi est causa morbi et quorum concursu iuuatur natura contra morbum et ideo facilius digerit et dissoluit materiam apostematis que causa fuit false somnolentie et soporis. ut dicit idem. Eodem modo in causa matricis quando nimis eleuatur comprimendo spiritualia. et fetida naribus et aromatica partibus inferioribus utiliter adhibentur. Nam

natura fugiens fetorem recurrit ad matricem et sentiendo odorem inferius illac tendit. et sic matricem ad locum de bitum secum ducit. Quamuis etiam odor odori non contrarietur. aliquis tamen fetor alicui fetori contrariatur. ut fetor sterquilini et fetore alij effugatur. ubi etiam omnes fetent unius fetor minime sentitur quia unus ab alio absorbetur. De rebus autem odoriferis que sunt supra in tractatu. xvij. de herbis et speciebus et plantis.

Capitulum XL

De sapore

¶ Sapor autem est sensatum gustus. Sicut enim color est obiectum visus. sic sapor est rei proprietatis iudicio animi se offerens per viam gustus. Sapor itaque est rei proprietatis solo gustu perceptibilis. hoc autem dico in principio quia alio modo iudicant de saporibus et saporibus principij philosophi et alio modo medici. Sed de illa murmuratioe questionum nihil ad propositum. quia illas solas saporum differentias et operationes causas hic inquirimus per sacre scripture conueniunt ad eliciendum ex vaporum proprietatibus aliquos mysticos intellectus. Vnde ad plens de alijs non curamus. Est ergo sapor proprium obiectum gustus de cuius presentia sensus in organo gustabili teleciatur vel tristatur. et secundum ysa. in diebus. Saporum octo sunt differentie. scilicet dulcis. vinctuosus. salus. amarus. acutus. acetosus. insipidus. sic sunt nouem. sed abusiue dicitur sapor quod sapore caret. Pertinet autem quinque ad caliditatem et calidam complexionem. scilicet dulcis. vinctuosus. salus. amarus. acutus. relique frigide sunt complexionis scilicet ponticus. stipticus. acetosus et insipidus. Duo autem sunt que faciunt saporem. scilicet complexio et substantia. et substantia est triplex. scilicet grossa subtilis et mediocris. Complexio itaque calida et humiditas in secundo gradu cum grossa substantia facit saporem dulcem. Calida vero et humida in fine secundi gradus est subri

li substantia facit vinctuosum. et dicitur vinctuosum subtile quod transit ad transitum. quod de facili transit in fumum. Habet autem actuali grossiciem ratione cuius est opilatum. sed potentialem habet subtilitatem in substantia ratione cuius est velociter transmittum. Complexio autem calida et sicca in fine secundi gradus cum mediocri substantia facit salsum. calidum et siccum in tertio gradu cum grossa substantia facit amarum. Sed complexio calida et sicca in quarto gradu cum subtili substantia facit acutum. et ita super caliditatem fundantur quinque saporum. Frigida autem et sicca complexio in tertio gradu cum grossa substantia facit ponticum qualis est in fructibus immaturis. Frigida quoque et sicca in secundo gradu cum mediocri substantia facit saporem stipticum. qualis est in rosis et in coctanis maturis. Frigida autem et sicca in secundo gradu cum substantia subtili facit saporem acerosum. Frigida vero complexio et humida in primo gradu cum mediocri substantia facit saporem insipidum. qualis est in albumine oui. Patet ergo quod tres saporum sunt testimonia subtilis substantie. scilicet vinctuosus. et acerosus. et sunt tria testimonia grosse substantie scilicet ponticus. amarus. et dulcis. Similiter tres sunt saporum testimonia substantie mediocris scilicet stipticus. salsum et insipidus.

Capitulū. XLI

De pura dulcedine et eius effectū.

Dulcis itaque sapor generatur ex temperata. caliditate et grossa substantia. unde dulcedo lingue apposita moderate aperit. moderate calefacit. moderate humectat unde grossicies substantie moderate subintrans poros apertos diu ibi manet. et ideo anima in tali temperantia gaudet. Unde plus delectatur natura in dulcedine quam in alijs saporibus. preterea nulla res est ita temperata et affinis humane complexionem equali sicut dulcedo. et

ideo humana complexio que est vicina temperantie equali in dulcedine sibi simili delectatur.

Capitulū XLII

De sapore dulci

Dulcem autem saporem faciendum quattuor conueniunt elementa non tamen equali portione. ignis enim et aer superabundant. unde ex igne calor et ex aere humor innascitur. que duo scilicet calor et humor necessaria sunt ad cuiuslibet rei generandum. Calor autem temperatus agens in humorem ipsum calefacit dissoluit et deputat ab humore terrestri et substantia mollicificatur. unde partes ignee et aeree augmentantur et humiditas inspissatur. et sic grossa substantia in qua fundatur dulcis sapor generatur. Unde dulcis sapor quando caret omni macula acuminis omnibus saporibus suauior erit. ut dicit philosophus. quia eius natura sanguini est vicina. et ideo letificat et mundificat. nocentem gustus humectat temperate sine labore nature. Est autem dulcedo aliquando pura quattuor qualitatum mediocriter contentiva. ut in sucra. aliquando est vitiositata et grossicie admixta. ut in dactylis. aliquando acumini coniuncta ut in melle. Prima dulcedo maxime conueniens est nature. sed aliquando accidentaliter nocet nature quando scilicet natura plus recipit quam digerere possit. et tunc solet esse causa alicuius opilationis. quia dulcium superfluitas in poris venarum inuisatur. Dulcia itaque mollicificant membra. lauant. colant et mundificant. parum naturaliter nutriunt. accidentaliter autem multum. Mollicificant quidem quia humiditas materiam mollem reddit. caliditas temperate soluit. unde materia que prius erat spissa. modo mollicata. dissoluta abstrahitur et mundificatur. nutriunt autem parum naturaliter. quia dulcia grossa sunt in substantia et sua grossicie poros penetrare non possunt. et ora venarum opilat et cito satiat. accidit tamen multum

nutriunt. qz dulcia huma ue nat ure siue
complexioni sunt similia et amica. 7 id
in magna q̄titate assumuntur. et qz gros
sa sunt in substantia calor agēs in ea ml
tum sanguinem generat et ille sanguis
multum nutrit. Dulcedo vero que visco
sitati est admixta multum quidē nutrit
sed multa tamē nocumenta generat ac
cidentaliter 7 inducit. vt dicit ysa. quia
talis dulcedo opilatiōem generat 7 pu
tredini defacili appropinquat. inflatio/
nem et rugitum generat. febrem inter/
polatam facile cōmouet et suscitāt 7 col
lericam inflationem cōcitāt vel augmē
tat. Est igitur dulcedo pura et p alicui
rei admixtiōem non infecta inter sapor
differentias sensus maxime delectatiua
nature amica et ei potissime assimilati
ua. repditozum in corpore facilius repa
ratiua. virtutum et spirituum debiliū
maxime confortatiua. omnium mēbroz
p̄cipue nutritiua. Dicitur enim ysaac.
Proprius nutrimenti sapor dulcedo est.
si sua substantia aliquam habuerit vis
cositatem. stabilis enim est in membris
vnde non defacili est in membris disso
lutionis receptiua nec nutriunt aliqua
que dulcedine non sunt mixta. vnde 7 sa
pores dulcedini contrarij. ppter contrari
etatem quam habent ad humanā cōple
xionem parui aut nullius sunt penit⁹ nu
trimenti. Ex cōmixtione tamen sapor
inter se cōtrarioz vnus bonus sapor me
dius generatur in quo latitat dulcedo
ratione cuius ille sapor medius nature s
ueniens est corpis nutritiuus vtz in sal
samentis. et etiam in pigmentis in quib
bus cōtraria recipiunt. An ptz qz dulce
do omniū sapor delectabiliū est origo si
cut albedo omniū color est principii. vt
dicit in li. de sen. et sen. vbi dicit nigre
do est priuatio albi in p̄spicuo. sicut ama
ritudo est priuatio dulcedinis in humi
do. Dulcedo adhuc est spiritaliū mem
broz amica qz ipoz est lenitiua. et omis
asputatis mitigatiua. clarificatiua voc
et arteriarū ab omni supfluo purgatiua
cannaliū pulmonis 7 meatū pectoris a
ptiua. et omnium immūdiarū vuule et
gutturis absterfua. catarrhi et humoris

supflui circa spiritalia dissolutiua. 7 om
nium organoz vitalis spiritus ad tebi
tam cōsistentiā reductiua. omnis tumo
ris squinantici rep̄siua. 7 suffocatis hu
midi etiam in membris spiritalibz con
sumptiua. Sunt autē quedam dulcia q̄
occasionaliter multoz maloz sunt corpo
ri illatiua. sunt enim vinctuositatis 7 in
flationis generatiua. Cum enim maior
est ex calore dulcis resolutio q̄ sit humi
di resoluti incorporatio vel saltem p̄sum
ptio. necesse est. ibi fieri multi vaporis
fumosi generatiōem et sic loci ex vapore
distensio et p consequens inflatio dolor
et gurgulatio con tingit. Item ex eadez
causa dulcia sunt appetitus debilitatiua
qz substantie sue grossicie cito sunt vacui
stomachi repletiua et meatū opilati
ua. Item colere tulle augmētatiua. nas
cum sint calida calidi humoris sunt exci
tatiua. et ideo obsunt illis qui ex cā calē
da et intensa patiūtur. Item putredis
et corruptionis sunt inductiua. qn̄ enim
supabundans calor supabundantes hu
miditatem dissoluit. 7 consumere totus
vel digerere nō sufficit corruptam mate
riam derelinquit. Item splenis renū 7 e
patis sunt opilatiua. 7 hoc accidit qz sua
grossicie substantiali subtiles viros illa
rum regionum obturant. vel qz partes
ille ratione dulcis plus desiderant q̄ di
gerant vel consumant. et ideo ex supfluo
humore attracto et non digesto nec ali
as euacuato ille partes merito oppilan
tur. Item dulcia ratione p̄dicta sūt cal
culi generatiua tam in renibus q̄ in ves
ica. nam qn̄ ille partes rōne dulcedinis
sibi attrahūt hūiores cōsiles que subtilē
ora sunt vel cū vrina educūtur vel vi calo
ris cōsumunt. vñ qn̄ plus attrahit q̄ na
ture sufficiat. optet qz vel vi nature qd̄ ē
supflūū expellat. vel qd̄ grossius est ibi re
maneat. 7 eliquato humore calore defic
cante induratur. 7 pcedente tempe par
latim putrificatur 7 iduricē lapidis cō
mutatur vt exp̄sse dicit ysa. Idem etiam
de causis matricis occurrit. Ex p̄dictis
ptz qz dulcia nature sunt vtilia. aliq̄ ve
ro sunt que videntur esse dulcia et tam
sunt mortifera 7 nociua.

Capitulū XLIII

De sapore vinctuoso

Sapor vinctuosus generatur ex calido et humido in subtili substantia. et ideo vinctuositas apposita linque magis aperit et dissoluit et subtilis substantia magis subintrat. et quia caliditas eius parum remouet a temperamento anima ipsius dulcedinem potest accipere et in ea maxime congaudere. Ad vinctuosum autem saporem proficiendum plus de igne quam alijs elementis conuenit. et post de aere. Maior igitur actio caloris in humido agens magis dissoluit et depurat. unde aquose partes et terrestres mirantur et ignee cum aereis augmentantur et inde sapor gignit vinctuosus. Sunt autem vinctuosa cibaria appetitus debilitantia et fastidij inductiua quia accepta in stomacho resoluuntur in fumositatem cuius aeree sunt substantie que perit superiora replendo os stomachi et inducit fastidium et diminuit appetitum. Item vinctuosa sunt supenarantia. leuitate enim sua eleuantur ad superiora. cum valde sint fumosa. Item digestionis sunt impeditiua quia vinctuositate sua villos stomachi replent et leniunt unde cibi assumpti cum non possint decoqui crudi et indigesti emittuntur vinctuositate enim sua inuisant citos et lubricant. et ideo emittuntur antequam digerantur. Item parum sunt nutritiua. quia ora venarum cito replent et parum de eis assumitur. et quod assumitur propter sue substantie subtilitatem cito consumitur. Item caloris sunt inflammatiua. ignis enim non nutritur nisi aere mediante. vinctuosa vero cito in aeream substantiam transeunt. unde illa vinctuosa que habent maiorem aquositatem minus pertinent ad naturam aeris. et etiam minus bene nutriunt ignem vix in ancungia porcina que minus nutrit ignem quam ouina. quia minus habet aereitatis in sua compositione et plus aquositatis quam ouina. Item febrilis caloris sunt nutritiua et ideo carnes phibentur in febre acuta. quia timetur vinctuositas intermixta qua calor febrilis irritatur. Item splenis et epatis sunt opilatiua

propter sui grossiciem actuali. nam propter suam dulcedinem cito attrahuntur et sua grossicie poris defacili opilant. Item coloris capitis sunt excitatiua. nam et firmiter morum multitudine repletur caput. et miringe cerebri distendunt. Item membrorum spiritalium sunt lenitiua. vix butiro. Tamen quedam vinctuosa nocent pectori propter annexam siccitatem vix oleum nucum. quia talia non habent puram vinctuositatem. Item color exteriorum sunt mitigatiua et duricie mollitiua. apostematum maturatiua. et sanie generatiua. humiditate enim sua sanie generant quia per ea plus dissoluitur quam consumatur. ex calore enim debili et humiditate multa fit sanies et corruptio.

Capitulū XLIII

De sapore salso

Salsus sapor fit ex caliditate et siccitate in substantia mediocri vix de caliditate cum siccitate cum sit remota a temperantia multos aperit poros quia siccitas iuncta calori magis laxat. iuncta vero frigiditati magis constringit et ideo eius substantia multum subintrat poros. et quia magna fit disgregatio partium et multa substantie subintratio anima in ipsius presentia non gaudet. imo potius ipsum horret. Ad salsum autem saporem quatuor conueniunt elementa. quadam tamen proportione non equali. dominantur enim ignis et terra mediocriter tamen et moderato igne fit moderatus calor. et ex moderato igne fit moderata siccitas. Ex moderato autem calore moderata fit ebullitio et excoctio humiditatis. unde aquose et aeree partes dissoluntur in igneas mediocriter et ex moderata siccitate moderate substantia resiccatur. et ita remanet substantia mediocri. Unde salus sapor habet fieri ex moderato dominio caliditatis et siccitatis in substantia mediocri. Sunt autem salsa mundificatiua quia sumpta interius calore suo et siccitate humiditatem dissoluit. sal sedine autem et nitrositate sua stomachum et testina mordificant et sic mordificata mouentur. soluta humiditate emittuntur sic fit mundificatiua

tio. Item dure carnis sunt mollificati /
 ua. nam sua caliditate et siccitate super /
 fluam humiditatem compactam resol /
 uunt et relaxant. et sic mollificant. Item
 substantie molles sunt induratiua. nam
 sua caliditate et siccitate superfluam humi /
 ditatem consumunt. et sic partes aereas plus
 compingunt. Item substantie rei sunt te /
 puratiua et per consequens conseruatiua.
 nam salua in quantum huiusmodi quantum dissol /
 uunt tantum consumunt. et ideo putredo a
 liquo casu generata calore et siccitate sal /
 sedinis consumitur et annihilatur. Habes in
 super saliedo multum terrestre itatis. ut di /
 citur in diebus. ratione cuius carnes indurat
 et minus reddit aptas corruptioni ut di /
 citur ibidem. Item scabiei et exterioris
 suffusionis cutis et corporis sunt ablatiua
 et hoc consumendo humores superfluos
 tam superficiales quam intercutaneos et cui /
 tem a superfluis abstergendo. Item tunc /
 tunc ydropici sunt repressiua et hoc ex ra /
 tione supradicta quia desiccant et consumunt
 omnia in talibus locis aggregata. Item
 morsus canis rabidi et aliorum venenosorum
 sunt curatiua et totius venenositatis ex /
 tractiua. unde prodest cito lauare talia
 vulnera in aqua salua. quia maliciam extra /
 hit et venenum ut dicitur ibidem. Item caro
 multum salua ad tempamentum optimum
 reuocatur si in aqua salua ponatur. nec false /
 do a talibus melius extrahitur quam quod earum
 massa prius aliquo tempore in salua aqua
 temperetur. et hoc puto accidere ratione simi /
 tudinis cum aqua salua que ratione calo /
 ris accidentalis et naturalis in ipsa do /
 minantis attrahit sibi simile quod inue /
 nit in substantia carnis salua. Item sal in
 igne induratur. in aqua vero dissoluitur
 et annihilatur. nec mirum quia si congelatio
 et induratio facta est per siccitatem oportet
 ut salis dissolutio fiat per humiditatem.
 sicut patet in sepe in quo fit induratio
 et congelatio per frigiditatem. et ideo
 non est mirum si fiat resolutio per caliditatem.
 De his quere supra in li. xvi. de
 mis terre in ca. de sale.

Capitulū XLV

De sapore amaro

Apoc amarus fit ex caliditate in
 tertio gradu. et siccitate in secundo
 gradu in grossa substantia. unde
 caliditas cum siccitate multum subintrans
 multum disiungit. unde instrumentum
 leditur et fit sapor amarus abominabi /
 lis gustui et contrarius ad cuius compositi /
 onem quattuor elementa conueniunt
 in portione quadam. sed magis inequali.
 ibi enim ignis et terra dominantur. sed
 plus est ibi de igne quam de terra. Unde de ma /
 iori dominio caloris magna fit ebullitio
 unde aquee et aeree partes magis dis /
 soluuntur in igneas et terrestres conden /
 santur. sed quia mediocre est dominium sic /
 citatis non attenuatur. et ita substantia
 remanet grossa in qua ex actione caloris
 et siccitatis fundatur amaritudo. Omnia
 autem amara contristant gustum magis
 quam aliqua alia que habent simplices
 saporem. quia maxime faciunt continuitatis
 solutionem in lingua. licet autem amara
 habeant minorem caliditatem quam
 acuta. maiorem tamen faciunt. solutio /
 nem continuitatis propter sue substantie
 grossitatem que se interponit et comprimit
 mento maiorem efficit lesionem. Item
 amara sunt colere purgatiua. vel quia co /
 lere sunt similia in complexionem. vel quia
 colera cum sit potiosa permittit amara su /
 os potios subintrare et dividendo pres /
 a partibus eam faciunt fluxibilem et co /
 leram liquefactam sic educunt. Item ama /
 ra sunt appetitus excitatiua quia colera
 educunt que tanquam res leuis solet colligi
 circa orificium stomachi et appetitum
 debilitare. Ad hoc etiam facit amarorum
 grossitudo quia comprimit cibaria in /
 dum stomachi et sic superiora inanita a /
 bum petunt. Item amara splenis et epa /
 tis sunt eropiliatiua. nam calore suo potios
 aperiuunt. et humores dissoluiunt et
 grossicie sua comprimendo humores re /
 solutos educunt. Item amara sunt con /
 traria vermibus et lumbricorum interfecti /
 ua. nec mirum. quia vermes illi de flegmate
 corrupto accidunt. de flegmateque ui /
 uunt. et ideo colerica et amara eis aduer /
 santur. quia colera flegmati contrariatur.
 Item spiritalibus membris sunt nociua et tunc

paupertate substantie q̄ p̄ intensam sic
citatem eorūdem sunt exasperatiua. Itē
amara in exterioribus sunt cōseruatiua
si enim distem p̄nt cum aliquo liquido
habent illa tria que sunt necessaria ad cō
seruatiōem. tantum enim cōsumunt q̄/
tum dissoluūt. et subintrant in p̄fundū
acumine ⁊ calore suo grossam etiam ha
bent substantiam ex qua rem iuuāt ⁊ fa
ciunt eam minus passibile. Itē frigi
de arterice et paralisis sunt curatiua dis
soluendo materia; ⁊ cōlumendo. Itē mea
tuum renum ⁊ vesice sunt aptiua et calcu
li dissolutiua. matricis confortatiua et
menstrualis sup̄fluitatis puocatiua ⁊ ex
ductiua. et ad multa alia sunt magis ne
cessaria q̄ dulcia q̄uis gustui sunt no
cua.

Capitulum XLVI

De sapore acuto

Apor acutus fit ex caliditate et
siccitate existente in quarto gra
du cum substantia subtili vñ fit
poroz nimia apertio et p̄tium segregatiō
et qz substantia eius est subtilis multū
penetrat et subintrat vnde organum gu
stus suo acumine incendit. ad cuius p̄fe
ctiōem quattuor elementa cōueniūt sed
non equaliter qz plus concurret de igne
et de terra q̄ de alijs. et ideo p̄pter domi
nium ignis acuta sunt et valde calida ⁊
a terra valde sicca. Ex maximo aut̄ dñio
caloris maxima fit ebullitiō ⁊ resolutio
aerearū p̄tium et aquearum in igneas
vnde ignee p̄tes acuitur ⁊ ex nimia sicc
itate substantia desiccatur. attenuatur et
subtiliatur. et ita fit acutus sapor ex ma
gno dominio calidi ⁊ sicci in substantia te
nui ⁊ subtili. Sunt aut̄ acuta corrosiua
qz valde sunt calida ⁊ sicca et fit dissolu
tio magna. et substantia subtilis ⁊ acu
ta subintrat p̄tes a p̄tibus disgregat
ita fit corrosio. It̄ acuta sūt incisiva ⁊ dis
solutiua qz q̄litate ⁊ subā dissoluūt ⁊ se
parant p̄tem a parte et p̄funde intrant
et ideo dissoluunt et incidunt. Itēz viri
tutis appetitiue sunt confortatiua qz mē
broz cōsumunt sup̄fluitatem. vnde poriz

inanitis fit ratione vacui appetit̄. moꝝ/
dicant etiam nervos sensibiles ⁊ p̄gūr
acumine suo. ⁊ sic pungendo excitant ap
petitum. Itēz patum sunt nutritiua qz
ex nimia caliditate ⁊ siccitate potius fit
adustio q̄ digestio. et ideo dant modicū
nutrimentum. P̄terea subtilis sunt
substantie et ideo defacili consumuntur
et a membris cito dilabuntur. Insuper
nature sūt contraria ex sua completio
ne et ideo quia abominabilia sunt non
appetit ea natura sed potius abhorret et
repellit.

Capitulum XLVII

De sapore acetoso

Apor acetosus fit ex frigiditate
et siccitate existente in gradu se
cundo cū substantia subtili. vñ
de acetosum lingue appositum qualita
tibus constringit. substantia penetrat. et
ita ex duobus cōtrarijs actionibus fit
sapor acetosus. ad cuius completionem
quattuor elementa conueniunt quadā
p̄portione sed non equali. Est autem ibi
dominium aque et terre medio cre et ex
mediocri dominio aque est ibi frigiditas
mediocri. et ex mediocri dominio terre
mediocri siccitas generatur. ex frigiditate
autem reprimitur calor qui repres
sus modicam facit ebullitiōem. Vñ igne
au partes et aereas resoluit defacili ⁊ cō
sumit tanq̄ subtiliores. terrestres autē
et aquosas dissoluit. Sed p̄re sui parui
tate eas consumere non potest. Vñ par
tes ille subtiliantur sed non consumun
tur. et ita frigiditas et siccitas dominan
tur cum subtili substantia et sapor gigni
tur acetosus acetosa puocant appetitū.
quia ex frigiditate et siccitate motum ha
lent ad centrum. Unde comprimuntur
cibaria ad fundum et sic os stomachi e
uacuant. qui sentiens suam inanitiōem
cibum appetit. Nam desiderium compo
sita est opatio ex appetitiua virtute na
turali et animali sensibili. Itēz soluūt
ventrem plenum et constipant in anitiā
Nam subtilitas substantie acetose inue
niēs mltā humiditatem i stomacho icidit

eam et subtiliat. 7 sic eum facit ad fluxū et euacuationem. Sed qñ stomachus est vacuus puam inueniunt humiditatem quam acetosa desiccant siccitate et pstri- gunt frigiditate. Item opilatiōes sple- nis et epatis aperiunt. qz non qualitate sed substantie subtilitate humores i po- tis aperiunt incidunt 7 dissoluūt. Item acetosa spiritalibus obsunt frigiditate coartante 7 siccitate exasperante. Itē po- sita in exterioribus calidos humores re- percutiunt. Unde tibiē infate ex reten- tione menstruorū vel emorroidarū in cali- do acetolote defacili retumescūt. de hoc quere supra in tractatu de aceto li. xvij. vbi tractatur de vitibus 7 de vino.

Capitulū XLVIII

De sapore pontico

Sonticus sapor fit ex frigiditate et siccitate existente i tertio gra- dū cū grossa substantia. vñ 7 pon- ticum appositū lingue cōstringit 7 substā- tia intrans poros ptes cōdensat 7 ita ac- currit sapor qui ponticus appellat. Ad ponticū saporem pficiendū quattuor ele- menta cōueniunt cū maiori tñ inequali- tate qz dominant aqua terra ignis 7 aer- substant. Ex forti autem dominio aq for- tis fit frigiditas et ex terra multa ficci- tas. ideo non potest ibi fieri pfecta trās- mutatio cū ibi sit defectus caloris 7 hu- moris. vnde cū frigiditas 7 siccitas ibi habeant dominū necesse est vt substātia remaneat grossa ex dominio frigiditatis et siccitatis. Habet autē ponticus sapor s- ppiū vt di. ysa. qz ponticitas iuncta cū sapore delectante magis delectat. et cum tristante magis cōtristat. cuius rō hec ē qz ponticitas adiūcta rei dulci 7 vinctuo- se si ingrediat poros facit illā dulcedinē ibi diuinius cōmorari ita firmitus impri- mitur tñ delectatio 7 diu durat. simile est de humore cōtristante. Hinc ē qz ca- ro que ossibus est vicina iocūdiorē ha- bet saporem. Ossa enī sunt melācolica. s. frigida 7 sicca. Caro vō i sui natura dul- cis est 7 sanguinea. et ita est ibi pontici- tatis et dulcedinis mixtio ppter qd ma- ior delectatio. ideo etiam caro ceruina ē

iocunda et similiter bouina qz coniungi- tur ponticitas ex cōplexione melancoli- ca asalis 7 dulcedo ex pte carnis. econ- uerso est de absinthio 7 fumo terre quan- do cū eis associat amaritudo magis cō- tristat gustū vt aloē vel aliquid simile. Item pontica appetitū excitant et post prandiū laxant. cuius rō est compssio cū- barioz ad inferiora adinstar torcularis. ante prandiū vō cōstipant qz cōstringūt nervos 7 opilant meatus 7 ex substātie grossicie et frigiditatis 7 siccitatis qua- litate. vnde et sumpta cibaria retinetur et exire non pmittitur. Item grossicie sua epas et splenem opilant calculū ge- nerant coleticam et yliacam passionem excitant. obturando sua grossicie intesti- na simū ac fumū exire nō pmittunt spī- ritualia etiam membra ledunt et grauāt qz ea exasperant 7 desiccant. exteriū au- tem apposita vomitus sedant. tumores calidos repriment sanguinis fluxū in- cipiunt atqz sistunt. nervos pcutiūt. ven- tes exacerbant.

Capitulū XLIX

De sapore stiptico

Sapor stipticus ex frigiditate et siccitate in mediocri substantia generat ad cuius pfectiōes qua- tuor cōueniunt elementa quadā pporti- one in equali. nam aqua et terra ibi pre- dominantur. sed non tñ q̄stum in ponti- co. ex aqua autem accidit frigiditas 7 ex terra siccitas generatur. ex frigiditate d- pmitur calor qui repulsus paruam fa- cit ebullitionem. Unde et substantia pati- tū resoluit sed nō cōsumit. sed ex siccita- te aliq̄stulū cōdensat et qz siccitas nō po- test oīno desiccare nec oīno cōsumere rei manet subā mediocri. et ita ptes qz sa- por stipticus causat ex frigiditate 7 sicci- tate in subā mediocri. 7 in hoc differt a pontico qui ex eisdē causis q̄uis min⁹ re- missis i subā grossā radicat. iō stiptic⁹ sa- por sub pōtico cōtinet s̄m ysa. q̄ tñ sep- tē sapor dicit eē vziās. sub pōtico stipti- cū pphendit. Vñ s̄m ipm ponticitas ē in- tēsa stipticitas. 7 stipticitas remissa pō- ticitas. vñ nō differūt simpliciter s̄m spēs

sed solū fm maiorē intēsiōnē vel minorē
et ideo vterq; conuenit cū alio i effectū.
sed fm maius ⁊ minus.

Capitulum. L.

De sapore insipido

Apor nonus dicitur insipidus si
ue sine sapore. ⁊ hoc potest dici du
pliciter scz priuatiue et positiuē.
priuatiue dicit insipidus cui⁹apor sen
sū nō potest comprehendit⁹apor aque qui
gustu nō picipit propter eius maximā si
militudinē ad organum gustus. qz aqua
est simplex in respectu lingue que qua
tuor recipit in sua cōpositione. Positiue
diciturapor insipidus qui vltra primū
gradū ad aliquē vltiorē sapore non est
sensu determinat⁹. vt est albumē oui cui⁹
ius substantia est mediocris ⁊ caliditas
vel frigiditas primi gradus distantiam
sensibiliter non excedens. talia insipida
sunt cucurbita. citrulli melones ⁊ hmoi.
quorū vltus plus conuenit medicine q̄s
diēte. parū enī nutriūt. qz sapore non ha
bent delectabile ⁊ substantiā habēt sū ti
bilem. humiditate et frigiditate sua si
tum mitigant. calorem ⁊ coleram extin
guūt. fleuma augmētant ⁊ quotidianas
febres generāt. ⁊ omnes alias fleumati
cas frigidas scz ⁊ humiditas nutriunt vel
prouocāt passiones. Sapor itaq; insipi
dus causat ex frigiditate ⁊ humiditate
in substantia mediocri ad cui⁹cōpletio
nem sicut ⁊ in alijs quatuor cōueniūt ele
menta sed nō equali p̄portione. qz aqua
et aer principaliter. terra secundatio p̄do
minat. p̄pter fortiorē ergo frigiditatē et
mediocrē siccitatē partes ignee ⁊ aeree
resoluūtur in aqueas ⁊ in terrestres. sed
quia resistit dñum humiditatis nō pōt
compingi ex siccitate terrea ipa substā
tia. Relinquit ergo substātia mediocris
cū dñio frigiditatis ⁊ humiditatis q̄ sūt
principia istius saporis qui abusueapor
insipidus nominat⁹. Nec igif de saporibz
simplicibz quo ad eoz differentias ⁊ na
turas dicta iam sufficiant. que oīa de di
ctis ysa. constan. gal. et aliorū autoz me
dicine breuiter sunt excerpta. Sunt au
tem quidā cōpositi saporis sicut ⁊ mixti

sunt colores pariter ⁊ odores. ⁊ hi sapo
res fm diuersas cōpositiones diuersimo
de opantur. qz alio modo sapiunt in soli
dis. alio modo in liquidis aliter in sensi
bilibus et aliter in inanimatis. de quibz
in naturis ⁊ p̄rietatibz rerum ⁊ corporū
animatoz ⁊ inanimatoz in libris prece
dentibus est ostensum. De liquoribz taq;
men in quibz fundati sunt saporis aliq;
arbitroz hic supplenda que in libris supe
rioribz casualiter sunt obmissa.

Capitulum. LI

De liquore

Liquor est liquidus humor i plā
tis ⁊ animalū corporibz p̄dige
stionem generatus. eliquat⁹ vio
lentia vel natura de substātia corpis mi
xti vel exp̄ssius. Quilibet autē humor non
vocat liquor sed solus ille qui artificiali
ter vel naturaliter liquat⁹ de plantis ⁊ re
bus animatis vt lac ⁊ vrina de animali
bus. vinum ⁊ oleum de arboribus. mel de
floribus. sicera de fructibus. ceruisia de
granis. orizacra de pomis siluestribz et
granatis. Et inter hos liquores quidā
sunt compositi et quidā simplices nam
compositi dicūtur qui conficiūtur ex di
uersis qui pariter cōmiscēnt. Simpli
ces vero sunt qui ita permanent sine cō
mixture aliqua prout a suis subiectis
primitus produciūtur. nullus tñ liquor ē
simplex absolute p̄ter solam aquam que
simplex dicit⁹ prout in elementari p̄ma
net puritate. Alij autē liquores omnes fi
cut ⁊ humores ex quatuor elementis cō
stituiūtur. simplices tamē dicunt⁹ qui cū
alijs nō miscēntur. Simples etiam di
cuntur in quibz simplices elementozum
qualitates ex prima cōpositione domi
nant. ⁊ que a terrestri seculētia naturali
ter vel accidentaliter plus colant. Scdm
autem varias cōmixture liquor et q̄
litatū elementariū p̄dominantes com
plexiones varios sortiūtur odores pa
riter ⁊ saporis. Nam illi liquores in quibz
p̄dominat calidum cū humido sunt
dulciores. in quibus autem calidū cum
siccō sunt acutiores. in quibus vero pre
existit frigidū cum siccō sunt acetosiores

et stipticiores, sed in quibus frigidum cum humido sunt gustui insipidiores, ut patet in prifana et hmoi. Quidam autem liquores de quibusdam arboribus incisis corticibus per attractionem caloris solaris sponte egrediuntur ut balsamus et terebintina lacrima, que calore prius mundantur et in mirre substantia indurant. Quidam vero de fructibus arborum per expressionem colliguntur ut vini oleum sicera et huiusmodi. Quidam vero per exustionem ignis liquidiores partes quosdam lignorum in extremitatibus educetes magno artificio acquiruntur ut colophonia, pix liquida oleum iuniperi et similia. Quidam autem ex herbis succis exprimuntur ut opii aloes et hmoi, qui postea calore ignis vel solis desiccantur. Et quidam ex rore celi extremitatum profundentes et se circa eorum superficiem inuiscentes apum ministerio colliguntur ut mel. Et quidam ex venis terre hauriuntur ut aqua salinativa, nitrosa, aluminosa et hmoi, de quibus arte vel natura fit sal nitrum alumen et hmoi. De his omnibus liquoribus differentiis proprietatibus et causis sufficienter dictum est supra in li. xvij. de herbis et arboribus et earum succis. et li. xvi. de venis terre. et libro. viij. de passionibus aeris ubi tangit de natura manne et mellis que dicuntur de aere generari. De melle tamen aliqua sunt hic dicenda, et de lacte sero et butiro que de animalium visceribus emunguntur, de quibus superius est omisum.

Capitulum. LII.

De liquore specialiter primo de melle
Et ut dicit Ffido libro. xx. dicitur
mellur a mellisse grece id est apibus
latine. Si enim apes vocant, nam
apum solertia mirando nature artificio
parantur mella que primitus de rore aeris
sunt creata et in arundinum folijs adinuenta.
Unde et virgilius. Protinus aerei mellis
celestia dona. Unde adhuc in india et in
arabia inueniuntur in similitudinem salis
ramis et folijs dependentia, ut dicit idem.
Est autem omne mel generaliter dulce.
Sardum tamen est amarum absinthij causa
cuius copia illius re-

gionis apicale nutritur. Dicunt autem medici qui de rerum tractant naturis precipue Gal. quod mel pueris et iuuenibus et perfectis vitis in quibus abundat calor abusus est inutilis et nociuus. senibus autem qui parua vita laborant et frigore dicitur cum vino veteri et cibis calidis conuenire. Ducusque Ffido libro. xx. cap. i. Est itaque mel liquor dulcissimus a materia purissima arte medicinali generatur, cui tamen et ex calore apis mellis substantiam componit, et admixtione alicuius calidi se cum mellis substantia admixtionis acumen cum dulcedine est admixtum. Unde et mellis dulcedo ceteris est magis calida sed minus humida ut dicit ysaac. Mel igitur cum sit habens multum caloris et aereitatis et minus terreitatis et aqueitatis propter siccitatem tam terre quam ignis, multum habens siccitatis et acuminis et minus frigiditatis et humoris, et ideo iudicatur mel calidum et siccum in fine secundi gradus. Tamen quod substantia eius est vicina temperamento et mediocritati, multum est mundificatum, lauatium et subtiliatium, et suo calore grossorum humorum in corpore incisuum et humorum putridorum expulsuum. Quia enim mel calidum acumen est propinquum et ideo intestinorum est pungituum et ad feces expellendas commotuum. Item talis dulcedo sicut mellis multum est habens acuminis et caloris, non tamen operat meatum splenis et epatis, sicut et illa in quibus pura dulcedo inuenitur ut dicit ysaac cap. de quatuor differentiis dulcedinis et saporis. Est itaque mel ratione equalitatis et temperamenti multum naturale conueniens et amicum, sui ad membra multum assimilatum, peccatorum restitutum, rebilius membrorum confortatum, sua grossicie nocuorum fluxuum interceptuum, et latitudinis pororum restrictuum, nature bene temperate custodituum, et humorum paratorum ad fluxum nimium cohibituum, nihilominus est mel nociuorum humorum laxatum, nam contrarias habet qualitates in effectu, et secundum contrarias materie dispositiones in quas agit, nam nimis laxas reprimat

confipat. nimis duras diuidit et relaxat. vt dicit ysa. Est autem mel conferuatiuum. mundificatiuum. amaritudinis temperatiuum. et ideo ponitur in medicinis ad conseruandū et ad mundificandum. et ad amaritudinem specierum temperandum. vt dicitur in antidotario nicolai. Tamen mel crudum nō multum bene despumati valde est ventosum et inflatiuum. rugitus in ventre generatiuus in malos humores facilliter conuersiui. splenis et epatis viscositate sua opilatiuum. colere inflammatiuum. et febris diurne inductiuum. ypodriozorum extensiuum. yliacis et colicis nociuus. Mel igitur dicit Constan. et ysa. in diet. diuersas habet actiones. quia in quibusdam salubre est et sanitati custoditiuum. quibusdam vero stipticum est et morbozū generatiuum. et est veneni occultatiuum. quāto magis rufum tanto magis est calidum et acutum et humorum magis incisiuum penetratiuus et colatiuiū quāto magis est album minus est calidum et acutum et tanto melius quanto dulcius purius et odorabilius inuenitur.

Capitulum. LIII.

De fauo

Fauus a fouendo est dictus. nam fauus dicitur mel mictum cum cera. infra enim cellulas de cera miro artificio compositas apes mel recolligunt. et eius liquoris substantiā in tus fouent et sic dicitur fauus quasi fouus siue fouens eo quod mel foueat et contineat intra se. Vel fauus a fauore est dictus. nam valde fauorabilis gustui est et delectabilis ad edendum. Unde sicut Isidorus libro. xx. Fauus a fagin grece dicitur. quia magis comeditur quā bibitur. fagin enim grece est comedere latine. Quidā tamen vocant mel fauum a cera eliquatum et optime depuratum in quo summā dulcedinem gustus experitur Fauū mel lis petit et requirit maxime animal quod ab amore mellis melota dicitur. vnde a melle melus vel melota est dictus. vt dicit hugui. Similiter versus super omnia mel diligit et pro fauis extrahendis non

sine sui discrimine in arbores altas scannit. Aliquotiens autē inter fauos vt dicit Aresto. libro. viij. in profundo aluearis generatur quidam vermes parui sicut aranee. et quādo crescunt faciunt texturam circa fauos et dominatur super totum aluear et ideo putrescit mel etc. Item ibidem. bonum est mel quod extrahitur de noua cera. nam mel quod diu manet in cera antiqua fit rubeum. et corruptio illius mellis est sicut corruptio vini in vitibus. et propter hoc debet extrahi. et est mel bonum quādo est simile auro. vt dicit idem. Item dicit idem quod apes sedent super aluearia et sugunt quod est superfluum in fauis. et dicitur quod si non facerent hoc. corrumpereetur illud quod est in fauis et generaretur aranea et sedent super fauos et solite custodiunt ne illa aranea inualecat. et si inuenerint eam fit eis cibus. aliter autem omnes morerentur.

Capitulum. LIIII.

De mulso

Mulsum est potio vel poculum ex aqua vel vino et melle commixtus quod greci mellicratum vocant sicut et ydromel quod ex melle et succo macianorum est commixtum sicut et rodomel dicitur eo quod succo rose mel miscetur.

Capitulum. LV.

De medone

Medone vel medus quasi melus dicitur. Et est potus confectus ex melle et aqua. optime defecatus et decoctus. qui si crudus fuerit et mel minus bene despumatum inflationem generat in ventre et rugitus ac durissimas torsiones. et quia defacili resoluitur in fumos caput petit et diuersas ei ingerit passiones. Bene vero decoctus et defecatus gustum delectat. vocem clarificat. arterias gutturis et cannales pulmōis mundificat. cor letificat et confortat. corpus nutrit et impinguat. epaticis tamen et splenicis et calculosis minus competit. quia meatus stringit et opilat. quam

BB 2

deq; enī cum mīrto ⁊ alijs herbis aroma-
ticis condit̄ vt sanior reddat̄ ⁊ odoratioz
et diuturnius custodiat̄.

Capitulum. LVI

De clareto

Claretum ex vino et melle ⁊ spe-
ciebus aromaticis est confectū.
Nam species aromaticæ in sub-
tilissimum puluerem conteruntur et in
sacco lineo vel mundo cum melle vel su-
cara reponitur. vino autem optimo spe-
cies perfunduntur ⁊ reperfunduntur. quē-
admodum fit lixiua. et tamdiu renoua-
tur perfusio donec virtus specierum vino
incorporetur ⁊ optime clarificetur. vn-
de a vino contrahit fortitudinem ⁊ acu-
men. a speciebus autem retinet aromati-
citatē ⁊ odorem. sed a melle dulcedi-
nem mutat ⁊ saporem.

Capitulum. LVII.

De pigmento

Pigmentum vt dicit bagui. dicit̄
tur quasi pilis mentum quod sci-
licet in pila est contusum nam in
pila species aromaticæ aguntur et quibz
arte pigmentaria quedam delicata poci-
la ⁊ electuaria cōficiuntur. vnde ⁊ pigmē-
tarij dicitur qui species vendit. cōterit
conficiunt ⁊ componit.

Capitulum. LVIII.

De orimelle

Orimel dicitur acidum mel. eo q̄
et aceto ⁊ melle eius materia cō-
ficiatur. Nam primo acetū cum
herbis necessarijs et radicibus diureti-
cis diu decoquitur. colato aceto mel pu-
rum et optime defecatum additur. et ad
lentum ignem vsq; ad spissitudinē ite-
rum decoquitur ⁊ bullitur ac depuratur
cum albumine oui cum aceto distempa-
to et in orimelle parum decocto. nā om-
nes immundicias mellis et herbarū ad
se attrahit albumen oui ⁊ supernatando
vsq; ad orimellis superficiem secum du-
cit. quas immundicias cum pennā pigmē-
tarius seu medicus caute remouet ⁊ de-
ponit et sic orimel in picide munda repo-

nitur. Datur autem cum aqua calida ad
materie compacte digestionem mollifi-
cationem. diuisionem. mundificationē.
porozum apertionem. ⁊ opilationum dis-
solutionem. possit enim medicina defaci-
li inducere periculum si non preparare-
tur ad facilem eductionem et cum ori-
melle non precederet digestionem. Cō-
simili arte ⁊ ad consimiles vsus de aqua
et sucara cum diuersis speciebus fit syru-
pus nunc violaceus ⁊ laxatiuus nunc ro-
seus et constipatiuus. nunc simplex. nūc
compositus.

Capitulum. LIX

De cera

Era est fer mellis intra cuius sub-
stantiam liquor melleus ab api-
bus est collectus. Corripit au-
tem ipsum mel. vt dicit Arest. libro. iij
quando nimis diu cum cere fecibus ad-
miscetur. et ideo qui vult mel in sua pu-
ritate reseruare debet ipsum tempestiue
a cere substantia separare. Habet autē
hoc cera proprium q̄ inter omnium li-
quozum feces supenatat ⁊ cum calefcit
ad fundum non descendit sed potius que-
rens superficiem sursum tendit. ⁊ hoc faci-
unt partes ignee ⁊ aeree que in eius sub-
stantia dominantur. vnde cera in aqua ca-
lida resoluta deorsum premit aquam et
per eius superficiem se diffundit. naz mul-
tum habet aerē leuitatis ratione cuius
sic ascendit. Cera autem quanto est re-
centior tanto est odoratioz. ductilioz. pu-
rior. et ad diuersarum impressionem et
figurarum susceptionem aptior ⁊ tā forti-
me suscepte q̄ scripture in ea impressē est
durabilior. et talis cera virginea appel-
latur. Est insuper cera multis vsibus ne-
cessaria atq; apta. valet enim in medi-
cinis in cōfectionibus varijs et vnguen-
tis. Nam virtutem habet calefactiuam
resolutiuam. apertiuam. maturatiuam.
attractiuam. euapozatiuam et consum-
ptiuam. valet etiam ad luminis nutri-
mentum. et ideo cera seruit in deozum
templis et aris et in mensis dominozū
Vnde a cera vel a cereis dicuntur ceri-
monie. quia in templozū ceremonijs

cerei offeriebantur et adhuc offeruntur. vt dicit Hugui. vnde qui seruiunt de cā telis cereis in ecclesia dicuntur cerose/rarij. sicut qui seruiunt in regum ꝛ pontificum aulis primicerij nominantur. vt dicit idem. Sigillis etiam cereis litere muniūtur et signantur ac secreta occul/tantur. priuilegia confirmantur. Tabule cera simplici vel colorata replentur et ornantur in quibus variarum literarum characteres stili officio vel inscribūtur vel etiam complanantur. Panni quoq; li/nei ad vsus varios incerantur. Libros etiam inuolutos tutos reddit ne aqua vel pluuia perfundatur. nam cera quan/dam habet vinctuositatē per quam hu/mida fugat. et per pannorum poros stil/lidicia penetrare non permittit. in calo/re liquescit et deficit. frigore vero indu/rescit. humidis et humefactis cedit. sic cis vero et asperis inherescit. et ideo hu/mectantur sigilla ne adhxreat cera illoꝝ literis et figuris.

Capitulum. LX

De cereo

Cereus per derivationem a cera qua formatur est nominatus. vt dicit Isidorus libro. xx. de quo quidam ait sic. hic cera nocturnos pre/stabo cereus ignes. Subducta luce altera sum tibi lux ꝛc. Nam ad hoc est vsus ce/reorum vt ex eorum lumine ea que sunt in tenebris appareant ꝛ luceant in ce/reo. In cereo autem tria attendūtur scilicet materia vsus ꝛ dispositio siue forma. Materia vero triplex est. nam pro ma/teria habet licnum siue lignum. vt dicit Isido. ipsam ceram atq; ignem. Lignuꝝ qui et licnus dicitur filum est stuprum ꝛ totius cerei substramentuꝝ. cera que cir/cumvoluitur est luminis nutrimentum. Ignis qui superponitur siue superaccen/ditur vtriusq; est finis et complemen/tum. nam agens in licnum mediante ce/ra conuertitur vtrunq; in suam similitudi/nem. vnde et in dispari natura mirabi/lem inter se habent aptissimam vnionē. Forma et dispositio eius pyramidalis a lato incipiens et circūferentialiter con/

uertens. vsus eius est vt illuminatiōis gratia candelabro affigatur vel clientu/lorum vel ceroferatorum manibus an/te dominos deferatur.

Capitulum. LXI

De lacte

Lac liquor est dulcis ꝛ candidus in mammillis per actionem calo/ris ex sanguine generatus. Vt vt dicit Aresto. libro. xvij. Lac est san/guis decoctus digestus non corruptus. Quando enim fetus propter magnitu/dinem non potest nutrir per umbilicum ꝛ paratur ei lac a natura ex sanguine mēstruo repulso ad mammillas vbi digeritur et decoquitur. et ex albedine glandu/larum māmularum in candore speciē transmutatur. vt dicit Constant. libro. xix. Eadem est enim materia menstrui sanguinis atq; lactis. et ideo natura cre/at lac propter cibū nati quo cibatur ex/tra. non ergo debet esse lac ante tempus partus nec post multum nisi accidat con/tra naturam. In illo enim tempore com/pletur lactis digestio in animalibꝝ que habent tempus vnicum statutum ad pa/riendam sed in mulieribus diuersifica/tur. et propter hoc debet esse bonum lac necessario post sex menses. et est lac dul/ce quando est bene digestum et fuit ne/cessarium propter cibum animalis que est dulcis. cibus enim omnium animaliuꝝ non est nisi dulce et valde digestum vt dicit idem ibidem libro. xvij. Item dicit aresto. libro. vi. Animalia ouantia non habent lac neq; māmillas. et in omni lacte est aquositas tenuis ꝛ pars gros/sa que caseus dicitur. et lac quanto est spissius tanto caseus. et lac animalium carentium tentibus superius coagula/tur. lac vero animalis habētis dentes in vtraq; madibula non neq; eius sepum et lac huiusmodi animalis est dulce ꝛ te/nue vt lac cameli ꝛ eque ꝛ post asine. Itē idem ibidem. In quibusdam regionibꝝ non expectatur caprarum impregnatio sed accipitur vrtica et cum ea fricat mā/milla et eribit primo sanguis. vnde qꝛ si sanies. et post lac bonum non peius la

cte impregnatarum et nullum lac est in
māmillis matium generaliter quous ali
quando accidere videatur aliter. Que
dam autem herbe habent humorē lacte
um ut titimallus. et quedam arbores ut
ficus. cuius lacte ut ibi dicit Aresto. lac
animalium coagulatum est. Et lac canū
spissius est omnium animalium preter
leporum et porcorum. Est autem maxime
spissum in partu sed post subtiliat. ut di
cit Aresto. libro. vi. in fine. Vacca ante
partum non habet lac. sed post tonum ha
bet. sed cum primo coagulatur fit quasi
lapis. et hoc accidit quando cum aqua co
mulfetur. ut dicit idem ibidem. Item idē
libro. ix. Quando puer nutritur lacte ca
lido dentes eius citius oriuntur. post par
tum autem et mundificationē lac mulie
ris multiplicat. et quedam mulieres ha
bent solum lac in cono māmillarū. et que
dam in alijs partibz ipsarum et quando
lac non bene digeritur coagulatur et mā
mille indurescunt quoniam tota māmilla
est valde mollis et si supuenerit aliquis
pilus accidit magna infirmitas et dice
tur pilosa et non cessabit dolor quousqz ex
eat pilus cum lacte. aut quousqz putre
fiat et exeat. et dum lac exire non inuenitur
generaliter menstruum. Quedam vero
lactantes menstruant cum fuerit earū
sanguis humidus. et quando pueri lactā
tur sanguine grosso et multo accidit eis
spasmus et si fuerit lactans corporis fer
tilis tunc nocet multitudo lactis et mu
lier nigra nutritibilis et melius habet lac
quous alba. ut dicitur idem. Consimiles p
rietates lactis et multas alias recitat
ysa. in diet. vbi sic dicitur. Lac inquit ge
neraliter diuiditur tripliciter. aut enim
est dulce exiens nouiter a māmillis aut
est acidum siue acce iam diu mulsus. aut
est inter utriusqz mediocre. Dulce autem
est magis sapidum vicinum sanguini et
ideo laudabile est ipsius nutrimentum.
Est autem compositum ex tribus substā
tijs in virtute et actione varijs et diuer
sis vna subtiliatua et mundificatiua. al
tera vero grossa et opilatiua. tertia emol
licatiua et extenuatiua. nam substātia

aquosa et serosa acuta est et subtiliatua.
grossa et caseosa. frigida est et grossa et ido
opilatiua. butiroso vero est vinctuosa et
mollificatiua. vnde lac cum sua substan
tia aquosa et acuta est grossorū humorum
incisui et subtiliatui viscerū lauatui
intestinoz mordificatiui. ventris soluti
uum et fecis defacili expulsiui. corrupto
rum humorū interius in corpe et exteri
absteruiui. venarū penetratiui opilatio
num splenis et epatis aptiui. et maxime
si fuerit ex animalibz calide complexio
nis ut ex camelis et tale lac est ydropico
rum iuuatiui. ut dicit idem. et sequitur.
Lac itaqz laudabile et suis tribz substan
tijs tpatum. sua aquositate est mebrozū
mundificatiui sua butirositate est vena
nis repugnatiui. et membroz humectati
uum. sua caseitate cibarioz ex orificio
stomachi ad fundū depsiuum. Est et alia
laus lactis. quia si tpe et oportuno tpe
mundato prius corpe accipiatur corpe
ris est laudabiliter nutritiui. et sue sub
stantie sanguini assimilatiui. Si autē a
corpe non mundato vel tpe non congruo acci
piatur in malos humores quos inuenit
est couertiui. et ipsoz augmentatiui. in
fumos calidos resoluif et sic erit doloris
capitis causatiui. et si febris materiam
inuenit erit caloris febrilis inflammati
uum. vel si calorem naturalem inuenit
debilem defacili acescit et fiet in stomacho
acetosus. nam quādo est humor nimius
et prius calor acetositas vel putredo seu
matis generat. et ideo lac non est frequen
ter sumendū nisi corpe existente tpatō
et stomacho inanita. nam si corpus a pu
tridis humoribz et colericis fuerit vacuū
et tepurati si lac bene digestū fuerit mē
tum et bonum prebit corpe nutrimentū
laudabile generabit sanguines. carnem
augmentabit. humectabit corpus et ex
terius in superficie faciet tenerū atqz pul
crum. ut dicit idem. Item dicit idem.
Rursus lac inquit bidentes ieiunos esse
conuenit et calidum esse quando vberibz
est vicinum nec est aliquid comedendū
quousqz lacus substantia digerat. opoz
tet etiaz ut labor et motus nimius cauea
tur quousqz descendens ad decoctionis

locum digeratur. quia ex inordinato motu et calore nimio subito generato eius vinctuositas in fumum nocivum resolvetur et grossior in parte remanente indigesta multiplex corruptio generatur. ut dicitur idem. Electum autem lac ut dicitur veteribus quatuor qualitates. colorem. odorem. liquorem. et saporem. Colorem albissimum clarum a citrinitate et rubore et lividitate maxime alienum. Odorem gratum ab horrore et gravitate remotum. Liquidum inter subtilem et grossum medium cuius mediocritatis signum est si gutta super unguem posita remanet continua et non liquefacit. cuius guttule forma inferi est lata et superius est acuta. Saporem habet acceptabilem quando nec amaritudinem nec falsedine nec acedine est admixtum. Inter omnes autem istas differentias lactis femineus magis creditur esse temperatum. quia omne lac naturam et compositionem animalis cuius est naturaliter imitatur. et ideo quia humana compositio maxime est temperata. ideo et muliebres lac maxime est temperatum propter quod maxime est nutritivum humectativum et asperitatis angulorum oculi potissime mitigativum. Et quod quid de bonitate lactis supra dictum est et tunc comitatur in hoc lacte.

Capitulum LXII

De lacte camelino

Ac camelinum ex animalis calida complexionem. ceteris est magis calidum et plus subtile et minime vinctuosum et minime nutritivum. diureticum et opilationem appetitum et ideo ydropicorum ex opilatione est potissime iuvativum. Nam camelus nature est calidissime propter quod calor dominans sanguinis attrahit vinctuositatem. et ideo sanguis remanet sine vinctuositate. Cum igitur lac nihil aliud sit quam sanguis secundo decoctus. sapor sanguinis cameli salus est et acutus. et ideo humorus est incisivus subtilitativus et grossifici attenuativus. Quere supra de camelo in tractatu de animalibus.

De lacte vaccino

Capitulum LXIII

Et vaccinum lacti camelino est oppositum. Nam vacca non habet tantum caloris ut sanguis attrahat vinctuositatem. et ideo eius lac fit valde vinctuosum. et maxime nutritivum. plus enim nutrit lac vaccinum quam pecorinum cuius pecorinum sit magis calidum quam vaccinum. Cuius ratio est ut dicitur idem quod cum lac vaccinum non tantum habeat caloris quantum pecorinum parva vinctuositas sibi sufficit et tota illa remanet in lacte et recuperat caseitatem. et ideo magis nutrit quia substantia vinctuositatis nutritibilior est quam caseata. quia calidior et humidior et calori sanguinis vicinior. facilius in sanguinis mutationem. et illa ut dicunt antiqui melius et citius nutritur quam citius et facilius in sanguinem commutantur. ut dicitur ibidem. lac tamen pingue melius nutrit quam ipsa pinguedo que calidior est quia substantia lactis habet aquositatem liquidam subtiliantem interiora corporis penetrantem. Sed sola pinguedo aereitate sua supernat et propter humiditatis sue substantialis grossicietate cito coagulat et indurat. et ideo lac vaccinum sua aquositate ad interiora penetrat. sua vinctuositate calorem naturalem roborat. caseitatis sue paucitate naturam non multum aggravat. sed potius adiuvat et sustentat. ut dicitur idem. Alio ergo modo est lacte utendum ad nutriendum quia tunc tribus eius substantiis pariter est utendum. Alio modo ad mundificandum et calorem mitigandum quia tunc sepositatis liquamen est a butirositate sequestrandum. Alio modo ad calefaciendum et humectandum et tunc butiri vinctuositate est utendum. Lactis enim usus consideratur secundum subtilitatem et grossiciem et mediocritatem. ut dicitur idem. Subtilitas autem attenditur in substantia et in actione. In substantia illud est melius quod complexionem humane vicinior est ut lac femineum quod tanto est utilius quanto mamille est vicinior. efficacius est enim contra venena. contra renem et vesice mala. contra pulmonis vulnera si multum

aerem nō tangat ⁊ eius virtutem aetis
 qualitas nō immutet. Subtilitas vero
 in actione quādo eius butirositas cū ca
 seata sepatur ⁊ aquositas tunc cum acu
 mine auget vt patet in camelino qz mi
 nime nutrit. calore tamē suo ⁊ subtili li
 quore ydropicis subuenit ⁊ succurrit. lac
 vero grossissimū est vaccinū ⁊ minus ce
 teris liquidū ⁊ aquosum minus acutum
 et magis butirosum. Unde bene nutrit.
 stomacho cōuenit. membra confortat. ca
 lorem epatis ⁊ stomachi refrigerat cor
 pus impinguat ⁊ augmētat. vulnera in
 testinoꝝ ⁊ matricū sanat. Est autē tanto
 melius ⁊ salubrius si lapidibꝫ fluuiali
 bus accensis ⁊ intus extinctus tota aquo
 sitas pro parte maxima cōsumat.)

Capitulū. LXIII

De lacte caprino

Ac caprinum inter p̄dictas dif
 ferentias tenet medium quia in
 suis tribus substantijs post femi
 neum esse dicit potissime tpatum. ⁊ ideo
 contra pulmonis vulnera ⁊ renum ac ve
 sice vicia cū zucara multū confert. Eius
 serum a caseo ⁊ butiro separatū maxime
 est colatiuū m̄dificatiuū ⁊ colere rep̄ssi
 uum. Lac autem caprini per se multum
 bibitum in stomacho de facili coagulat ⁊
 ideo ne noceat cū modico mellis et salis
 gemme tperur ⁊ nunq̄s coagulabit. et si
 incepto coagulati in stomacho dissoluet
 Et quia capre pascunt ficis ⁊ ramorum
 extremitatibꝫ earū lac minus est aquo
 sum ⁊ magis stipticū ⁊ stomacho cōgruū
 Nam lac ex pascuis diuersificatur. Nam
 que pascuntur teneris ⁊ recentibus her
 bis lac faciunt aquosum ⁊ subtile qd̄ sto
 macho est nociuum. Que vero herbis la
 ratiuis. lac faciunt mordificatiuum et
 neruozum pungitiuum et est nociuum ⁊
 laratiuum.

Capitulum. LXV.

De lacte pecorino

Ac pecorinum magis est calidus
 ⁊ ficcum q̄s vaccinum minus ha
 bens butirositatis ⁊ plus caseita
 tis. et ideo minus nutrit nec corpori ita

conuenit vt vaccinum. Monstrat autē hoc
 ex grauitate sui odoris. Nam vt dicit Gal.
 lac pecorinum in odore est grauius q̄ vac
 cinum. et ideo magis flegmaticum q̄ vac
 cinum. magis autem nutrit q̄ caprinum sed min⁹
 q̄ vaccinum. Unde minus est tempati
 q̄ caprinum.

Capitulū. LXVI.

De lacte afinino

Ac afininum est tempatum ⁊ nu
 trituum resumptiuum ventris
 tamen solutiuum ⁊ neruozum re
 mollitiuum ⁊ membrorum siccitate ⁊ ca
 lore induratoꝝ humectatiuum. pecto
 ris iuuatiuum ⁊ tussis ⁊ anhelitus diffi
 cilis mitigatiuum. vulnetum renum et
 vesice curatiuum.

Capitulū. LXVII.

De lacte caballino

Ac caballinum vicuitatem ha
 bet ad camelinum in subtilitate
 et acumine ē calore. in apostema
 tibus matricum ⁊ iuuatiuū. apertiuū et
 menstrualis fluxus prouocatiuū. si cau
 sa menstruoz calida sit ⁊ sicca. quā p̄prie
 tatem habet illud lac ab omni lacte alio
 separatam. vt dicit ysa.

Capitulū LXVIII

De lacte porcino

Ac porcinum s̄m ysa. est subtile
 ⁊ et aquosum quia ex sua frigidi
 tate incoctum remanet ⁊ indige
 stum. et ideo si s̄m medicinaꝝ accipiatur
 paruum aut nullum confert iuuamentū
 sed si s̄m cibum cum succo ordei sit coctū
 bonum generat humidum nutrimentū.
 vt dicit idem.

Capitulum. LXIX

De lacte animalium

Ac animalium partui valde vi
 cinorum est subtile ⁊ aquosum.
 quia aquei humores adunantur
 in animalibus tempore parrus quia os
 matricis clauditur ⁊ lac aquosis humo
 ribꝫ cōm̄isceat. ⁊ ideo eo tpe est nociuū
 vomitus ⁊ fastidij prouocatiuū asperitatis

remolitiuū ⁊ villos stomachi lubricatiuū. ventris laxatiuū. durū ad digerendum. ⁊ stupidiū ⁊ in stomacho coagulatiuū ⁊ pessimariū infirmitatum generatiuū. ⁊ ex fumo ascendēte cerebri percussiuū. ⁊ doloris capitis causatiuū. fetoris ventris ⁊ anhelitus inductiuus. Unde si lac fuerit corruptum vel plus debito assumptū vel alio modo vel tpe q̄ expedit fit acceptū multarū infirmitatū est generatiuū malozū humorū ⁊ lumbricorū est nutritiuū. tonozū humorū est corruptiuū. arenariū in vesica ⁊ in renibz aduatiuū ⁊ putrefactiuū. caloris naturalis debilitatiuū ⁊ innaturalis caloris ac febrilis inflamatiuū gingiuarū ⁊ dentium infectiuū pustularū pessimariū ⁊ scabiei in paruulis causatiuū rugitus ⁊ ventositatis excitatiuū opilationis renis ⁊ epatis effectiuum. stomachi grauatiuū ⁊ lubricitate sua cibariorū aī digestionem expulsiuum. et sic henterie inductiuum. has ⁊ multas alis inducit lactis corruptō passiones. s; hec de lacte bono ⁊ malo nūc dicta sufficiant.

Capitulum. LXX.

De sero

Etum ē lactis pars aquosa a lactis alia parte per coagulum sequestrata. nam coagulus partes butirofas ⁊ caseosas simul iungit ⁊ ab eis quod liquidum est ⁊ aquosum diuidit et discernit. Cuius effectus superius recitantur. habet enim virtutes putredinis lauatiuam. nam intestina lauat ⁊ vulnera intestinozū de sanie mūdificat pectus purificat sitim sedat acumen colere rube mitigat. scabiem s; impetiginem mūdā. splen ⁊ epas deopilat. Quere supra in primo fm ysa.

Capitulum LXXI

De butiro

Utirum a buendo id est pfundēto est dictū. vt dicit hug. sua ei vinctuositate et humiditate habet imbuerē ⁊ pfundere corpa q̄ cōtingit. Nā butirū est flos lactis multū habens caliditatis ⁊ humiditatis cū dñio aerei

tatis. ratione cui⁹ habet multū vinctuositatis. Est enī butirosa substantia naturaliter calida ⁊ humida viscosa ⁊ vinctuosita humane complexionī vicina vt dicit ysaac. vñ sepe comestū stomachi est butirosum ventris solutiū maxime si recens fuerit. ⁊ ideo antiqui. vt dicit idem assimilauerūt butiri oleo mixto pinguedini. dicētes q̄ si quis accepit valet scrotui de pectore ⁊ de pulmone maxie si ibi fuerit apostema. quia pprie est maturatiuum ⁊ humorū dissolutiuū ⁊ supfluoꝝ pectoris mūdificatiuū maxime si cū melle vel sucra comedat. Sed tunc minus est maturatiuū ⁊ recreationis ampli⁹ iuuatiuū. vt di. idem subdēs ibidē. Butirū repugnat venenis. mēbra hūectat. asperitatem oculoꝝ eius lotura mollificat et emundat apostema dissoluit ⁊ maturat. Vulnēra pulmonis gutturis et pectoris mire sanat. renū et intestinoꝝ morluras mitigat. neruos induratos et cōtractos seu spasmatos mollificat atq; laxat. vt dicit idem. Dicit asit auic. q̄ p̄tra venena interius sumpta singulare pfidū est si intoricatus butirū in lacte calido resolutū bibat in magna quantitate. nam vinctuositate sua opilat meat⁹ ne ad cor ascendat subito vis veneni. Preterea venositate totam ad se trahit ⁊ ipsam inuiscat. per vomitū euacuat de corpe ⁊ educit. vt dicit idem. Fit autē sic. flos lactis siue supenatās pinguedo recolligit i vase mundo ⁊ cum quodā lato ligno rotundo et pforato diutissime pcutit p violētiam ⁊ mouetur. ex quo motu calor naturalis in substantia lactis excitatus ⁊ confortatus totam vinctuositate in simul recolligit. que sua leuitate supficiem petit serosa vero aquositas cū partibz caseatis inferius descendit ⁊ butirose substantie tanq̄ nobiliori cedens fundū petit ⁊ illa butirosa substantia que enatat i supficie recolligitur ⁊ ad vsus varios ⁊ necessarios in vase mūdissimo reseruatur. quod quāto ē recentius tanto est saporosius. et gustui delectabilius inuenit. Est autē in principio molle et liquidum sed paulatim calore naturali contra humiditas ptes inualescēte ⁊ eas plūmēte me-

diocriter indurescit. Unde bene et munde reficit et nutrit et pulmenta loco sagim/nis vel olei bene condit. Salis autem aliqua tulum ut melius conseruet et ut eius potentia lis humiditas siccitate salis tpef. insup ut eius saporositas augmetur. Nam gustui in sapore est magis gratum quam mediocriter est salitum. Quando autem nimis anti quas eius sapor cum odore diminuit et in graue odore et sapore gustui horribiliter mutatur. et tunc non valet ad cibaria con/dianda. Valet tamen ad varia medicamina et unguenta. quia sepe accidit id quod non conuenit gule. congruit tamen nihilo minus medicine alicui.

Capitulum LXXII

De caseo

Caseus ut dicitur Phil. li. xx. a carentia dicitur. eo quod tardius in vase permittitur quousque sero careat et a lactis aquosa substantia separet. Unde dicitur caseus quasi carens. eo quod quod est siccus humore carens seu liquore. ut dicitur idem. Item Hug. vero caseus a cadendo est dicitur eo quod defacili cadit et labit inter digitos facientis. Est autem caseus fer lactis. nam ut dicitur ysa. Caseata substantia lactis frigida est et grossa et ad digerendum dura. tarde enim descendit de stomacho et magis attrinet siccitati quam solutioni. et est grauis stomacho et epati renibus et spleni maxime si illa loca fuerint opilationibus preparata et calculos in renibus generat. et ideo propter ista mala accidetia dicitur constant. quod omnis caseus vniuersaliter est malus. tamen caseus qui lacti est vicinus minus est nociuus. Unde distinguitur ysa. inter recentem veterem et mediocrem. Recens caseus quia adhuc recens est non malos generat humores. quod adhuc retinet partem dulcedinis et aquositatis ipsius lactis. et ideo ad digerendum est facilior et ad nutriendum laudabilior. et ventris solubilior. et maxime si non fuerit salitus. quia salsedo sibi saporem aufert et dulcedinem. nam nimis salsus nimis est deficcatus et stomacho est nociuus. carens omni sale magis est nutritiuus et corporis humectatiuus et magis carnis

augmentatiuus. stomacho tamen est nociuus et defacili in fumositates resolutiuus si stomachus fuerit calidus. Si vero fuerit frigidus in acetositate est defacili conuerthuus mediocriter ergo salsus melius digerit et minus stomacho est nociuus. si ne sale enim defacili est acetosus. minus vero salsus stomacho fit morthuus et sanguinis incensiuus.

Capitulum LXXIII

De veteri caseo

Etus autem caseus est acutus et valde siccus ad nutriendum grossus et ad exendum de stomacho nimis durus. quia si lactis aquositas est acuta. acumen tamen et siccitas coaguli ei dominatur. Unde et subtilitatem erit et ideo superfluitas corporis non ita inde subtiliatur sicut alijs subtiliantibus. Unde de duobus modis nocet corpori. quod eius corruptio et grossities nutrimenti superfluitatem ingrossat et corrumpit stomacho nocet quia per acumen coaguli repugnat omnibus aliunde iuuantibus et in nutrimentum prius ipsa iuuantia traducuntur. Unde si in corpore inuenerit grossos humores in renibus et in vesica lapides parit. grossos enim humores calidos et intensos coadunat et compingit. Est ergo vitandus ita vetus. nullum enim confert iuuamen neque nutrimentum nec oedit digestionem nec bonum generat sanguinem nec ventrem humectat nec urinam prouocat. Sed inuentam humiditatem constringit et deficcatur. Omnis itaque caseus vetus durus siccus et spongiolus per siccitatem et porosum ad rumpendum facilis nihil habens vinctuositatis et humiditatis corpori est nociuus. Sinus autem est malus vinctuosus caseus et consertus quam oculatus et porosus. nam consertio substantie est signum humoris vinctuositatis. Qui autem porosus est minus est malus quando est recens quam cum nimis est vetus. quia ut dicitur dyasc. Caseus recens humectat ventrem. vetus stringit. maxime elixatus vel si ab aqua abstractatur. meatum enim stomachi sua grossities

obtinat et cibum descendere ad intestina non permittit. post prandium autem sumptus cibaria comprimunt ut torcular et ad locum exitus descendere compellit. Caseus inter veterem et novum medius multum est nutritivus propter eius saprositatem et grossiciem. et quia calore naturali velociter indurat. quanto autem calor naturalis ei dominatur magis tanto plus et fortius indurescit et magis membris inhaerescit. hucusque ysa. in dietis. sicut autem dyas. et aresto. li. iij. quanto erit in lacte multum casei plus erit cibi. Est autem caseus sicut dyas. veneno contrarius. Nam grossicie sua et butirositate opilat meatum renarum et non permittit ad cor ascendere vinum veneni. Caseus enim recens appositus calidus extrahit venenum a moribus venenatis. et huius signum est. quia appositus super morbum rabidi canis aut serpentis totus canis casei conuertitur in liuorem. Valet etiam contra antracem et alia apostemata venenosa vel extra suppositus vel comestus. In multis etiam alijs conuenit medicina. ut dicit idem.

Capitulum LXXIII.

De coagulo

Coagulum est lac in quorundam animalium stomachis inspissatum. cuius virtute lac aliorum animalium coagulatur. in qua parte butirosa cum caseata aggregata pars serosa et aquea a partibus alijs sequestratur. ut dicit Aresto. libro. iij. Quanto inquit lac est spissius tanto caseatius et coagulatius. sed lac animalis carentis dentibus in superiori mandibula coagulatur. Lac vero animalis habentis in utraque non sicut nec eius sepius. Item idem dicit. Lac coagulatur ex coagulo et lacte ficuum quod lac ficuum aggregatur in lana deinde abluuntur illa cum modico lacte et citius illud lac admiscetur cum residuo et sic totum coagulatur. Item ibidem. Coagulum non inuenitur nisi in ventre sugentium adhuc ruminantium. In illis qui non habent dentes in utraque mandibula non inuenitur nisi in lepore. quanto cumque autem plus retustatur erit melius

et valet contra fluxum ventris marime leporis parui et cerui. ut dicit idem Aresto. Item libro. cxi. dicit. Accidit lacti quod coagulatur per coagulum. quoniam coagulum est lac in quo est calor spiritivus. et ideo adiuuat et sustentat lac sicut maris sperma sustentat menstruale sanguinem femine in matrice. quoniam natura lactis et sanguinis menstrui eadem sunt. ut dicit idem ibidem. De coagulo dicit ysaac. capi. de caseo. Coagulum inquit coagulatur virtute sui acuminis et caloris atque siccitatis sibi dominantis quibus sua humiditas finitur. et quoniam coagulum fit in omni caseo. minus tamen sentitur in recenti propter multitudinem sue humiditatis. Coagulum itaque in lacte lactantis animalis et ruminantis inuenitur cum quo sal admiscetur. et sic super ignem in fumo desiccatur et induratur. cuius modica particula cum in paucis lacte tepido resoluta est cum residuo lacte admixta totum coagulabit quod est coagulabile et condensat. Unde patet quod consimilis virtus latet in substantia coaguli qualis inest substantie seminis masculi. ut dicit Aresto. Auicenna. ysa. et alij. et hec dicta de liquoribus nunc sufficiant.

Capitulum LXXV.

De diuersis virtutibus rerum

Ante autem quedam virtutes tantis humoribus quam liquoribus et rebus alijs inherentes. de quibus hic breuiter aliqua inseremus. Nam sicut diuersas complexionones et virtutes diuersis rebus dominantes diuersimode reperiuntur operationes ut est virtus appetitiua maturatiua mundificatiua etc. Appetitiua itaque virtus operatur per calidum et siccum cum subtili substantia. ut patet in cepis vel succo porri in alumine et huiusmodi. ex quorum confectione aperuntur ora venarum et emorroides prouocantur. ut dicit Constantinus. Rarefactiua virtus operabitur per calorem et humorem. Nam calor rei substantiam penetrat et dissoluendo humiditatem sibi obdientem aperit et dilatat ut patet in malua

et sambuci mediano cortice et hmoi. que
bulita in oleo cutem rarefaciunt et exten-
dunt. ut dicit idem. Operatiua virtus ope-
ratur per frigiditatem et humiditatem cum
obtusa substantia ut patet in draganto
albumine oui et phillio. nam hec viscosita-
te et obtusitate substantie poros replent
et frigiditate costringunt. Inspissatiua vir-
tus operatur per frigiditatem et humiditatem
ut patet in mandragora que posita super
cutem ipsam inspissat. ut dicit idem nam
frigiditate costringit partes humidi-
tatis liquidiores. Unde humiditas pe-
tens centrum reddit substantiam com-
pactiorem et per consequens spissio-
rem. aliquid quando autem operatur per calorem et humidi-
tatem. nam calor consumit partes liqui-
diores. quibus consumptis partes ter-
restres redduntur spissiores. Induratiua
virtus operatur per frigiditatem et siccita-
tem. quia utraq; qualitas mouendo ad
centrum totam substantiam reddit durior-
em quoniam autem operatur per frigiditatem et hu-
miditatem. frigiditate partes liquidas
costringente. ut patet in gelu et in glacie
Quoniam etiam per calidum et siccum partes
terrestres compingendo et per consequens
in durando ut patet in latere et in luto.
Aspiratiua virtus operatur per caliditatem
et siccitatem cum grossa substantia. Nam
calor quod est subtilius eleuat et mouet ad
circumferentiam. et illud acuit in conum quod
vero grossius et siccus tendit ad centrum
et sic fit tota substantia inequalis que in
equalitas est causa asperitatis. propter hoc
operatur asperitatem in humido frigiditas
coartando et costringendo partes
rei circumferentiales ad medium non permit-
tendo partes liquidiores se diffundere
ad extremum. propter quod partes supe-
riores in quibus terminatur frigiditas acui-
te et asperitate exterioris sensui ostendunt. quoniam
secundum diuersitatem materie impressionem a
calido et frigido recipientis varie sunt et
diuersae rerum conditiones et proprietates et
rerum combinationes naturaliter vel acci-
dentaliter derelictae. ut dicit auicenna. et con-
stant. et est expressum supra in tractatu de
qualitatibus elementarium proprietatum.
Item est virtus mollificatiua que opera-

tur per calidum et humidum. et hoc vel per ca-
lorem humiditas partes dilatantem et ra-
refacientem et partes a partibus disgre-
gantem. ut facit dialtea que humida est
et parum calida. mediocriter tamen ca-
loze sui aperit et ex superabundantia humi-
ditatis sue humores fluribiles reddit. et
sic per consequens mollificat et remollit.
vel hoc fit eo quod calore dominante super par-
tes aqueas et terrestres et eas resoluente
in partes aereas et celestes. ut patet in
vaporibus terrestribus et aqueis attra-
ctis ad intersticia aeris ubi resoluuntur
in mollissimas pluias et guttulas. nunc
roris. nunc grandinis siue niuis. ut dicit
commentator super. iiii. meth. Sensui etiam
manifestus est calor duris remol-
lescere et superueniente actione calidi per
partes inuicem vix herere. ut pa-
tet in cera et in alijs liquefactilibus si-
per quarum partes aqueas et aereas vir-
tus ignea dominatur. ut dicit commenta-
tor. Virtus autem maturatiua sicut et
digestiua per calidam virtutem et humi-
dam operatur. sicut et retentiua per frigi-
dam et siccam. et expulsiua per frigidam et
humidam et apertiuua per calidam et siccam
principaliter operatur. Attractiua vir-
tus per calidum et siccum operatur. ut patet
in diptanno serapino et stercoze colum-
bino et consimilibus. Laxatiua habet ope-
rari per easdem virtutes sed vehementer
Unde que vehementer attrahunt laxati-
ua sunt ut scamonea etc. Operatur etiam
per frigida comprimendo. et per humida le-
nificando et lubricando. ut patet in pru-
nellis thamaridis etc. Putrefactiua quoniam
per calida et humida operatur quando
quod vero propter hoc. Saturatiua per calida
et sicca sicut et attractiua ut patet in can-
tharidibus et flammula et hmoi vehementer
calidis que pustulas generant et carnem
vleerant valde cito. De alijs autem vir-
tutibus et consimilibus dictum est supra
libro. iij. de proprietatibus elementarium
qualitatum in li. viij. in tractatu de reme-
dijs morborum.

Capitulum LXXVI

De putredine

Putredo est substantialis humi/
ditatis corruptio proueniens ex
indigentia caloris naturalis sup
abundante calore alieno. Calor eni in/
naturalis agens in humidu quod no re/
gitur a naturali causa est inductiua pu/
trefactionis. vt dicit sup li. metlx. Om
ne autem terrefu frigidum difficilius pu
trefit q̄ calidum. vt dicit aresto. Simi/
liter coagulatur ratione frigidi tardius
putrefit. vt est videre in glacie et in cri/
stallo. Omne eni feruidu calido tardius
putrefit. vt dicit aresto. nam intensio ca/
loris inducentis feruore fortior est ca/
lore aeris allunde venientis. ⁊ ideo non
pmittit se vinci nec aliqua circa rem fer
uentem pmittit fieri imutatione. Om
ne eni motum tardius putrefit q̄ non
motum. vt dicit aresto. Nam motus in
ducit calorem cōseruante ⁊ calorem ex
citat naturalem. Insup omne fluens tar
dius putrefit q̄ non fluens. vt dicit idē
Nam calor accidentalis ex aere cōtinen
te infirmior est ⁊ debilior q̄ calor natu/
raliter generatus ex motu siue ex fluxu.
et ideo ex facili se vinci nō pmittit. Om
ne autē corpus multu. i. multe magnitu
dimis tardius ⁊ minus putrefit q̄ corp⁹
paucum. vt dicit idem. Nam si corp⁹ est
calidum plus habet caloris naturalis re
sistentis causis putrefactionis. Simili/
ter si est frigidum sua naturalis frigidi/
tas melius resistit calori accidentali in/
ducenti putrefactionē in magno corpore
q̄ in paruo corpore. et hoc patet in mari.
vt dicit aresto. nā mare diuisum cito pu
trefit vniuersum autē nunq̄. Similiter
est videre in aquis alijs magnis quarū
partes diuise a totali flumie cito putre/
fiunt. ⁊ ideo in partib⁹ sic diuisis vmes
generant per putrefactionem. Cuius ra
tio est quia calor naturalis disgregas in
eis facit subtile diuidi a grosso ⁊ terreus
ab aqueo et aereo. ex substantia autem
subtili aquea vel aerea a grossiore parte
per calorem sequestrata idem calor dis/
gregans facit generari vermes ⁊ alia ani
malia et hoc est quod dicit Aresto. qua
re calor naturalis disgregans constare
facit disgregata. et conuertit in naturas

animalis ⁊ hoc p putrefactionē. vi calor
ris extranei introducta. vt dicit cōmen.
Putrida ergo sunt gustui horribilia ⁊ ab
ominabilia stomacho. ⁊ nauisam puoca
tia. Sunt ⁊ gravis odoris. et mali sapor/
ris ⁊ deformis caloris. manus inficiētia
cōtingentis. cōtraria sunt humane com
plexioni. ⁊ subitam inducētia sanis cor
ruptionē. serpentib⁹ tamē ⁊ vermib⁹ pre
sentia cibum ⁊ refectionē. Que autem
sunt disposita ad putrefactionē p associa
tionem ad putrida celerius contrahunt
corruptionē. Et mēbra putrida corrum
punt sana. ⁊ cum non sint spūi puia pri
uant spū mēbra. Que ergo sunt magis
vicina non pnt sanari nisi mēbrū quod
incipit esse putridū a putredine penit
seperur. Unde que putrida sunt. nō sunt
vtilia nisi solum ad hoc vt p̄scindantur.
eijciantur aut cōburantur. Sunt et alie
virtutes quibus mediantib⁹ operat na
tura vt virtus nutritiua seu pascitiua in
vegetabilibus. et in animalib⁹ est virtus
generatiua tam in bipedibus q̄ in qua
drupedibus et est virtus ouatiua tam in
reptalibus quibusdam q̄ in volatilibus
sed te generatiua ⁊ nutritiua ⁊ alijs sibi
subministrantib⁹ sufficienter supius de
ctum est li. iij. de generatione hominis i
libro. xvij. de generatōne animalium in
generali. et ideo de eis est supledendum
Virtus autem procreandi oua est in an
malibus anulosi corporis vt in serpentib⁹
bus araneis scorpionibus ⁊ similibus ⁊
in natantibus. vt patet i cancriis sepis
et alijs in finitis. et volatilibus ⁊ in om
nibus bipedibus. quia vt dicit aresto. li
bro. v. Bipedia inquit non generant ani
malia p̄ter hominem.

Capitu. LXXVII

De ouis et eius proprietatibus

Primo igitur de p̄dictis animāri
bus semen recisum in quedam
corpuscula parua mollia humi/
da ⁊ subalbida coagulat ⁊ trāfformat ex
quibus p opationē diuersa animātia p
creant. ⁊ talia corpuscula oua sunt dicta
eo q̄ sunt vuida. i. eo q̄ intrinsec⁹ humo
re sint plena. vt dicit Jfido. li. xij. Nam

humidū est qđ exterius humorē habet.
uidūm qđ interius. quidā tamē vt di-
cūt idem. putant ouū grecam habere ori-
ginem. Illi enī dicūt. oa. v. litera ablata.
Qua autē quedā inani vento cōcipiūtur
sed nō sunt generabilia. nisi que fuerint
masculino cōcubitu concepta 7 seminali
spū penetrata. vt dicit idem. Quoz autē
tantā vim dicūt esse vt lignū eis p̄fusus
nō ardeat. nec restis quidē adurat. vt di-
cit idem. Admirra quidē calce glutina.
re ferunt vitri fragmēta. vt dicit idem.
Qua igit̄ primo gignūtur 7 inde calore
materni corpis formā 7 animant vt di-
cit Irido. fm autē aresto. li. iij. 7 v. Quāt
volucres 7 pisces 7 serpētes. sed multus
differūt in bonitate 7 malicia in qualita-
te 7 quātitate in substantia 7 forma oua
tam volucū q̄ piscū 7 serpentū. Quāt
autē generaliter aues in fine x̄tis et in
principio estatis. vt dicit aresto. li. v. p̄
ter q̄ auis marina que dicit̄ alceon. quoz
niā illa auis ponit oua in principio hye-
mis 7 cubat. xiiij. diebus anteq̄ pulli cō-
pleant. vij. diebus ante principū hye-
mis. vij. post sicut dicit simonides. in li.
suo. Et dicit Irido. de hac aue li. xij. in li-
tore stagni oceani alceon in hyeme ni-
dum facit. vij. diebus 7 ouat et excubat
super oua qua excubante septem diebus
quiescit mate silentibus ventis 7 conti-
nua septem diebū trāquillitate mitescit
pelagus. natura rerū eius fetibz educan-
dis exhilitente obsequiū. idem dicit pli.
et basili. in exameron 7 ambro. Alie ta-
men aues ouant bis in anno vel pluries
vt yridines. sed prima oua corrupunt̄
propter hyemē. oua vero posteriora com-
plent̄. Aues vero domesticę vt ibidē di-
cit aresto. ouāt tota estate sicut galline 7
colūbe 7 p̄cipue quādo bene pascunt̄ 7 lo-
cus earū est calidus. Item dicit arest. li.
bro. vi. quedā aues ouāt toto anno p̄ter
q̄ duobz mensibz tropicorum. scilicet in
iulio 7 in decembri vt galline quarū que-
dam ouāt bis qualiter die. Et que mul-
tum ouant cito moriūtur. Colūba autē
q̄nq̄ decies ouat in āno sed pauca ponit
oua. Et aues yncopz ynguū sunt pauco-
rum ouoz. Et quedam ouant in nidis

et quedam in atrozibz concauis 7 quedā
in foraminibz terre 7 cauernis. 7 quedā
in aruis 7 in rupibz. 7 quedam in arenis
vt strucio. que non fouet oua sua nec cu-
bat super ea sed calore solis complent̄ et
animant in arenis. 7 quedā oua fouētur
in nidis factis in arborū ramis. 7 quedā
in petris altissimis. 7 quedam in arundi-
netis sicut oua auium aquatiliū. Di-
cit etiam Aresto. libro. vi. Quia auium
sunt dura exterius. Et quedā sunt duo-
rum colorum quia citrina interius 7 al-
ba exterius. Quia auū fluminaliū diuersi-
ficantur ab ouis aliarū auium que in
siccō nutriūtur. quia citrinum est in istis
magis q̄ in duplum ad citrinum auium
que nutriūtur prope ripas. Variant etiā
am in colore. nam columbarū sunt alba
sicut gallinarū. et auium palustrū sunt
glauca 7 quedam sunt sicut picta. vt oua
nisi. Diuersificantur oua in figura. quo-
niam quedam sunt acuta. 7 quedā lata.
prius vero erit latum postea acutū. Quia
vero longa capitis acuti producant̄ ma-
res. halentia vero loco acuminis rotun-
dum producant̄ feminas. In calidis autē
regionibz ponūtur in fimo ad solem 7 cō-
plentur vt in egipto. 7 in quibusdam lo-
cis in plumis calefactis sicut in quadam
ciuitate. quidam potator composuit oua
sub puluinarī et dicit q̄ cōtinuauit potū
quoz usq̄ ex illis ouis pulli extrahēbātur.
Reliquado etiam ponūtur oua in vasis ca-
lidis 7 extrahūtur ab illis pulli vt dicit
idem ibidem recepto tamen semine ma-
ris in matrice simul cū semine femie cō-
miscet. in principio apparet albū 7 inde
fit rubeū in modū sanguis. post totaliter
fit citrinū. 7 inde paulatim opante na-
tura remanet citrinū in medio. 7 album
in extremo. 7 cum cōplebit̄ erit 7 tunc
mutatur a mollicie in duriciem. quia in
exitu coagulat̄ 7 p̄fectissime induratur.
vnde oua q̄ diu sunt in ventre sunt citri-
na qđā pellicula albida inuoluta. Sed
quando sunt formata 7 completa indurā-
tur 7 illa duricies testa nūcupatur. 7 est
idē testa in coagulo oui qđ est embriox
follicul. in corpe pueri iam cōcepti sed p̄-
pter fortitudinē vel intētionē caloris in

corpore auis dñantis plus indurat & hoc sunt necesse ppter interioris liquiditatis cōseruationem. Quant aut in multe aues oua venti sicut faciunt galline & anseres vt dicit aresto. ibidē li. ij. & hoc accidit ex supfluitate humoris seminalis in corpe femine supabundantis. & sunt oua venti pua & insipida humidiora alijs & sine dura testa & posita sub gallina nō alteratur sed remanet albū albū & citrinū citrinū. Talia oua inueniuntur in gallinis & anseribus pauonibz & columbis. Formas pullos in ouo & cōpletur citi⁹ in estate q̄ in hyeme. qz oua galline scindunt in. xvij. diebus in estate in hyeme in. xxv. Et qñ tonitrua veniūt in hora cubationis oua corrūpunt. similiter qñ frequēter nuda manu tanguntur. Galline etiaz veteres ouant in principio veris. & oua galline iuuenis sunt minoris corpis. & vniuersaliter si galline nō cubauerint sup oua sua infirmabunt & corrūpent. & ouum galline cōplet post coitū in. xi. die. Et quedam aues in coitu nō seruat fertā sed saltat femina sup feminā. & mascul⁹ sup marē vt pdices & colūbe. & talis coit⁹ facit odores fetidum & oua nō pullificatiua. sed sunt sterilia quēadmodū oua venti. vt di. aresto. In ouis autez galline post tres dies cubationis apparent signa pulli. et tunc ascendit citrinū versus acuti⁹ ad illum locum a quo incipit scissura. & apparet quasi gutta sanguinis in albumine oui. & est principiu seu materia ipsi⁹ cordis. vt dicit supra in tractatu de auibz de generatiōe pulli quere ibi. Item oua in quibz sunt duo vitella faciūt gemellos pullos & pua et subtili tela diuidunt ab inuicē hec vitella. vt ibidē dicit aresto. Et aues q̄ comedūt carnes nō ouāt nisi semel in anno pter hyridines q̄ bis ouant. Aquila enī ouat tria oua & terciū eijcit a nido et cubat sup oua. xxx. dies. Hucusqz aresto. li. vi. Item idē li. xvij. Auiū genera oua procreāt cōplera dure teste nisi accidat occasio p infirmitatē. Item aues multe generationis faciūt sepe oua venti. qd̄ nō cōtingit auibz boni volat⁹ neqz curioz vnguis. quoniā aues multoz ouoz sūt multe supfluitatis. supfluitas aut auiū vn-

cor vnguis trāsit in plamas & i vngues et in alas. & ideo ear corpus est puū durum & acuti⁹ & macilentū. et ppter hoc nō sunt tales aues multoz ouoz neqz multi coitus. Aues enī corpulēte ppter corpulētā & calozē ventris ouāt multotiēs. Similitē aues pui corpis sunt multi coitus & multoz ouoz. sicut patet in q̄busdā gallinis que quāto sunt magis pue tanto erūt plurimū ouoz. qz cibo talū trāsit in creationē ouoz. Item oua venti nō erūt in auibz boni volat⁹. qz supfluitas earum est pauca. & ideo ouāt oua pauca. oua vēti sunt plura ouis pueniētibz generatiōni pulloz. & sunt minoris quātitatis. quoniā nō sunt cōpleta. vel ppter multitudinē suā sunt minoris delectationis quāto comedunt. quoniā in omni re delectabilius est qd̄ est digestū & dulcius q̄ indigestū. Et quedā aues qñ olfaciūt matres & audiunt voces suas implent ouis. qz sunt multi cibi & multe supfluitatis & caloris. & ideo sunt fortioris appetitus. & ideo spermatisant & cito ouāt. qz supfluitas illa trāsit in ouoz naturā vi caloris. Item generatio auiū ex ouis erit quanto femia sederit sup oua & calefecerit ea. Et qz pullus in ouo nō potest compleri sine nutrimento. ideo natura posuit cibum suū interius i ouo. & indigent oua ppter debilitatē suā calefactione & ideo oua cito cōplent in diebz calidis quoniā tpus calidū iuuat digestionē creationis. Est autē albumē materia et sustentatio pulli vitellū autē cib⁹ pulli & nutrimentū eius et ppter hoc albū et citrinū diuisa sunt quadā tela ppter nature diuersitatē. et natura albumis est q̄si cōtraria nature vitelli vel citrini. & ppter hoc gelat citrinū tpe frigoris & postq̄ fuerit calefactus fiet humidū. albū aut nō gelat ex frigore sed fit magis humidū & quādo assatū fuerit erit durū. & apud generationē pulli inspissatur. quoniā sustentatio pulli est ex eo q̄ p vmbilicis accipit pullus cibum ex citrino. & citrinū in tpe illo est multū quoniā erit humidū & defacile cōuertibile in cibū. hucusqz aresto. li. xvi. De ouis aut di. ysa. in die. Qua inqt̄ q̄ generat ex alalibz sanis & tpatis sūt nu-

trimenti laudabilioris. Que vero ex cal-
fis sunt maioris nutrimenti et sapidioris.
Similiter de coeuntibus cum masculis cum
calore maiore habet coesuetudinem quam non coeun-
tia. similiter generata de iunioribus quia in
eis habet plus caloris. Nature autem ouorum
generaliter sunt terrene et mediocres et hu-
mane complexioni plurimum vicinantes. al-
bumina tamen sunt frigidiora ad vitellorum
compatione quam testas eorum aquea sapore
fitas et ideo in odore sunt vitellis grauiora
et sunt etiam indigestibiliora. maxime de
veteribus volatilibus aut de masculis non co-
euntibus vitella sunt terrena calori vici-
na. et ideo ad digerendum sunt meliora et
faciliora confortantia membra et ab eis tar-
dius dissoluenda. Variat autem ouorum
nutrimentum secundum diuersitatem animalium ex
quibus generantur. quia generata de subti-
li animali et terrene ut ex perdice vel galli-
na ad nutriendum sunt laudabiliora. et
sunt facile digestibilia. sed a membris fa-
cilius dissoluntur. Unde ad regimen sa-
nitatis meliora sunt quam membra confor-
tanda. Que autem generantur de grossis
animalibus ad digerendum dura sunt et nu-
trimenti illauidabilis. sicut oua strutio-
nis anseris et pauonis que sunt mali nu-
trimenti et dura ad digerendum et grauis
odoris. maxime de veteribus vel de caren-
tibus masculis. et quando digerunt a me-
bris tardius dissoluntur. et ideo plus va-
lent ad membra confortanda quam ad regimen
sanitatis. Generata autem de avibus iunio-
ribus sunt leuiora. de veteribus grauiora.
de mediocribus terrena. quia caloris sunt per-
fectionis et minoris humiditatis. et ideo
valent ad regendam sanitatem et ad membra
confortanda. Qua autem quanto sunt recen-
tiora tanto sunt meliora. et quanto magis
vetera tanto minus bona. Variant etiam per
artificium quadrupliciter. Aut enim sunt as-
sata. aut elixa. aut in iure cocta. aut frigida
sed assata sunt elixis grossiora. et ad dige-
rendum duriora. quia focus eorum humiditatem
substantialiter consumit et desiccatur. Assata sub
cineribus calidis peiora sunt quam que super car-
bones sunt discoperta quia cum calor ignis
in cineribus ea circumtegat fumositatem eorum
superflua evaporare non permittit. super carbo-

nes vero posita fumositatem resudando emit-
tunt et munda fiunt. Elixa autem in aqua me-
liora sunt quam assata. quia aque humiditas
calori ignis in desiccando sua humidita-
te substantialiter repugnat. et ideo minus fiunt
desiccatiua et caloris naturalis refrigera-
tiua. Elixa autem cum corticibus sunt peiora
quia et grossiciet et fumositati repugnant
cortices exterius et non permittunt superflua
evolare. et ideo generant ventositatem infla-
tiuam et grauitatem stomachi et totius ven-
tris. In aqua vero fracta calor aque terrene
penetrat et grossiciem suam subtiliat et
aufert eis grauitatem odoris. Unde et cete-
ris sunt laudabiliora. sed tamen sola vitel-
la plus sunt desiccatiua et minus soli-
datiua. Indurata vero desiccatiua sunt et
a stomacho dure exeuntia venasque tarde
penetrantia. bene tamen digesta multum con-
fortant. sed si remaneant indigesta stoma-
chum grauant et intestina. mollia tamen et
parum coagulata minus sunt desiccatiua. et
magis digestibilia. cito venas penetrantia.
pectus humectantia. tamen parum sunt me-
mbrorum confortatiua. Item dura aut mol-
lia in suis actionibus et passionibus sunt me-
diocra. Frigida autem oua ceteris sunt peio-
ra. quia in stomacho morantia in fumosi-
tatem et corruptionem sunt magis muta-
bilia quicquid ibi ciborum inuenerint corrumpunt.
grauitatem in stomacho generant.
fastidia peiora facientia quam alia oua
maxime si sint frigida. In vitellis autem in-
ter assata et in aqua fracta sunt mediocra
hucusque plura. Qua etiam non solum sunt
utilia ad cibum immo sunt necessaria in
multiplici medicina. Sunt enim humecta-
tiua mitigatiua pectoris et gutturis leni-
tiua. membrorum confortatiua. resumptiua
et perditorum restauratiua. virtutis viuatiua
generatiue. combustionis et arsure
sanatiua. Nam ex vitellis ouorum assa-
tis fit oleum optimum combusturis. Sunt
ouorum vitella anthracis et venenosi apo-
stematis curatiua. Nam vitellum cum
salem cum sale mictum sanat anthra-
cem. ut dicit Constan. Quorum autem
albumina sunt caloris mitigatiua tumo-
ris repressiua. fluidae humiditatis restri-
ctiua. calide artetice et podagre viuatiua

quando autem putrida et corrupta sunt maxime sunt nociua. humorum corruptiua. et suo fetore nausee et vomitus prouocatiua et defacili sunt mortis illatiua.

Capitu LXXVIII

De ouis aspidum

Oua aspidum sunt parua et rotunda. liuida vel crocea limosa. viscosa interius fetida ac summe venenosa. quibusdam neruulis pariter conglobata. quorum venenum summe est mortiferum contra quod remedium non inuenitur. vt dicit Plinius. Contingit autem vt dicit idem ouiu aspidis aliquando ab alio venenoso vt a tubera inueniri et ab eo foueri. et ex tali fomero vermem procreati qui visu et flatu primum more basilisci siue reguli omne viuum. Maliciam vermis taliter procreari primo sentit vermis qui eum fouet. Nam in primo eius ortu quando se fouentem aspicit patrem se generantem in terimit et occidit. vt dicit idem. et hanc proprietatem videtur tangere ysa. xlv. cap. vbi dicit qd qui comederit oua aspidum morietur. et quod confortum est ex ouis et nutritum erumpit in regulu vbi dicit glo. ex ouis aspidis generatur regulus. et ex iudeis venenosis nascetur antichristus.

Capitulū. LXXIX

De ouis aranee

Oua aranee sunt multa et modica. liuida paruis maculis aspersa diuisa et ab inuicem separatate venenosa mollia et viscosa. que si casu aliquo fuerint perditata aranea protinus querit ea et suis additamentis interioribus et rostro repositat ipsa. Ex vnicō autem ouo multe et innumerabiles aranee generantur ita parua le qd vix videntur. et tamen statim quando ouum exiunt terelas texere incipiunt ita subtiliter qd nature ingeniositas pariter et virtus possunt merito in tam paruo opusculo adimitari. quere supra de aranea li. xvij.

De ouis aquile

Capitulū. LXXX

Oua aquile sicut et accipitris sunt pauca quia nisi raro ternari numerum non excedunt. et sepe accidit tertiū de nido. quia difficulter cubat super oua. vt dicit Aretio. li. xv. In nido autem suo collocat quandam gemmam cum ouis suis quam putant magis valere contra tonitruū et ideo dicunt accidit lam lapidem ponere cum ouis ne a tonitruo corrumpant. vt dicit pli.

Capitulū LXXXI

De ouis anserum

Aserna oua magna sunt et dura ad digerendum. et difficilius cubantur et tardius complentur qd oua gallinarum.

Capitu LXXXII

De ouis anetarum

Aetina oua ouis gallinacis sunt maiora. sed non sunt ita sapida nec ita bene nutritibilia sicut oua gallinarum.

Capitu LXXXIII

De ouis alaudarum

Oua autem alaude sunt modica. colore varia. cubantur super gleba et ibi reuozantur sepius a reptilibus et mustelis.

Capit. LIXXXIII

De ouis butonum

Oua butonis sunt parua et maculosa fragilis teste insipida multum habentia de albumine et minus de vitello. Venantur autem de die monedule oua butonis et comedit ipsa et ipse de nocte comedit oua monedule. et ideo continue pugnant inuicem pro ouis suis. vt dicit Aretio. li. viij.

Capitu LXXXV

De ouis coruorum

Oua corui vt dicit Aretio. libro vi. sunt multa et cubantur solum a femina et masculis interum de

fert ei cibum. et eijcit aliqua prop̄ mul-
titudinem. Quat autem coruus et pul-
lificat in medijs estus feruoribus con-
tra naturam aliarum auium. Unde pe-
tron^o. Coruus maturis frugibus oua
defert.

Capitu. LXXXVI

De ouis cignorum

Ua cigni sunt multa et magna
o oblonga dure teste non multum
grati saporis ⁊ grauis odoris sūt
dure digestionis magis q̄ oua anseris

Capitu LXXXVII

De ouis cocodrillozum

Ua cocodrilli sunt maiora ouis
o anseris et fouentur in terra vi-
cissim nunc a masculo nunc a fe-
mina. vt dicit Plin^o libro. viij. Sūt au-
tem oua illa venenosa et interius quasi
saniosa. olfactui ⁊ gustui horribilia ⁊ ad
comedendum mortifera.

Capit. LXXXVIII

De ouis columbarum

Ua columbe sunt minora q̄ gal-
o line alba rotunda aliquantulus
oblonga sapida calida et bene
nutribilia. Sunt autem oua colūbe duo
et ex vno generatur masculus et ex alio
femina. et masculus cubat sup ea ⁊ no-
cte. et femina ⁊ die. vt dicit Aresto. li-
bro. vi. Multotiens autem onant in an-
no quia decies et maxime in calidis re-
gionibus vt in egipto. Quere supra li-
bro. xij.

Capitu LXXXIX

De ouis colubozum

Ua colubri sunt multa sicut et
o aliorum serpentum valde rotū-
da subalbida vel humida mol-
lia saniosa coniuncta et mortifera et ve-
nenosa

Capitulum. XC.

De ouis draconum

Ua draconis sunt maxima ma-
iora longitudine q̄ oua cocodril

li vel strutionis. vt dicit Plin^o. Est au-
tem animal ouans interius sed non ex-
terius sed intus complentur et forman-
tur fetus. Unde draconū oua sunt pau-
ciora q̄ aliorum reptilium. sed sunt ma-
iora sanguinolenta et saniosa vitulenta
mortifera et venenosa.

Capitulum. XCI.

De ouis herodiorum

Ua herodij sunt parua varia ob-
o longa sicut oua accipitris siue ni-
si et sunt pauca quia omnis auis
curui vnguis est fortis volatus et pau-
ce humiditatis et superfluitatis. et ideo
paucorum ouozum. vt dicit Aresto. li-
bro. xvij.

Capitulum. XCII

De ouis formicarum

Ua formicarum sunt valde par-
o uula albida et rotunda. que ex-
tra corpus paulatim recipit in
locis calidis muscidis incrementa quo-
usq̄ plenarie compleatur. que si aliquo
casu mota fuerint ⁊ de suo nido vel disper-
sa a formicis recolliguntur et ad suos ni-
dos referuntur. odorifera sunt ⁊ medici-
nalia. vt dicit Plinius. Unde et vni sibi
medentur comestis ouis formicarum. vt
dicit Plinius.

Capitulū. XCIII.

De ouis gruū

Ua gruis mediocriter sunt ma-
o gna pallida dura et insipida gra-
uis odoris et ingrati saporis du-
re digestionis.

Capitulū. XCIII

De ouis griffonum

Ua griffis ouis aquile sunt ma-
o iora. duriora sapore ⁊ odore gra-
uiora. qualitate sunt calidiora ⁊
siciora et etiam numero pauciora. quia
vltra duo nunq̄ parit. quia valde e dis-
ficilis cubationis. vt dicit Aresto.

Capitulum. XCV

De ouis gallinarum

Oua gallinarum sunt ceteris te-
 peratioza. nutrimento hominis
 conuenientioza. vt supra dictus
 est. Qua tamen venti sunt insipida 7 il-
 laudabilia nutrimento. te hoc quere su-
 pra cap. et libro. xij.

Capitulum XCVI

De ouis hyrundinum

Oua hyrundinum sunt plura. naz
 vt dicit Aresto. aues parui cor-
 poris multe sunt ouationis. vt di-
 cit Aresto. nulla autē auis carnē come-
 tens ouat bis in anno p̄ter hyrundines
 que ouat bis. et aliquādo bis pullificat.
 Qua autē prima aliquādo corrūpuntur
 propter hyemē. posteriora vero complen-
 tur. vt dicit Aresto.

Capitulū XCVII

De ouis cancrozum

Oua cancrozum primo generant̄
 infra corticem et ventrem inter
 caudam 7 dorsum intrinsecus te
 inde emittuntur exterius 7 sub cauda re-
 colliguntur et ibi turgescunt 7 rotundā-
 tur et crescūt donec compleantur. pereūt
 autem quando semine masculi non per-
 funduntur. vt dicit Aresto.

Capitulū XCVIII

De ouis locustarum

Oua locustarum intus generant̄
 et sunt plura 7 minutissima que
 effusa super frondes et gramina
 in aere corrupto calido 7 humido in infi-
 nitum aliquando multiplicantur.

Capitulū. XCIX.

De ouis lacertarum

Oua lacertarum sunt similia ouis
 serpentum. Sed sunt minora vi-
 scosioza 7 sunt venenosa sed min⁹
 q̄ serpentum. vt dicit Plin.

Capitulum C

De ouis milui

Oua milui sunt pauca parua cro-
 cea et maculis respersa. ouis cete-
 ris auum siluestrium magis ter-

restria atq̄ sicca. sapore insipidissima in
 odore grauiora.

Capitulum CI

De ouis merguli

Oua merguli sunt parua multa.
 calida. varia tamen et alba. pa-
 rum differentia ab ouis anatus
 stagnorum et fluuiorum.

Capitulum. CII

De ouis nisi

Oua nisi sunt paruula varia cali-
 da et sicca et quandoq̄ parit ni-
 sus oua venti quando nimis im-
 pinguatur.

Capitulum CIII

De ouis coturnicum

Oua coturnicis sunt similia ouis
 corui et dicitur qd̄ valent epulē-
 ticis 7 caducis. vt dicit Plin.

Capitulum CIII

De ouis onocrotalorum

Oua onocrotali sunt similia ouis
 anseris sed minora sunt et insipi-
 dioza et in odore grauiora et in
 colore min⁹ alba 7 ad digerendū duriora

Capitulum CV

De ouis pauonum

Oua pauonis sunt grossa et dure
 teste et. xxx. diebus cubat super
 oua sua et tunc scinduntur et po-
 nit duodecim oua et parum minus 7 ab-
 scondit oua sua femina propter mascu-
 lum qui si inuenerit ea frangit. vt dicit
 Aresto.

Capitulū CVI

De ouis perdicis

Oua perdicis sunt similia ouis co-
 lumbe in t̄pamento 7 in cōplexio-
 ne et in magnitudine 7 furatur
 alter alteri oua sua. sed hęc fraus fructus
 non habet quia cum pulli vocem audie-
 rint proprie genitricis matrem que eos
 fouerat derelinquunt 7 ad eam que eos
 genuit reuertuntur. vt dicit Plido.

Capitulū CVII

De ouis passerum

Oua passeris sunt valde parua et minuta et bis in anno ouat et pulificat p̄cipue quādo prima oua corrumpūtur vel casu aliquo amittūtur. Sunt autem calidissima renū inflatiua et libidinis excitatiua sicut et eorum cerebella. vt dicit Constan.

Capitulum. CVIII

De ouis quistule

Oua quistule sunt parua et rotunda. minora q̄ perdicis et maiora q̄ alaude. Et ē quistula auis modica a sono vocis sic dicta. carnosā p̄no la minoris volatus q̄ alauada. et nidificat sub gleba sicut alauada. et eius ouis insidiat mustela et ideo ponit oua in diuersis locis et super quedā cubat masculus. et super quedam femina. sed post eductiōnem pullozū de eis parum sollicitant̄.

Capitulum. CIX.

De ouis riuatricis

Oua riuatricis. i. cuiusdam serpētis venenosi aquas inficiētis sūt sicut oua colubri sed minora et in maculis resperfora. et sunt virulentiora et p̄niciosiora. Riuatrix aut̄ fouens oua iuxta aquam vel fontem veneno eas inficit et corrumpit de quo luc. Riuatrix violator aque et̄ quere. xij. li. Jsi.

Capitulū. CX.

De ouis strutionum

Oua strutionis sunt maxima rotunda valde alba dure teste insipidi saporis et grauis odoris quāto autē venit hora vt oua piat ad stellas plades oculos leuat nō enī oua ponit nisi in ortu illius cōstellationis. Unde v̄sa stella circa mensem iulij arenas fodit vbi ponit oua sub sabulo tegens ea. et cū ea reliquerit statim obliuiscit vbi ea posuit. nec ad ea redit vltra sed calor solis in arena illa excoquit. et ex eis pulliculos procreat et producit. si tamen fracta testa pullus eductus fuerit mater ipsus

recognoscit et quem in ouo contempserat. egressus recolligit atq; nutrit. Oua autem strutionis in ecclesijs suspenduntur ad ornatum propter eorum magnitudinem et raritatem.

Capitulū. CXI

De ouis turturum

Oua turturis simillima sunt ouis colubarum sed aliquātulū minora. et ouat in vete duo oua. et n̄ plus ouat nisi oua prima corrumpantur. vt dicit Aresto. li. xvij. ouat et cubat super dura ligna vt columba et potest cubare et ouare vsq; ad. xv. annos. vt di. aresto.

Capitulū CXII

De ouis vuparum

Oua vupae sunt sicut oua pdicis. Sed minora et duriora et asperctui et reformiora et gustui inhospitiora et odoratui grauiora. Inter stercoza et immunda fouentur et cubantur et hec oua magis et maleficis vt dicit sunt vtilia ad sua maleficia exercenda. vt dicit Plin. libro. xij.

Capitulū. CXIII

De ouis vulturum

Oua vulturis sunt magna sic aq; le et pauca que difficuliter cubat super oua sua. Sunt autē sub nigra maculis resperfa dure teste. mali odoris et ingrati saporis. et aliquādo eicit aliqua de ouis suis sicut aquila. qz nō defacili potest nutrire pullos suos. vt di. arest. Hec de ouis et de mō ouatōis et eoz qualitātibus et differētibus dicta iā sufficiāt

Capitulū. CXIII

De numero pondere et mensura et p̄mo de vnitare

De predictas pprietates rebz in a sertas vltimovisum est mihi vti le inserere quedam pauca et leuia de proprietatibus et differentibus numerorum mensurarū ponderū et sonoz nam vt dicit Jhido. li. iij. Ratio numerorū nō ē stēnenda. In multis el sacre scripture locis elucet q̄ntū misterij obtinet

ratio nūerorū. Ad el frustra dictū ē. Dia
 fecisti in nūero pōdere et mēlura sicut di
 cif sapie ca. xi. nā senari? q̄ ex suis p̄tibz
 est p̄fect? mūdi p̄fectōes designat. et sic d̄
 alijs nūeris ē intelligēdū. Ad. h̄il ei scire
 possum? sine nūeri disciplina. qz p̄ eā ho/
 ras tēporū discernim? q̄n̄ de menhū circu
 lo disputam? dū spaciū anni redeuntis
 agnoscim?. per nūerū siquidē instruimur
 ne in cōpotis pfundamur. Tolle inquit
 nūerū in rebz et oīa pereūt. Adime cōpotū
 et totū ignorātia cōplectis. Nec differt
 hōies a ceteris aīalibz q̄ rōnem calculi et
 p̄putatōis ignorāt. vt di. Axi. ibidē. Adē
 etiā sentiēdū de principio arismetrice.
 qz nūqz scief qd sit triūgūl? sine ternario.
 nec qd triangul? sine q̄ternario et sic d̄ alijs
 vñ notū est qz sine cognitōe nūeri nulla
 scia mathematica possidet. vt ibidē dicit.
 Numer? autē vt di. idē. est multitudo ex
 vnitatibz aggregata. Hā vnitatis radix ē
 et semē nūeri siue m̄. nō ples siue nūe/
 tus. qz vnitatis ingenita est nō h̄ns nūerū
 a quo exeat sed oīm numerorū est origo a
 quo oīs numer? effluit et emanat. Nam
 vñū est radix multitudis et multiplicatō
 nis et est simplicis et sublimis et vtuosi? om
 niū sub eo p̄tentorū. vt di. arist. et auicē. i
 li. ca. ij. Nam cū vñū sit radix et origo ml/
 tudinis oīa sub se cōtinet et oīa sunt in
 eo vt in suscipiēte. vt dicit idē. c. xxiiij.
 Hā vnitatis p̄prietas est multitudines
 efficere et illā retinere et ei esse dare. ac in
 oībz ei? p̄tibz existere et p̄tinere simplicif
 vt dicit li. iij. c. ij. Itē cū oīm rez vnitatis
 sit origo. quāto pl? res appropinqt vnitati
 ti tanto plus appropinqt veritati. vt di.
 idem. c. ij. Hā vnitatis se habet ad modū
 forme. dualitas autē per modū materie.
 Et ideo quāto res plus accedit ad vnitati
 tem tāto plus recedit a duplicitate et ap
 propinqt ad simplicitatē. et quāto pl? ac
 cedit ad vnitatē tāto plus ad entitates.
 quia esse nō est pri? vnitatis. vt d̄ li. ij. c.
 ij. Nec diuersificat vnitatis nisi p̄ ma/
 teriā cū sit sustentatrix oīm et retentrix. vt
 dicit li. v. ca. xxi. Tanta enī laus vnitati
 tis est apud sapiētes qz a multis aīa dice
 bas esse vnitatis in numeris p̄cedēs ab vni
 tate. et dixerūt qz vnitatis est principium

cuiuslibet cōtinui et discreti. vt dicit auicē
 li. ij. ca. i. Est itaqz vnitatis cōmendabilis
 qz a nullo numerabili oris sed a seipsa
 principiat a qua omnis numer? oris. ad
 quā omnis numerositas tanqz ad radi/
 cem p̄p̄riā et originē reuocat. vt di. idem.
 Item rōne simplicitatis. qz vñū est qd
 non diuidit. vt dicit idem. c. ij. Aerisi/
 me inqt vñū est qd nec actu diuidit nec
 intellectu et talis vnitatis est principium
 numeri. vt dicit idem ibidē. Item dicit
 idem vnitatis est in qua nō est multitudo
 qd vtiqz intelligit de vnitatis p̄ma et sim
 plici ad quā omnia quātūcūqz disparia
 reducunt. Nam vñū multipliciter d̄ vt
 post patebit. Item rōne p̄fectibilitatis
 nam p̄ricularia quelibet in se p̄fecta sūt
 quādo ad vnitatē sunt redacta. Nam to
 talitas et p̄fectio vñū vni. vt dicit Arist/
 sto. v. phi. ca. iij. quia p̄fectum sufficit ad
 esse vñū vt dicit in li. de celo et mūdo ca.
 ij. Item ratione singularis dignitatis.
 Vñū enī per se est aliquid existens soli/
 tarium. vt dicit in li. met̄. ca. xvi. et ideo
 algazel. dicit sup. iij. met̄. c. xv. qz causa
 vnitatis est vñū essentialiter et primo et
 magis dignū. Est autē vñū siue vnitatis
 multiplex vt dicit alg. est vñū simplex.
 et vñū est fm quid. vñū simplex dicitur
 vñū in quo nō cadit multitudo nec actu
 nec p̄tentia. vt punctus et vnitatis. Est
 vñū simplex in quo nō est actu multitu/
 do q̄uis sit potentia vt lectus et membrū
 in quo nō est multitudo actu. Vñū autē
 fm quid dicit multipliciter. s. vñū gene/
 re vt homo et bos. vñū specie vt fortes et
 plato. vñū accidēte vt nix et cerusa. vñū
 p̄p̄ortione vt auriga et nauta. et vñū in
 subiecto vt dulce et album in aliqua sub/
 stantia vna. Arist. autē primo phi. c. v.
 dicit qz est vñū accidente vt duo accidē/
 tia in vno subiecto. Et ē vñū p̄ se multi
 pliciter. vt vñū in cōtinatione quorū
 termin? vnus. et vñū specie vel forma vt
 fortes et plato in homine. vñū genere vt
 homo et bos in animali. et vñū in diffini
 tione vt illa quorū vna est diffinitio. et
 vñū in diuinitate vt punctus. et nū
 numero vt singulare. et vñū simplicitate
 vt essentia. et vñū totalitate siue per

fectione vt circulus. 7 vnum materia vt omnia corpalia. Bernardus aut distin-
 guit. ix. modos vnitate ad eugen. v. Est enim vnitas naturalis 7 gratuita 7 est su-
 per vtrūq; constituta. Vnitas aut natura-
 lis est in quadruplici differentia quedā
 est per aggregationē rerū differentū 7 di-
 stinctarū vnitas collectiua. vt multi la-
 pides faciūt vnū acerū. 7 quedā est per
 colligationē partū formaliter differen-
 tium siue partū heterogenearū 7 est vni-
 tas constitutiua. vt multa membra vnus
 corpus. 7 quedā per cōiunctionē differen-
 tium serū in generatione proles 7 sic est
 vnitas cōiugatiua quādo scz vir 7 muli-
 er sunt duo in carne vna. 7 quedā est per
 vnionem naturarū differentū cōueniē-
 tium in vnitate personalem. 7 hec est vni-
 tas natia qua anima 7 caro sunt homo
 vnus. Vnitas aut gratuita similiter qua
 tuor habet differentias quaz prima est
 potestatiua qua homo virtuosus stabili-
 tur in se 7 inuenit animo indiuisus. Sec-
 unda est cōsentanea vt per caritatē mul-
 torū in dño est anima vna 7 corpus vnū
 Tercia est vniuersaliua quando anima cū deo
 habet per omnia cōformitatē et vniuersi-
 tatem. Quarta est dignatiua qua limus noster a dei ver-
 bo est assumptus ad persone diuine vni-
 tatem. Vnitas supnaturalis et gratui-
 ta cōsubstantiata est vnitas trinitatis.
 quam quidem vnitatē oportet esse solas
 et singularem vt in ea sit status 7 quies
 omnium vnitatum. Ex pdictis patet qd
 totalitas et perfectio debetur vnitati. vt
 vult aresto. v. phi. Qd enim totū. i. per-
 fectum nō est nō dicitur vnū vniuersali-
 ter. vt dicit idem. Sunt autē vnum nu-
 mero quorū materia est vna. sed forma
 sunt vnum quorum vltima perfectio est
 vna et totalis. Vni genere quorum for-
 ma pdicamenti est vna. vnitas autē que
 est principū numerozū nō est vna mate-
 ria sed numero. vt dicit aresto. ibidem
 Et est res simplicissima que primo sub-
 sistit 7 per illam omnes alie. In omnib;
 generib; vnū est principū qd est in illis
 particulare vt in colorib; est albedo. 7 in
 neumatib; tonus siue son' 7c. vt dicitur

x. li. metb. ca. iij. 7 ideo vnitas numera-
 lis a qua oritur et ad quam resoluit ois
 numer' diuine vnitatis est expōsiua sili-
 tudo 7 figura. Nam vt dicit. iij. metb. c.
 iij. primū in genere substātiez indiuisibi-
 le est motor prim' eternus. s. deus absolu-
 tus ab omni materia q nō solū est prin-
 cipū primū tanq; motor. sed tanq; for-
 ma 7 finis 7 actus vltimus ei nō admi-
 scetur potentia oino 7c. Unde ab ipso deo
 vno in substantia pcedit omnis creatu-
 ra effectiue 7 exemplatiue sicut ab vni-
 tate pcedit omnis numerus originali-
 ter. 7 ad ipsum velut ad finem omnia re-
 feruntur sicut ad vnitatem primam om-
 nes numeri resoluitur vt idem sit finis
 omniū qui est principū deus qui est be-
 nedictus in secula seculoz.

Capitulum. CXV.

De binario

Vnitate autem addita vni-
 tate dualitas procreatur q post
 vnitatem omnium numerorum
 precipuum 7 secundarium tenet locum
 fm fido. et hic numerus qui binarius
 dicitur ab aliquibus infamis dicitur.
 quia ab vnitate per binarium sepamur.
 vnde nota dicitur esse diuisionis. sed vt
 dicit aug. in. vi. musice. Si vituperabi-
 lis ē quia ab vnitate primo recedit. lau-
 dabilis est quia ab vnitate exiens ter-
 nario approximat 7 accedit.

Capitulum. CXVI.

De ternario

Ternarius est numerus ex vni-
 tate additione ad binarium ge-
 neratus. 7 est ternarius inter nu-
 meros sacratissimus. quia in ipso toti-
 us trinitatis vestigium inuenitur. quia
 sicut prima vnitas primi principij repre-
 sentat vnitatem sic ternarius persona-
 rum in deo exprimit trinitatem filij. s. a
 patre generationē 7 spiritus sancti a pa-
 tre per filium pcessionabilitatē. In ter-
 nario siquidem adhibuit aresto. magni-
 ficare deum sublimem 7 gloriosus. vt di-
 citur in li. de celo et mundo. c. ij. nam bea-
 tam trinitatem clamat 7 predicat quē

bet creatura que facta est a teo trino et vno in numero pondere et mēsurā. vt dicitur libro sap. xi.

Capitulū. CXVII

De numero quaternario

Et additione vnitatis ad ternarium quaternarius surgit. qui et a figura quadrata nomen sumpsit vt dicitur Isido. forma autem quadrata maxime stabilis est atq; firma. Et ideo maxime stabilitatem signat vniuersalis ecclesie et firmitatem fidelis anime tam in virtute q̄ in scientia et doctrina que comprehendit cum omnibus sanctis que sit longitudo latitudo sublimitas et profunditas.

Capitulū. CXVIII

De numero quinario

Et additione autem vnitatis ad quaternarium surgit secundus numerus impar. s. quinarus qui inter impares in binario distans a ternario est secundus. et illos ideo sepe designat qui ad trinitatis fidem doctrinam et scientiam supaddunt. et tamen quous in scriptis sint per fidem et per legem nihilominus tamen quinq; fatuis virginibus et quinq; iuga bouum ementibus compantur quia in quinq; carnalium sensuum voluptatibus adhuc detinentur.

Capitulum CXIX

De senario

Et additione quoque vnitatis ad quinarium crescit senarius qui primus numerus est perfectus qui ex partibus suis aliquotiens simul aggregatis reddit eandem summam quod in monadibus numeris non inuenitur nisi in senario. nec in decadibus nisi in. xxviii. et ideo dicitur l. ca. xviii. q. senarius est numerus emulatoz virtutis quia nec superflue progreditur nec diminute remittit. sed inter equales partes tenet medium non habens superfluum neq; diminutum. nam senarius continet in se partem sui mediam. s. ternarium. et tertiam. s. binarium. et sextam. s. vnitatem. sex autem vnitates faciunt se

ptenarium et duo ternarii senarium et tres binarii eundem reddunt numerum. et ideo iste numerus perfectionem gratie et virtutum signat in scriptura.

Capitulum. CXX.

De septenario

Septenarius quidem qui ex additione vnitatis ad senarium et inter impares est tertius superscientiam gratie designat septiformis. qui semper crescit et proficit in tenentibus fidelissime trinitatis.

Capitulum CXXI

De octonario

Octonarius autem qui crescit per additionem vnitatis ad septenarium componitur ex duabus partibus equalibus. s. ex duabus quaternariis vel ex duobus imparibus unequalibus. s. ex quinario et ternario signat in partibus additionem beatitudinis et glorie in patria que succedit illis qui habuerunt septiformem gratiam hic in via. vbi paritatis meritorum confidebit pietas humiorum. et impietatis tormentorum et afflictionum impietas gaudiorum et particularium consolationum. Nam gaudium maritum alijs partibus excedet gaudium confessorum. et virginum coniugatorum vt stella differt a stella in claritate. prima Corinth. xv. et ideo propter unequalia merita et gaudia diuersa et dispares dicuntur in domo patris luminum mansiones. Job. xv.

Capitulū. CXXII.

De nouenario

Nouenarius autem qui crescit per additionem vnitatis ad octonarium et componitur ex triplici ternario et immediatus se habet cum denario solum in vnitatem differens ab eo. statum et gloriam repetat triplicis hierarchie angelorum quartum quolibet convenientiam habet et conformitatem cum sancta trinitate et immediatus se habet ad deum ceteris creaturis.

Capitulū CXXIII

De denario

Denarius autem qui p̄ supercre
 scentiā vnitatis excedit nouena
 rium est limes et terminus oīm
 simpliciu numeror. Primū aut̄ omniū
 cōpositor̄ representat merito ip̄m ch̄ristū
 deum qui est alpha 7 o. finis. s. 7 principi
 um. non solum creaturaz̄ principū sim
 plicium verū felicitas 7 beatificatio est
 hominū 7 angelor. Denarius itaqz nūe
 rus est primus limes numeralis sine cui
 us additione vel replicatione vlt̄erius
 numerus nō ascendit. qui decies i se du
 ctus numerū reddit p̄fectum. s. centena
 rium qui de leua transit in dexterā. vt di
 cit beda. Ex iam dictis patet q̄ numero
 rum alius est digitus alius articul⁹. ali⁹
 cōpositus. digitus cōtinet numeros sim
 plices ab vno vsqz ad decem. Articulus
 cōtinet. x. 7 reliquos denarios. Compo
 situs amplectit̄ digitū et articulū. vt. xi.
 xij. xij. 7 sic de alijs vsqz ad. xx. qui est se
 cundus articul⁹ sic. xxx. et. xl. 7 sic de alijs
 vsqz ad centū 7 decies centū reddūt. **D**.
In quo patet dignitas denarij sine cui⁹
 replicatione ad millenariū nō puenitur
 Recipit aut̄ numer⁹ quantitatē 7 aceru⁹
 et vnitatibz̄ profusus multiplicem diui
 sionem. Numeror̄ alius par ali⁹ impar.
 Numerus par est qui in duas ptes eq̄/
 les diuidi potest. vt. ij. iij. vi. viij. Im
 par numerus est qui equis p̄tibz̄ diuidi
 nō potest vno vel deficiente vel sup̄abun
 dante. vt. iij. v. vij. 7 reliqui vt dicit **I**si.
 Par autē numerus sic diuidit̄. quia ali⁹
 est p̄ter par. alius p̄ter impar. ali⁹ im
 pariter par 7 imp̄ter impar. Parit̄ par
 numerus est qui fm̄ parem numerū p̄/
 ter diuiditur quousqz ad indiuisibilem
 perueniat vnitatem. Verbigratia. lxij
 habet medietatē. xxxij. hic aut̄. xvi. 7 iste
 viij. octo aut̄. iij. 7 hic bina rū. s. ij. bina
 rius aut̄ vnitatē habet que indiuisibilis
 et singularis est. Pariter impar est nūe
 rus qui in equas ptes recipit diuisionē
 sed ptes eius remanent indiuisibiles. vt
 vi. x. xij. xvij. xxx. l. mor enim vt tales
 numeros diuiseris incurres numerum
 quē diuidere nō poteris in equas ptes.
 Impariter par numer⁹ est cui⁹ ptes eq̄/
 liter diuidi p̄nt sed vsqz ad vnitatē non

fertingūt vt. xxiij. hi immediate diuisi
 rij. faciunt. rursus in aliam medietatem
 vi. deinde in aliam medietatē. iij. sed vl
 terius cessat diuisio et inuenitur termin⁹
 nus indiuisibilis ante vnitatem. Im
 pariter impar est qui ab impari nume
 ro impariter numerat̄ vt. xxv. et. xlii. q̄
 diuisi vt impares numeri ab imparibz̄ 7
 paribus diuidūtur vt septies. vij. faciūt
 xlii. 7 quinquies. v. xxv. Item parū nu
 merorū ali⁹ dicunt̄ sup̄flui ali⁹ diminuti
 Sup̄flui sunt quorū partes simul ducte
 plenitudinē suam excedunt vt puta duo
 denarius. habet enī partes quinqz. duo
 decimam qd̄ est vnum. sextam duo. quar
 tam quod tria. terciam quod quatuor. di
 midiam quod sex. vnus enim duo 7 tres
 et quatuor et sex simul ducta. xvi. faciūt
 et longe duodenarium excedunt sicut et
 ali⁹ similes plurimi

Capitulum. CXXIII

De numero diminuto

Diminuti sunt numeri qui p̄tibz̄
 suis p̄putatis minozē summā ef
 ficūt. vt puta denari⁹ cuius ptes
 sunt tres. decima qd̄ est vniū quinta qd̄ ē
 duo. dimidia qd̄ est quinqz. vniū enim 7
 duo 7 quinqz simul ducta octonariū fa
 ciunt denario longe minozem. Similis
 his est octonarius et ali⁹ plurimi qui in
 partes redacti infra cōsistunt. P̄fect⁹
 numer⁹ qui suis partibz̄ adimplet̄. vt se
 narius habet tres ptes. s. sextā terciā et
 dimidiā. sex enī sunt vna terciā. ij. 7 di
 midia. s. tres 7 lx ptes in summā ducte. s.
 i. ij. 7. iij. senariū p̄ficiunt 7 cōsummant.
 Sunt aut̄ p̄fecti numeri intra denarius
 sex. infra centenariū. xxvij. infra mille
 narium. cxxvij. et infra. x. **D**. ccccxxvi.
 et hi numeri p̄fecti semper in. vi. vel in
 viij. terminant. et hoc alternatim. vt di
 cit boe. P̄fectos aut̄ numeros raro in
 uenies defacili numerabiles. quia vt dē
 cit idem pauci sunt nimis cōst̄ anti ordi
 ne p̄creati. sup̄flui aut̄ et dimi nuti sunt
 multi 7 inordinate dispositi 7 nullo cer
 to fine generati. Impares aut̄ nūeri sic
 diuidunt̄. Ali⁹ sunt simplices. ali⁹ p̄positi
 ali⁹ mediocres. Simples sunt q̄ nulla

aliam ptem habent nisi solas vnitate vt ternari⁹ solam terciã. ⁊ quinari⁹ solã qñ/ tam. ⁊ septenari⁹ solam septimã. his eni vna pars sola est. Et cõpositi sunt q̄ non sola vnitate metiunt sed etiã alieno nu/mero procreant. vt. ix. ⁊. xv. ⁊. xvi. ⁊. xvii. Dicim⁹ enim ter trini. ⁊ septies trini. ⁊ ter quini. ⁊ qñquies qñi. Mediocres numeri qui quodã modo simplices ⁊ incõ/positi esse vident. Alia vò modo cõpositi vt verbigratia. ix. xv. Nouenarius eni dum non compat⁹ fuerit primus est ⁊ incõpositus. quia nõ habet numerum cõ/munem nisi solum monadicũ. Ad. xv. xero compat⁹. secundus est ⁊ incõpositus. quia in illis cõmunis est numerus pter monadicũ. i. ternarius numerus qui nouenarium cõsumant. vt ter trini. xv. et ter quini.

Capitulũ CXXV

De secũda diuisione toti⁹ numeri

Alio modo diuiduntur numeri quia omnis numerus aut consideratur p se aut ad alium. per se est numer⁹ qui sine relatione aliqua dicitur. vt. iij. iij. v. vi. ⁊ cõsimiles. Ad aliud est numer⁹ qui relatõe ad alios comparatur. vt. iij. ad. ij. dñ eni quaternari⁹ ad binariũ compat⁹ fuerit duplex dicitur et multiplex. similiter. vi. ad. iij. ⁊ viij. ad. iij. ⁊. x. ad. v. Iterũ tres ad vnũ triplex sex ad duo ⁊ nouẽ ad tria. Equales autem numeri dicunt⁹ qui fm quantitates sunt equales vt. ij. ad. ij. ⁊. iij. ad. iij. et. x. ad. x. c. ad. c. Inequales q̄ adinuicẽ ineq̄/ litatem demonstrãt. vt. iij. ad. duo. ⁊. iij. ad. ij. ⁊. c. ⁊ vnũuersaliter qñ maior minori ⁊ minor maiori comparatur. dicit⁹ inequalis. Maior numer⁹ est qui habet in se illũ minore numer⁹ ad quẽ comparatur ⁊ parum plus vt quinari⁹ habet in se ternariũ numerũ ⁊ eius alias partes duas. ⁊ sic d̄ alijs Minor numerus est qui continet⁹ a maiore ad quem comparatur cum aliqua parte sua vt ternarius ad quinariũ continetur ab eo cum duobus partibus suis. Multiplex numerus est qui habet in se minorem numerũ bis aut ter aut quater aut multipliciter. vt duo ad vnũ dñ comparatur

fuerint dupliciter est. tres ad vnũ tripliciter. quatuor ad quadrupliciter. ⁊ sic d̄ alijs. Ecõtra submultiplex numerus est qui intra multiplicẽ numerũ multipliciter continet. vt vnus a duobus bis continetur. a tribus ter. a quatuor quater. a quinq̄ quinquies. ⁊ sic de alijs. Supparticularis numer⁹ est dum fortior continet in se inferiore numerũ ad quẽ comparatur similiter ⁊ vnã partẽ eius. Et verbigratia ternarius ad binariũ comparatus continet in se duo et alium vnũ qui est media pars duorum. similiter quatuor ad tres comparatus continet in se tres ⁊ alium vnũ qui est terciã pars trium. sic quinq̄ ad quatuor. continet quaternariũ ⁊ alium vnũ qui est quarta pars quaternarij. et sic de alijs. Suppartiens numerus est qui in feriozem numerũ totum continet ⁊ super hoc alteras eius partes duas aut tres aut quatuor aut quinq̄ aut alias. verbigratia quinq̄ comparatur ad tria. habet quaternariũ ⁊ super hoc duas partes eius. i. duo. Sex ad quatuor comparatus habet in se. iij. ⁊ alias partes eius. i. duo. Similiter. ix. ad quinq̄ comparatus habet in se quinq̄ ⁊ alias eius partes. i. iij. Subsuperpartiens numer⁹ est qui continet sub numero suppartienti cũ aliquibus partibus suis duabus. aut tribus aut pluribus suis. vt vbi gratia tria continet⁹ a quinq̄ cũ alijs duabus partibus suis. ⁊ quinq̄ a. ix. cũ alijs tribus suis. ⁊ sic de alijs. Subsuperparticularis numer⁹ est qui continet in inferiore numero cũ aliqua parte sua. vt media aut terciã aut q̄rta aut q̄nta. Verbigra. duo ad tria. tria ad quatuor et quatuor ad quinq̄. et sic de alijs. Multiplex subparticularis numerus est qui comparatur ad inferiore numerũ continet in se totũ inferiore numerũ multipliciter cũ aliqua parte eius. Verbigra. quinari⁹ comparatur p binariũ in se continet bis binos. i. quatuor ⁊ vnã partẽ eius. Et. ix. comparatus ad quatuor continet in se duos quaternarios vnitate q̄ nouenarij est pars vna. Submultiplex superparticularis numerus est qui comparatur ad inferiore sibi numerũ continet eũ multipliciter cũ alijs partibus eius. vt octonari⁹ comparatur ad ternariũ continet in se bis tantũ cũ alijs partibus eius.

Similiter, xiiij. ad. xij. spati continent in se bis senos. s. xij. cū alijs partibus eius. Sic xvij. ad. vij. sic. xvij. ad. ix. continent in se bis nouē cū alijs partibus suis. Submultiplex supparties numerus est quod ad fortiorē sibi spatius continet ab eo multipliciter cū aliquibus partibus suis. vt tria compata ad octo continent bis cū duabus partibus suis. Similiter quatuor ad. xi. spati continent bis cum tribus partibus suis. vt dicit Philo.

Capitulum. CXXVI

De tertia diuisione totius numeri.

Exco modo diuiduntur numeri secundum Philo. Numeri autem sunt discreti aut continetes. Discretus numerus est qui discretis monadibus continetur. vt v. v. bigra. iij. iij. v. vi. zc. Continetes vero numerus est qui iunctis monadibus continetur. vt ternarius numerus in magnitudine intelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem et in superficialē et in solidū. Est autem linealis qui incipit a monade linealiter scribitur vsque ad infinitū. Unde alpha de scribitur per designationē lineam. quia hęc littera unitatē signat apud grecos.

Supficialis numerus est ita qui non solum in longitudine sed in latitudine continetur. svt trigonus tetragonus seu quadragonus pentagonus vel circularis. et ceteri qui sunt in plano per se. i. in superficie continentur. Et ideo figure sunt hic ponende per exemplo. nam trigonus numerus taliter ordinatur.

Quadratus vero numerus est ita. et tetragonus dicitur. Pentagonus siue quinquangulus est ita circularis numerus est ita.

Species vero numerus est et circularis quoniam circulari numero a se multiplicato surgit et in se reuertitur. Vt bigra. quinquies quini quinquies. hic circulus dum in seipsum multiplicatur fuerit in seipsum circulariter redit et spera facit quia quinquies xxx. faciunt generaliter. cxxv. Solidus vero numerus est qui longitudine. altitudine. latitudine continetur.

Natura numerus et numerus multiplici diuisione simpliciter propositi simpliciter intuentur. prout patet in verbis beati Philo. cuius verba per omnia sum secutus. Et quibus patet manifeste quod sub numerorum diuersitate diuersi

mode latent misteria diuersarum intelligentiarum in canone scripture diuinitus aspirate. et ideo dicit boetius. li. i. ca. i. scia numero rerum maxime est inter mathematicas scias a sapientibus attendenda quia de omnibus natura exstitit de quibus habet differere per se ualeat per omnem arithmetica disciplina. quia si ne numero nec littera littere iungitur. nec sillaba sillabe recto ordine copulatur. Sic nec subiectum a predicabili discernitur nec a declaratione in filogisticis inter prima media et ultima distinguitur. vbi primi secundi et ultimi siue tertij ratio non habetur. et ideo vt dicit boetius. omnes scias precedit scia numeralis. quia sine numero non subsistit triangulus nec sine quaternario tetragonus siue quadrangulus et sic de ceteris. Sic etiam in musicis est videre. quia musica est modulatio numerorum nominibus annotata. vt dicit idem boetius. vt patet in dyatesseron in dyapente et dyapason. et in alijs consonantijs musicis que sine numero precedente non veniunt. sicut nec astorum cursus nec ortus syderum vel occasus. nec temporum nobis pateret varietas vel successus si non numerali adiutorio regeremur. Omnia etiam creata ratione numerali sunt formata. vt dicit idem. Et etiam rationis numeralis fuit exemplaritas in alio conditoris. Unde sub certitudine numeri creati sunt et distincti tres trini ordines angelorum sub septenario et ternario distinguuntur virtutes et potentie omnium rationalium et spiritualium animorum. Virtute et scientia numerali colliguntur elementa et vt ita dicam. numerorum iunctio fungitur vniuersa tam spiritualia quam corporalia. tam celestia quam terrena. nec habent numeri compositionem inter se et proportionem ex alijs quam ex seipsis. vt dicit boetius. Nam in substantia numerorum inueniuntur par et impar ex quibus constat omnis numerus qui diuina quadam potentia. cum disparia sint et contraria tamen ex vna genitura. s. ex monade ortum et in vna compositione et in proportionibus similitudine sine medio iunguntur. Unde patet quod omnis numerus sub impari vel sub pari comprehenditur. Est autem par numerus qui potest in duo equalia diuidi unitate non interueniente. Impar vero est qui non potest diuidi in duo equalia unitate intercurrente. Vel secundum pythagore disciplinam par

numeris est qui potest sub eadē diuisione/ ne diuidi in mīma 7 in maxima. mīma quidē quantitate id est diuisione. maxi/ ma autē spacio 7 magnitudine vt si diui/ das. L. in L. et L. maximū spaciū est. L. mīma vero quātitas. i. diuīsiō. nō enī diuisum est nisi semel 7 nulla potest fieri minor diuīsiō q̄ in duas partes. Nam quāto aliquis par numer⁹ in plures par/ tes diuidit. tāto magnitudo plus minui/ tur. vt patet in arboze secta in plures p/ tes. sed numer⁹ diuīsiōnis siue quātitas multitudinis plus auget. Cui⁹ ratio est vt di. idem q̄ magnitudo pōt minui 7 di/ uidi in infinitū. sed numer⁹ crescit 7 pro/ gredit in infinitū. Et ideo paris nume/ ri diuīsiō est s̄m magnitudinē maxima. sed s̄m quātitatē discretam mīma. S̄m i/ par vero numer⁹ est cui⁹ numeralis diui/ siō est in duas ptes vel p̄riculas inequa/ les. Par autē numer⁹ q̄nq̄ diuidit in du/ as ptes equales 7 q̄nq̄ i/ nequales. q̄nq̄ re/ ro in ptes diuidit equales si vna ps di/ uīsiōnis est par 7 reliqua erit par. vt q̄n/ viij. diuidunt i. iij. 7. iij. 7. xij. in. vi. 7. vi/ et sic de alijs. Si vero vna ps diuīsiōnis eqli/ s fuerit impar et reliqua necessario erit impar. vt q̄n. vi. diuidunt in. iij. 7 in. iij. 7 deē in. v. 7. v. 7. xij. in. vij. 7. vij. An in eqli/ diuīsiōne nec paritas imparitati nec paritati imparitas admisceat p̄terq̄ so/ lū in binario q̄ princeps paritatis est et nō recipit ineqli/ diuīsiōne. qz p̄stat ex/ duplici vnitāte 7 ex prima duoz parita/ te. Q̄n vero par numer⁹ diuidit in ptes ineqli/ les. si vna ps diuīsiōnis ē par. 7 reli/ qua erit par. vt si diuidat denari⁹ in. viij. et in. ij. vel in. vi. 7 in. iij. Et sic q̄n. vi. di/ uidit in. iij. 7 in. ij. 7. vij. in. vi. 7 in. ij. 7c/ Et si vna ps diuīsiōnis fuerit i/ par alia pars necessario erit impar. vt si diuidat denari⁹ in. iij. 7. vij. Et. vij. in. iij. 7 in. v. 7 sic de alijs. Neq̄ vnq̄ fieri potest vt si vna ps diuīsiōnis par fuerit alia impar valeat inueniri. aut cum vna sit impar alia par possit intelligi. S̄m par autē nu/ mer⁹ semp diuidit p ptes ineqli/ les 7 sem/ per vna ps diuīsiōnis pitati. altera impa/ tati deputat. vt. vij. si diuidas in tria. et iij. altera portio par. altera impar inue/

nitur. Et hoc generaliter in oīso impari/ bus inuenit. Et aut vnitatis genitric oīs pluralitatis 7 cā impitatis 7 pitatis. nā si impari addideris vnitātē necessario parem numer⁹ generabit. 7 si de paritate vnitātē dēpseris. mox imparē numer⁹ p/ creabis. Q̄m etiā numeroz circa se po/ sitor 7 naturali diuīsiōne sibimūicem cōiunctor medietas ē vnitatis. Verbigra si dicat. i. ij. iij. vnitatis addito binario fa/ cit binariū inter vnū 7 duo esse mediū. Itē si dicat. i. ij. iij. vnitatis addita bina/ rio facit ternariū esse mediū inter bina/ riū 7 quaternariū. Similiter si dicat. iij. iij. v. vnitatis addita ternario facit q̄ter/ nariū inter. iij. 7. v. esse mediū. 7 sic de alijs ascendēdo p̄cedendū est. De p̄tibz autē 7 speciebz numeri paris p̄ter 7 im/ paris supradictū est. Istoz autē numero/ rū singulas p̄creationes. p̄portiones. cō/ ueniētias 7 differētias p̄sequi esset lon/ gū. ideo de numeroz p̄rietatibz hęc suf/ ficiant. Hoc solū autē sciam⁹ q̄ mediū inuenire in numeris difficile est vt di/ cit P̄fido. qz numeros esse infinitos cer/ tissimū est. quia quantūcūq̄ aliq̄ p/ traxeris 7 finem faciendū putaueris per additionis vnitātē totū numerū pa/ rem vel imparē p̄longabis. Rationē au/ tem 7 proprietatez mediū numeralis sic aduertere poteris. primo coniūge extre/ ma et diuide 7 inuenies mediū verbi/ gratia. pone pro extremis. vi. 7. xi. simul iunge. xvij. p̄tate equaliter 7 erunt. ix. 7 est analogicum in arismetria vt medi/ us numerus quot monadibus supat pri/ mum totidem supetur ab extremo. super/ rat enim nouem sex in tribus monadibz et totidem ab vndecim nouenari⁹ supra/ tur. vt dicit P̄fido libro. iij. vnde supius posita sunt excerpta.

Capitu CXXVII

De mensura et pondere

Ensure autem 7 pondera sepissimū
m me locum obtinet in scripturis.
quoz rōnes 7 p̄rietates ortū ha/ lent a geometria disciplina. nā vt dicit P̄fido. li. iij. Geometria est mēsurandi scia que p̄tinet in se lineamenta 7 spacia siue

interualla figuras 7 magnitudines 7 in
 figuris numeros ac dimensiones. vt pa
 tet in circulis triangulis quadrangulis
 pentagonis 7 alijs infinitis. de quibz om
 nibz non est pntis negocij multa diffi
 nire sed pauca tangere. ppter simplices.
 de quibz facit Philo. mentione dicens sic.
 Geometrie quadripartita est dimensio in
 planu. in magnitudine numerali. in ma
 gnitudine ronale. 7 in solidas figuras.
 Plane figure sunt que longitudine 7 la
 titudine continent. que sunt iuxta plato
 nem numero quinqz. Numeralis magni
 tudo est que diuidi pot fm numeros qui
 in arismetria edocent. Magnitudines
 ronale sunt quaz mesura scire possum
 per iudiciu ronis sicut irrationales qua
 rum mesure quantitas cognita no habet.
 Figure aut solide sunt que longitudine
 latitudine 7 altitudine continent. vt est
 cubus. Sunt aut plane figure plures spes
 vt dicit ide. qz prima plano pede est cir
 culus qui vocat circūducta in cui medio
 pñctus est quo cūcta couergūt 7 punctū
 illū geometrici centrū vocat plano pede
 ita **Quadrilatera** figura est in
 plano quadrata. que sub quatuor rectis
 lineis iacet ita. **Dyacrata** co
 grama no figura est plana ita.
Orthogonū. i. retriangulū figura plana
 est. i. triangul⁹ et habet angulū rectū ita.
Hysoperos figura est plana 7
 recta subter in solidū cōstituta ita.
Spera est figura in rotūdū formata que
 in cunctis partibz in solidū est equal ita
Cubus est figura ppria solida
 que in magnitudine latitudine 7 longi
 tudine cōtinet in solidū **Chilin
 drus** est figura quadrata habēs supius
 semicirculū ita **Conon** est figu
 ra q ab amplo in angustū finit ita
Pyramis est figura q ad modū ignis ab
 amplo in acutū surgit ita **Utrū
 autē** hec disciplina primo pñcto cui⁹ ps
 nulla est. Inter oia que mesurari pnt ē
 mimū dimensue 7 tñ maximū ptiue.
 quia oim lineaz est pncipiū a quo oēs
 incipiūt 7 pcediunt 7 in qua oia finiūt.
 Secūdo vñt linea q est recta longitudo
 sine latitudine eque ex equo iacet i suis

pñctis. qz a pñcto incipit 7 in pñcto fini
 tur. **Supficies** vo est lōgitudō cū latitu
 dine. **Spissitudo** autē habet trinā dimē
 sionē. s. latū longū 7 pfundū siue altum.
Existis tribz dimētionibz cōsistit omne
 corp⁹. s. ex longo lato 7 pfundo. 7 et his
 tribz ptingit omne corpulentā substan
 tiam habere pond⁹ numer⁹ 7 mesurā. pote
 tis aut fm artē numerādi mediū geome
 tricū inuenire. nā ei⁹ extrema multipli
 cata tantū faciūt quātū 7 media duplica
 ta. **Verbigra**. vi. 7. ix. faciūt septuagesiel
 dixōndi. media xō. s. viij. 7. xij. multipli
 cata tantū faciūt. vt di. Phil. li. iij. circul⁹
 itaqz est linea a pñcto vsqz ad punctū et
 centrū in equis spacijs circūducta. Est
 aut circul⁹ figura simplicissima capaci
 sima ab omni angulofitate remotissima
 exteri⁹ eneca. interi⁹ couera. motui aptis
 sima. 7 reuolutioni pgrua. cui⁹ circūferē
 tia a suo pñctali centro est remotissima
 inter oēs figuras perfectissima. Oēs fi
 guras et figurabilia ambiēs oia ptiue
 intra se ptingēs 7 a nullo extra se pter qz
 a se est pnta. vt patet in circulo celi q
 ambit oia 7 no ambit ptingit oia 7 no ab
 alio extrinsec⁹ ptingit. vt di. Phil. sicut in
 fra. x. est ois numer⁹ ita infra circulū oim
 figuraz claudis ambit ita **Et vt
 breuiter** dicā circuli pfectionē 7 ratōem
 circularē quadā naturali emulatiōe oia
 mirabiliter imitant. nā circularē formā
 celū sibi vndicat 7 motū. Sic planetaz
 orbes in se circulariter reuoluunt. Sic li
 terū cursus annoz 7 mēsum et diuersoz
 tpm anfract⁹ a se incipe 7 in se redire cō
 tinue pcedunt. Sic elemēta inuicē agūt
 et patiūt 7 que p corruptōes desinere vi
 dent p generatōes itez reuertūt. Sic et
 pnuu mariū flux⁹ 7 reflux⁹ fluūt 7 refluūt
 et cū desierint itez oriunt. Sic herbe 7 ar
 busta fruct⁹ 7 semia vice reciproca a se ex
 eunt 7 in se pvertūt. Sic celestes spūs a
 deo exūt p creatiōē 7 in deū mouent p
 affectionē a deo emittunt p formatōem
 et ad deū reuertūt p gratiactōes. Sic et
 aīa ronal ab aristotele ppaf circulo rōe
 sue pfectōis 7 capacitatis. oim ei figura
 rū ysoperimentaz. i. equales ambit⁹ ha
 bentū maior est circul⁹. 7 ideo tot⁹ mūd⁹

sphericam habet formam. qui ad hoc crea-
tus est. vt eum capiat anima p̄ intelle-
ctum. Vniuersitatis etiam conditor sc̄z
deus in circulo designatur. naz vt di. ter
megistus. monas monadem genuit ⁊ in
se suū reflectit ardorem. i. amorem. nam
pater generat et genuit ab eterno filiū.
ea p̄ filium spirat spiritum sanctum qui
est ardor. i. amor vtriusq; atq; nexus. nā
deus pater ab eterno se intelligit p̄fecte
et intelligendo p̄fecte se diligit. que dile-
ctio vltra se ad aliud non extendit. Sed
poti⁹ ad intelligētē ⁊ intellectū. i. patrē et fili-
um a quibus p̄cedit ip̄a dilectio ad mo-
dum circuli se reflectit. Unde idem ē de-
us in essentia pater intelligens ⁊ intel-
ligendo filiū gignēs. et filius a patre ge-
nitus et intellectus ⁊ amor a patre p̄ fi-
lium p̄cedens et in vtrūq; se reflectens
sc̄z spiritus sanctus. Ex quo patere pōt
q̄ p̄fectio est in diuinis personis. qz earū
pluralitas trinitatis numerum non ex-
cedit. ideo etiam secundus ph̄s inter-
rogatus quid est deus sic respondit. deus
inquit est intellectualis circulus. cuius
centrum vbiq; est circūferentia v̄o nūll⁹
q̄s. Ex quo patet q̄ ratio circuli relucet
in qualibet creatura.

Capit. CXXVIII

De figura trianguli

Triangulus est figura h̄ns tres
angulos equales duobus rectis
quid autem sit angulus rectus
alias determinatur Comparatur autē ani-
ma vegetabilis que habet tres potential
in se. i. generatiuam. nutritiuam et aug-
mentatiuam triangulo qui primus ē oī-
nium figurarum geometricarum. qz ani-
ma vegetabilis est prior omnium animarū
habens in se ternarium potentiariū. Est
autem triangulus inter figuras angula-
res primus. qz solidam habens longitu-
dinem altitudinem et latitudinem. nō
omnis figura habens plures angulos vt
tetragonus. i. quadrangulus. pentagon⁹.
⁊c. tot in se concludit triangulos quot li-
nee ab angulo in angulum p̄trahuntur
vtz in quadrangulo qui duos p̄tinet tri-
angulos si ab vno angulo ad alium an-

gulum oppositus linea deducatur. vt hic
et si ab alio angulo alia linea
ad oppositum p̄trahatur quattuor angu-
los continebit vt hic ⁊ sic in om-
nibus figuris alijs totides diuidunt tri-
anguli quot ip̄am figuram angulos ha-
bere contingit. vt quadrangulus quattu-
or deductis lineis triangulos quattuor
continebit et pentagonus. v. et exagon⁹
vi. et eptagonus. vij. et sic de alijs. vt di-
cit Boe. li. ij. arismetice. cap. vi. Et vero
triangula figura sic p̄ angulos diuisa in
alias figuras non resoluitur nisi in seip-
sam. in tres enim angulos diuidit vt pa-
tet hic

Idco enī est hęc figura
latitudinis princeps vt cetera sup̄fici-
es in hanc resoluantur. ip̄a vero quoniā
nullis est principis obnoxia neq; ab alia
latitudine sumpsit initium in seip̄as sol-
uitur. vt dicit idem ibidem. Nulla au-
tem potest excogitari figura angularis
que non habet ortum et principium a tri-
angulo. nam triangulus omnium aliarum
formarū ⁊ figurarū est principium ⁊ elemē-
tum. et hoc p̄t̄ in numeris. Nam quater-
narius nascitur ex ternario qui triangu-
lus est siue trigonus. et ex vno qui pote-
state trigonus est generatur. Nam hęc
dignitatem habet vnitatis que mater est
omnium numerorū vt in se vim obtineat
non actu sed potestate oīm numerorū que
ip̄a generantur. vt dicit idem Boe. li. ij.
ca. xvij. sic et pentagonus ex quaterna-
rio supra se posito et vnitatis que vicem
supplet trianguli generatur. et sic de om-
nibus alijs numeralibus figura potest
ostendi. qz semper ex figura triangula q̄
libet numerus generatur. sicut ibi in ter-
minis. Boe. ⁊ terminat manifeste ponēs
exemplū in tetragonis. pentagonis. exa-
gonis. eptagonis. et alijs multis habet ⁊
aliud singularis proprietatis figura trian-
gularis. qz omnis alia figura sibi potest
esse basis ⁊ ex base supposita potest surge-
re figura triangularis. qz oīs alia figura
pyramidalis habens in se formam trian-
gularem tot in se continet triangulos.
quot continet angulos in seip̄a basis.
vtrigratia. si ponat quadrangula p̄ base
potest sup̄surgere figura pyramidal tot

in se continens triangulos quot in se te
ragonus. i. quadrangulus dinoscit an/
gulos continere vt; in hac figura
Similiter si basis fuerit pentagona pira
mis surgens triangulatis. v. triangulos
representare poterit supra basim. vt; in fi/
gura pyramidalis posita sup basim penta
gonalem

Sic etiam supra ba/
sim exagonam potest surgere pyramida/
lis figura sex continens triangulos mai/
feste. et sic de alijs. Ipsa etiam figura tri
anguli poterit pyramidalis esse basis. vt
dicit idem. et in ipso triangulo pyramida
li triplex angulus sicut tres angulos pote
rit inueniri vt; hic.

Quia ita
quod videtur diuina dispositio in omnibus. sicut po
tissime in numeris et figuris. de alijs autem
figuris tam numeralibus quam geometricis
motus videtur suspensendum propter difficul
tatem et infinitam figurarum diuersitatem
sed aliquarum consideratio maximam conferit
utilitatem theologice discipline. vt; in
quadrangulo qui est inter figuras et nu
meros solidissimus. equis lateribus di
structus. et euangelicam representans do
ctrinam. que per. iij. partes orbis immobi
lem obtinet veritatem atque firmam. vt di.
Beda sup Hen. Angulus autem multarum
figurarum est commune subiectum. quod omnes partem
et figure sub diuersitate angulorum termi
nantur. Est autem angulus duarum linearum
alternus contractus. sicut modum autem contin
gendi se variat angulus. quod nunc rectus nunc
obliquus vel reflexus. nunc acutus nunc ob
tusus. Maxima autem virtus consistit in an
gulo recto quod in ipso tota virtus que consi
stet in lineis a basi confluentibus ad angu
lum fortificat propter linearum concursum pa
riter et contractum. vt; in oculo qui omnia com
prehendit sub angulo. nam radii qui linea
liter veniunt a re visa faciunt vnam pyrami
dem. cuius conus est in pupilla et basis in
re visa. et hi radii in angulum in centro
pupille et per angulum illum pyramidales for
matur visus. vt dicit auctor prospectiue.
quare supra li. iij. de natura visus. et in li.
v. de natura oculorum. Partes itaque opposi
te inter se et ab inuicem separte in angulum
conueniunt et propter in vnum finiuntur. Pauca
itaque de natura figurarum et angulorum. exem

pli gratia sunt hic dicitur sciamus quod il
lorum ratio est necessaria ad diuersa misteria
diuine pagine cognoscenda que sub nu
merorum et figurarum methaphorice multiformiter
sunt velata. Nam sicut circulus signi
ficat animam rationalem. et triangulus animam
vegetabilem. sic quadrangulus animam sen
sibilem. Nam sicut quadrangulus linea
ducta ab angulo usque ad angulum opposi
tum duos continet triangulos. sic anima
sensibilis duplicem in se habet triangulum
potentiarum seu virtutum. nam anima sensibi
lis propter tres potentias vegetabiles ha
bet virtutem apprehensiuam concupiscibilem
et irascibilem. quod anima sensibilis est
vegetabilis et non econuerso. et sic de alijs
figuris diuersas rationes mystice et spiritu
ales eliciunt et spiritualia corporalibus adap
tantur. Sub istis autem figuris compreh
enduntur mensurarum et ponderum ra
tiones.

Capitulum CXXIX

De mensuris corporum mensurabi
lium.

Et autem mensura. vt di. Iff.
li. xvi. ca. penult. res aliqua modo
suo vel tempe circumscribita. et hec
est aut corporis aut temporis aut spatij localis
Corporis mensura est vt hominis seu lignorum
aliamque rerum corporalium breuitas
vel longitudo. Omne enim corpus dimen
sionem habet propriam et mensuram. pro
prie autem mensura est vocata eo quod fruges et
liquores ceteraque sicca et humida ea me
tuntur vt modius vna amphora et sextari
us. Mensuram autem minima pars est cor
dearium quod est dimidia pars dragme.
ponderas huiusmodi. ix. qui triplicatus co
culam facit. nam cocula dragma vna et
dimidia adimpletur. Liatus autem pondus
continet. x. dragmarum. quibus sex. addi
deris dicitur orifalvus Acetabulus quarta
pars est emine. xij. dragmas continens. Co
tula est emina continens ciatos. vi. quod idem
cotula dicitur. quod cote greco sermone inci
sio dicitur. et emina sextarii in duo equalia
incidatur et cotula nominatur. Emine autem
appetit libram vnam que geminata se
xtarium facit. Est autem sextarius mensura

duarum librarum. quibus assumptis bilibus nosatur. assumptus aut quater greco sermone fit cenit. quinque autem complicatus quinquatem siue gomoz facit adijce sextum cogium reddit. Nam cogius sermetitur sextariis a quo sextarius nomen sumpsit. Longius a cogiendo. i. p. augmentum crescendo vocat. Un et pecunia gratia beneficii data ogiarum e vocata. vni quisque enim impator fauorem populi captas adijciebat ad mensuram vt in conis larior videtur. Logiarum autem est specialiter mensura liquidorum cuius rem et nomen simul a romanis impositum inuenim. De treta liquidorum est mensura a metro greco sic vocata. et est commune nomen ad omnes mensuras liquida continentes. Diochius est dictus eo quod ex suo modo fit perfectus. Est autem mensura librarum. c. l. i. i. sextariorum. c. x. et idem operationum perfectus tertius typus est et figura. Vigintiduo opera fecit deus infra opera. vi. dies. nam primo die fecit deus. vii. s. materiam informem angelos lucem siue ignem. celos superiores aquam terram et aerem. Secunda firma mentis solis. Tertia die quattuor. maria. semina. rationes. et plantaria. Quarta die fecit tria scilicet solem lunam et stellas Quinta die tria scilicet pisces ceptilia et volucres. Sexta die fecit. iij. bestias iumentum reptilia terre et hominem. et facta sunt vigintiduo rerum genera in diebus sex. et vigintidue generationes sunt ab adam usque ad iacob. ex cuius semine nascitur omnis gens israel. Et. c. x. sunt libri veteris testamenti usque ad hester. et. c. x. litterarum elementa quibus tota tradit diuine legis disciplina. His igitur exemplis modus mensuram vigintiduo sextariorum continet secundum moysi traditionem et est modius a modo dictus quasi mensura moderata. vt dicit Iheronimus. Satium genus est mensure iuxta morem punitie palestine. vnum et dimidium modium capiens vel continens cuius nomen est ex hebraico sumptum. Satium etiam apud eos sumptio siue leuatio nominatur eo quod quoniam metitur eandem mensuram sumat atque leuet. Satium tamen aliquando ponitur pro modio. c. x. sextariorum vt dicit idem. Batus est mensura capiens sextaria. l. et est batius

in liquidis sicut in ficis deodit et ephra. Amphora ab ansis est vocata quibus hinc inde leuatur et recipit frumenti vel vini modios ytalicos tres. Ladus est amphora continens tres urnas. Urna autem est mensura quam quidam vocant quartarium et est proprie dicta urna que pro condendis de functionum cineribus adhiberi solet. De quo poeta lucanus. Celo tegitur qui non habet urnam. Artabo mensura est apud egyptios. l. c. x. sextariorum composita sic dicta ex numero propter. l. c. x. linguas gentium que orbem impleuerunt. Homoz est mensura. l. modiorum vt dicit Iheronimus. vel sex mensura quattuor modiorum vt dicit glo. super Exodi. c. xvi. Choruz est mensura. c. x. modiorum et est sic dictus a coaceruatione coaceruati enim modij. c. x. instar collis videtur et onus cameli efficiunt. Duculque indorus li. xvi. Sunt et multa alia mensurarum genera quorum nomina non sine grandi misterio sacre scripture sunt inserta. nam quodlibet vasculum rerum mensurabilium contentium sub mensure nomine continetur vt in diuersis exemplis. Acetabulum dicitur vasculum in quo vinum de offerendum in sacrificium parari debuit aut seipsum vel corruptum. Gas autem probatum et acceptabatur acceptabulum dicebatur. vasculum in quo acetosum et corruptum ponebatur acetabulum vocabatur vt dicit Iheronimus. li. x. Ampulla est modica liquoris mensura dicta quasi ampla bulla. si milis enim est in rotunditate bullis que ex spumis aquarum fiunt et ex ventu subractione excidunt subtilitate non modica et in artatur. Alabastrum est vas unguentarium a suo genere sic vocatum. quod ex sua proprietate omnia unguenta intus posita conseruat diuissime incorrupta vt patet supra in tractatu de lapidibus. Arca vas est repositorium et mensurarium in quo res repositae auisu arcant ne passim ab omnibus videantur. Inde etiam dicit arcanum. i. secretum quod a cognitione multitudinis ex industria est artatum. Amphora est veteri nata mensura ab ansis siue auribus nominata vt supra. Batus est mensura rebus liquidis mensurandis secundum legis continentiam deputata. Bachia est mensura

bachii. i. vini vsibus generaliter deputa-
ta. Calix determinata est potus portio et
mensura. a calo quod est lignum dicta. quia ta-
lia vasa prius de viminibus ligneis con-
ponebantur sicut et calathi. Chatinum
est vas fictile cibus vel potibus deputatum
et dicitur melius neutraliter quam masculie.
sicut et salinum. i. salis vasculum sicut ibidem
dicitur. Lacabus est vas coquinarum
diuersis vsibus et decoquendis carnibus de-
putatum. idem etiam vas cotula nomina-
tur. Ladus idem est quod dolium primum. con-
tinens modios tres ut dicitur supra. Calathus
autem est vasculum vimineum vuis et ficibus de-
ferendis appropriatum. Cribrum est vascu-
lum rotundum multis foraminibus ocu-
latum sic dicitur quasi curiferum eo quod in eo
currat triticum et frumentum. Nam cribro
cutitur triticum ut a lapillis et paleis sepe-
tur. nam grana que sunt pura transeunt
per foramina. paleis in cribro remanenti-
bus ac lapillis. Lixa arca est modica. An-
diminutive dicitur cistula et cistella a co-
stis carne vel viminis quibus textis no-
minata. Lophinus est vasculum ex virgul-
tis contextum ad deferendum stercorea depu-
tatum. sicut dicitur in psalms. manus eius in co-
phino seruiuerunt. Celara sunt vasa aurea
vel argentea signis euentioribus intus
vel extra expressa. a celon dicta quod est gen-
feramentum. quod vulgo cilionem vocant ut di-
citur. Limbra sunt poculorum genera in ex-
tremis partibus oblonga et in medio lata ad
modum ambe nauis. Codeat est instrum-
tum modicum mensure oris proportionatum
quo varia ciborum genera et maxime liqui-
da oris manus officio deferunt. hinc est il-
lud dictum marcialis. Sum codeis habi-
lis et nec minus utilis omnis. nisi quid scis
poti? cur codeare dico? Discus idem
est quod scutella lata et rotunda ab isco. id est
scuto sic vocata. dicitur autem discus quasi dis-
cascas. i. apponens a quo discubentes di-
cti sunt. Dolium vas est concavum a dolando
sic vocatum quod ex pluribus sitasseribus arti-
ficiose piter colligatum. Emicadium est vas
olearium continens dimidium cadum. Enopho-
rum est vasculum continens vinum. eno enim
vinum dicitur de quo dicitur. Vertit enofozi fun-
dus sententia nobis ut dicitur. Enustis

est spes poculi siue vasculum quod ebibitur no-
spiritu. i. haustu ut dicitur. Fiala est di-
cta a vitro. nam filin grece vitrum dicitur.
et est vasculum inferius latum habens col-
lum strictum in quo vinum discernitur potis-
sime per colorem. Philacterium est purum vas
vitreum vel crystallinum in quo sanctorum relique-
re conseruantur. Philacterium autem aliud est. scilicet me-
bzana vel breuitellus in quo scribebatur in-
dei legem ut religiosi viderent. iuxta il-
lud dilatant enim philacteria sua et cetera. Fisco-
sacus est publicus quem habent exacto-
res et in eo immittunt publicum tributum quod
redditur regibus iuxta illud. quod non acci-
pit christus caput fisci. Fiscella est vascu-
lum modicum ad modum aluedi ex vimi-
nibus contextum et bitumine vel pice cir-
cuminatum sicut fuit vas in quo reponeretur
moyses quando flumini exponeretur. Banata
est scutella maxima concava et profunda sic
dicta quasi cauata quod per litteram positam
dicitur. Bazophilatum est vas reposi-
torium. archa scilicet ubi colliguntur ea que ad
indigentium curam in templo offeruntur
et est archa sic dicta quasi gazatum. i. di-
uitiarum custodia. naz philaxe grece cu-
stodie dicitur latine ut dicitur. vinum gazo-
philatia fuit archa vel tomus referuans
communes oblationes omnium sicut musace-
rum et corban sacerdotum. ut dicitur glosa
super. iij. li. regum. ydzia vocatur vasculum
aque vsibus deputatum. ydor enim in gre-
co aqua dicitur in latino. Lanistrum est va-
sculum ex viminibus siue cannis aridius-
nis contextum fructibus deferendis de-
putatum. Cartallum est columelle vascu-
lum ex virgis albis et flexis artificialiter
preparatum. Lampas est vas vitreum. te-
nue subtile fragile planum perspicuum. dy-
aplonum superius patulum rotundum. in-
ferius autem strictum et oblongum igne
nutriendo deputatum. et dicitur a lam-
bo bis. eo quod ad nutriendum flammam oleus
lambere videatur. unde omne vasculum
in summitate lucens lampas dici potest
ut dicitur Hug. quere supra in li. xv. de me-
tallis. et in ca. de vitro. Laterna dicitur
eo quod sit in ea interius lux inclusa. fit enim
ex vitro vel ex cornu lucido siue quocumque
perspicuo recluso intus lumine. ut vult

status adire non possit. et ad lumen vn /
 dicit splendendum. facile vndiq; circūferat.
 vt dicit Zsi. Lucerna a licinio est dicta.
 vnde breuis est sillaba lu prima. Cū p /
 sius. Disposita pingue nebulam vomue
 re lucerne. Si eni lucerna a luce dicere
 tur falsus esset versus. vt dicit Zsi. Lici /
 nius autem qui et lucinus est dictus cā /
 dela est lucerne. vt dicit idem. Lagena ē
 vasculū vinifera lagēis grece sic vocatū
 vtdi. Zsi. lagena autem vulgariter voca
 tur barillum siue costrellum. cuius dimi
 nutiuū dicit laguncula quā nos dici /
 mus barisellum. Sū autem naturam la /
 gene vel bariselli mutatur sapor et vtus
 ipius vini. Cū si lagena fuerit corrup /
 ta vinum fit corruptum. Optime autē
 lagene fiunt te tamarisco a quo vinū cō /
 trahit saporem et vtutem habet oppilati
 ones splenis dissoluendi. vt dicit Lon /
 stan. Lauatorū siue labrū dicit vas plū
 teum siue ereum aquar ad abluionem
 manū fistulis et cōductibus receptiuū
 et dicitur labrū non solū. qz ad lauandū
 est factū. verum etiam a labio labrū dicit
 ur. qz eius orificiū repansum solet fieri
 ad modū labij et reserum. Lauatoria
 etiam talia luteris dicuntur in. iij. li. Re
 gum. ca. vi. in quibus sacrificia templi a
 sacerdotibus lauabant. Lenticula ē vas
 olearium ex ere vel argento factū a lini /
 endo dictū. Oleo enim sacro in talibus
 vasculis reseruato reges et sacerdotes li
 nebantur. vt dicit Zsi. Lebes est vas ei
 nelū ad vsum coquendi carnes pparatū.
 Cū ex frequenti vstione nigredine con /
 trahit et immundiciam et indiget frequē
 ti confricatione et extersione. ex vicio at
 metalli lebetes sicut et caldaria inficiūt
 cibaria d. u. in eis reposita nisi ab eis citi
 us extrahant. Loculus est vas reposito
 rium in quo pecunia quasi in priuato lo
 co reseruatur. et est idem qd bursula vel
 marsupium. vt dicit Zsi. Marsupium est
 vasculum reposito rium. i. sacculus nūmoz
 et est a marsippa i greco in latinū deriua
 tum. Vulgatum est vas in quo pecorū
 lac mulgetur vt dicit Zsi. Voela est scu
 tella maxima pfunda a rotunditate sic
 primitus nosata. Nam omnia rotunda

dicuntur mola apud grecos. Nola modi
 ca campanella dicit. a nola ciuitate cam
 panie sic dicta. vbi primitus est innēta.
 et est modicum vasculum sonoz dictum
 tintinnabulum sicut id qd sepius collis
 canum et pedibus auitū est appensum. vt
 dicit Hug. Olla est dicta eo qz ebulliat
 in ea aqua igni subiecta. vt vapor altius
 emittatur. Cū et bulla dicitur eo qz int
 qui in aqua venti spiritu eleuant sup a /
 que superficiem distendente vento p mo
 ram aliquam sustentant. Pataphis est
 quadragulū vas et quadrilatruū dictum
 quasi parib⁹ absidis. Patena est q fit ex
 dispersis et patentibus lancis oris. vt
 dicit Zsi. Patena genus est fiale sic dca
 eo qz ea potare solemus. vel qz sit patens
 dispersis labijs vt dicit Zsi. Poculum a
 potando est nominatū. Est ei oē vas in
 quo est bibendi consuetudo. Patella di
 citur quasi patula olla. os enim h; ma
 gis patens qz olla. nam orificium sū la
 titudinem fundi habet latum et est vas
 culum eneam vel ferreum multis vsibus
 necessarium. Peluis est dicta eo qz peluis
 manus vel pedis in pelui abluī cōsuevit.
 Pexis est vasculum a buco factum. Cū
 pexis est vocatū. nam qd nos bucus gre
 ci pexim vocant. fit autem pexis nunc de
 metallis. nunc de etore. nunc de lignis. et
 est vasculum varijs vsibus deputatum.
 et maxime litteris deferendis cōseruan
 disq; electuarijs odorib⁹. liquorib⁹. pul
 ueribus et vnguentis. Quisquilarium
 est vasculum vel quodcunq; receptaculū
 vbi quisquile. i. strumentoz purgamēta
 reseruantur. vt di. Papias. Sartago a
 strepitu soni est vocata quando in ea ar
 det oleum. Est eni genus patelle i quo
 cum pinguedine butiro vel oleo fit fixu
 ra. Siphon vas est appellatum eo qz sus
 flando aquas fundat. nam talibus vas
 fungunt oriētales. currunt eni cū siph
 nibus ple nis aque quando sentiunt to
 mum ardere et extinguūt incendia. cum
 eisdem etiam mundant aras aquis exp
 sis ad superiora vt dicit Zsi. Raptorū est
 vasculum in quo rapule siue tape terra
 effossere capiuntur. custodiūtur vel etiaz
 decoquunt vt dicit idē. Liphus ē vascu
 5

lum ligneum vel argentum siue vitreum in quo bibimus. vel de quo manus lauamus vt dicit *Isti*. Situla a siti est dicta eo q̄ apta sit sitientibus ad bibendū vel q̄ aquas sicut. dum eas nūc recipit nunc effundit. dum enim vna situla effundit alia adimpletur. *Sistarcia* bursa est vel sacculus itinerantiū in quo solent referre panem et reponere ea que ad viaticū necessaria sunt in via. *Sporta* est dicta in quo portantur panes et alia q̄ domui sunt necessaria. vel sic dicitur. q̄ ex sparto fieri consuevit. *Scorcia* est vas olearium sic dicitur eo q̄ de corio sit factū. vt dicit *Isti* porus. *Scutella* a scuto p̄ diminutionē est dicta. nam scuto puulo et rotundo similis est vt dicit *Isti*. *Scrutis* est pua cistula corio et clauibus circumsecta in q̄ pecunia et alia familiaria referunt. *Salinum* est sulzina. i. vas aptum salī q̄ salifica vt dicit *Isti*. *Trifilis* est quodlibet vas q̄ ex tribus pedibus sustentat vt dicit *Isti*. nam q̄ quattuor pedibus sistitur abulsiue trifilis nūcupat. *Thuribulū* est vasculum eneam siue argenteū siue aureum duplicatum inferius clausum. superius vero multipliciter perforatū cremandi thuris ad thurificandi officio deputatum. p̄ cuius foramina superius fumus thuris ignis incendio resolutus in aera euaporat. Partes autem eius due tribus. cathenis p̄ter tinent. *Ventilabrum* est vasculum siue instrumētū quo palea a tritico in vento ab inuicē sepanf. et habet ventilabrum istud p̄prium q̄ illud q̄ est leuius et vilius prius eijcitur. et q̄ est grauius intrinsecus occultat. *Ater* est vas viliarium ex coriis asialium p̄ artificium pparatum. et tō vter ab vtero est vocatus. vt dicit *Constan*. *Uena* est ampulla de qua supra eodē. *Urceolus* ab vna diminutiuē est dictus et est vasculū nunc vni nunc aquis effundendis cōmuniter assignatum. p̄prie tamen solet vocari vasculum in quo ponitur aqua ad limbandum vinū in mensis et cōmunijs dominoꝝ a quo *urion* dicitur fm fabulas. q̄ teorum manibus infundit aquas in nuptijs philologie. vt dicitur in mac. et in mar. Sunt et multa alia vasorū genera que in diuer

sas mensurandi capacitates in diuinis scripturis p̄pter allegoricas significaciones sepius sunt inserta. sed p̄posita exēpligratia tantummodo sunt exp̄ssa. Sunt insup alie mensure spacij localis de quibus in *Isti* narrat in hunc modum.

Capitulū CXXX

De mensura spacij localis
 Mensura inquit est quicquid ponere capacitate longitudine altitudine latitudine animoq̄ finitur. vnde et maiores nostri totum orbem mensurauerunt in ptes. et ptes in puintias. et puintias in regiones quas in loca. que loca in territoria. et illa in agros. et illos in centurias. quas in iugera. et illa in climata. et illa in actus et p̄ticas. in passus gradus cubitos pedes palmos vncias et digitos diuiserunt. ita q̄ eorū solertia a maximo vsq̄ ad minimū nihil immensuratum penitus reliquerunt vocatur autem digitus pars minima a gressuum mensuratum *Uncia* est h̄ns tres digitos. *palmus* quattuor habet digitos pes. *vi*. *digitos*. *passus* pedes. *v*. *partica* pedes. *xx*. *pes*. *x*. Dicitur autem *partica* q̄si portica a portando q̄ omnes p̄cedentes mensure in eius corpe sunt sicut *palmus*. pes *passus* et c. sola vero *partica* portatur. est enī. *x*. pedum ad instar *calami* *ezechielis* templum misice mensuratis de quo habetur *Ezech. xl*. *Actus* vocatur mensura latitudine pedum. *iiij*. et longitudine *cx*. *Clima* est spacium quadrilaterū habens in omni latere pedes. *xl*. *Actus* quadratus vndiq̄ finitur pedibus. *cx*. ita actus duplicatus iugerum facit. et ab eo q̄ est iunctum nomen accepit. *Iugerum* autem actum constat longitudine pedum. *cxl*. et latitudine. *cx*. Sunt et multa alia mensurarum genera de quibus nil ad p̄sens vt dicit idem. Sed hic attendendum est q̄ *stadialis* ager habet passus *cxv*. i. pedes *sexcentos*. *xxv*. cuius mensura octies cōputata *miliarium* facit q̄ constat ex pedibus. *xx*. milibus. vt dicit *Isti* *dorus* ibidem *Centuria* autem est ager ducentorum iugerum qui sic vocabatur a. c. iugeribus ab antiquis sed postea du

plicata nomen retinuit semper primum
 vt dicit *Plin.* li. xv. in ca. penult. de mensu-
 ris. Mensure autem viarum diuersimo-
 de nosantur a diuersis. nam latinum vocat
 miliaria. greci stadia. galli leucas. egip-
 tij signes ple pasangas. nec mirū qz suis
 gula spacia pprijs cōtinentur terminis
 z mēsuris. vt di. idē. nā miliarū mille ter-
 mias qz mille pass^{us} p̄tinet. et pedū. v. mil-
 lia. Leuca finitur passibus mille quin-
 gentis. Stadium octaua pars miliarij
 est. constans ex passibus. cccv. hoc primum
 herculem statuisse dicunt. eo qz ipse tan-
 tum spacium sub vno spū cucurrisset. et
 ideo qz post tanti itineris spacium stetit
 ipm narrant. cccv. pedum spacium stadi-
 um appellasse vt dicit *Plin.* ibidem. Via
 est spacium quo potest ire vehiculum sic
 dicta est ab incurſu et occurſu vehiculo-
 rum nam duos actus capit ppter eūtiū
 et venientium vehiculorū occurſum mu-
 tuum z cōcurſum. Omnis autem via ē
 publica aut priuata. publica est que i lo-
 co publico est que inter actus p̄lo patz
 hęc aut ad mare aut ad opida ducit que
 etiam via strata est dicta quasi vulgi pe-
 dibus trita. vñ *Lucreti.* Strataqz iam
 vulgi pedibus tetrata viarum. *Spa* teby
 esse munda solida lapidibus strata. re-
 cta pacifica. omnibus cōmuni. libera si-
 ne obstaculo z offensa. vt dicit idem *Lu-*
cretius. Priuata est via que vicino mu-
 nicipio data est. hęc solet esse compendi-
 oſa graminoſa. qz pedibus itinerantium
 minus trita. ex vtraqz pte vie arboribz
 confita. Agger est media strate eminen-
 tia coaggregatis lapidibz strata. ab ag-
 gere. i. coaceruatione dicta. quam histo-
 rici viam militarem dicunt de qua dici-
 tur. qualis sepe vie deprensus in agge-
 re serpens. Iter neris. est via qua ab ho-
 mine quocunqz in potest. differunt autē
 iter et itiner. Iter est locus transitu fa-
 cilis et iō appellatus iter. Itiner autez
 est iter longe vie et ipse labor ambulādi.
 vt quo velis puenias. Semita autē est
 medium itineris a semi itu dicta. semi-
 ta autem holm. callis vero pecudum vel
 terarum. Callis enim est iter pecudū in
 ter montes angustum et tritum. a callo

pecudum tritū et p̄duratum. et iō a cal-
 lo est vocatum. Tramites sunt in agris
 transuersa itinera. sic dicta eo qz ad rec-
 tam viam transmittant Diuersam siue
 diuersorū est flexus viarum. via. s. ten-
 dens in diuersa. Diuerticulum autem
 est digressio a latere vie publice vel pri-
 uate. Buium est duarum viarū princi-
 pium quarū vna tendit ad dexteram a-
 lia ad sinistram. et est locus vt sepius pi-
 culosus z suspectus. nam in buijs insidi-
 antur fures z raptores. in buijs etiam
 expectant vel cōueniunt meretrices Est
 etiam locus ambiguus qz que via sit te-
 nenda sepius dubitatur. et ideo ponunt
 in buijs ymages siue cruces vt sciant
 quā ptem vie tenere debeant tranſeun-
 tes. Compita est locus in quo vie. cōue-
 niunt sicut triuie et quadruie z est loc^{us}
 piculosus z dubius sicut buium. Ambi-
 tus est inter vicinorū loca et edificia loc^{us}
 duorū pedum z dimidij ad circūeundi fa-
 cilitatem derelictus. et ab ambiendo. idē
 est. circūeundo siue ab ambulando sic ē
 dictus. Orbita est vestigium rote cantē
 sic dicta ab orbiculari figura rote q̄ viā
 comprimendo cauat z pfundat. *Acc^{us}* de-
 citur locus quo pecus agi solet. *Chiuosū*
 est iter flexuosum. Vestigiū pedis signū
 planta in terra vel in puluere imp̄ssum
 sic vocatum. qz p vestigiū vie p̄euntur
 inuestigatur et imprimuntur. *Reliquit*
 autem pedes animalū in suis vestigijs
 quoddam odoris indicium quo a cani-
 bus venaticis z ab alijs feris sepius de-
 p̄henduntur. qd̄ sciens leo delect sua vesti-
 gia cauda sua ne ab inſequentibus co-
 gnoscat. Hęc de mensuratum p̄uicta
 tibus et differentijs dicta sufficiant etq̄
 superius dicta sunt de *Plin.* li. xv. cap. vlt.
 sunt sumpta.

Capitulū CXXXI

De ponderibus

Ponderum etiam. vt dicit *Plin.*
 sicut et mensurarum expedit sci-
 re modum. Lunctis enim corpo-
 reis rebus nature potentia pondus suū
 dedit. qm̄ regit omnia pondus. et iō pon-
 dus a ponendo est dictum. Omnia enī

ponit pondus et collocat in suo loco quia
nihil aliud est pondus nisi imper^o rei tē/
dentis ad locum suum. Duplex autem
est ponderis principium effectuum. scz
leuitas et grauitas. Unde leuitas in sim
plici materia et subtili mouet et sursum.
nec quiescit donec veniat ad locum suū.
et ideo ignis suo pondere mouetur sur/
sum nec quiescit donec veniat ad speram
suam. Econtrario vero grauitas dominās
in materia corpulenta et terrestri mo/
uet etorsum nec quiescit donec centrum
inueniat ad qđ tendit. et ideo omnia gra
uia suo pondere centrum petunt. vñ om
nis materia rara et subtilis duplicē habet
causam leuitatis. Nam talis mate
rie partes cum sint subtiles mouentur
a centro vsq; ad circūferentiam nec qe
scunt quousq; tangant eam. Talis etia;
materia ppter partium rarefactionem
plurimum est porosa. et eius partes sub
intrat virtus ignea que partes terrestri
ores dissoluit et consumit. et sic totū cor
pus leuigat et sursum ducit. Unde calor
maxima est causa et potissima leuitatis
sicut frigiditas cuius motus est a circū
ferentia vsq; ad centrum. causa est com
pactionis partium et coadunatiōis et p
consequens grauitatis. Unde omne cor
pus q̄to est solidius et compactius tan
to grauius. et quanto rariius tanto leui
us inuenitur et cum pondus respiciat tā
leue q̄ graue ratione inclinationis vtri
usq; ad locum suū sibi a natura natura
liter deputatum. nomen tamen ponde
ris sibi vulgariter vendicat ratio graui
tatis. nam que descendunt propter suas
grauitatem dicuntur ponderosa. que ve
ro ascendunt sursum leuia dicuntur. et
per oppositum contra ponderosa vsuali
ter diuiduntur. et ideo dicit *Isido. lib.*
xx. q. pondus dictū est pensum eo qđ i sta
tera pendeat iam libratum. Scđm autē
istum modum sumendi vsualiter sorti
tur nom̄ ponderis aliquādo res in qua
fit ponderatio. aliquando res ponderata
aliquando massa circa quam res ponde
re iudicanda ponderatur. Instrumentū

itaq; in quo ponderatio fieri consueuit
diuersimode nuncupatur. dicitur enim
trutina que s̄m *Isido.* est gemina ponde
rum lance equali examine pendens facta
ppter maiora ponderanda vt sunt centes
naria et talenta. sicut momentana p
pua modicaz pecunia appendenda. statera
a stando est dicta eo qđ duabus lance
bus in vno medio stilo librata equaliter
stet. lances dicuntur autem cippi enei
duo tenuissimi in quatum vna ponitur
pondus ponderans et in alia res ponde
randa. Est itaq; iustum pondus quādo
ambe lances cum suis ponderibus equa
liter sibijnuicem correspondent. Stylus
autem siue lingua sequens lancem ma
gis ponderantem momētum statere no
minatur. Vocatur filum medium quo
trutine statera regitur et lances adequā
tur examen. vt dicit idem. Anicuiq; au
tem ponderi certus est modus nomini
bus ppris designatus. vt dicit *Isidorus*
Calculus enim dicitur minima ps pon
deris et est q̄ta pars obuli constans ex
pondere duorum granorum lentis et vo
cabatur calculus propter paruitatem.
quia calculus est ita modic^{us} vt sine mo
lestia conculcetur. Siliqua. *xx.* pars est
solidi. cuius nomen a fructu arboris est
sumptum. Obulus siliquis tribus ap
penditur. fiebat enim olim exere ad mo
dum sagitte. Unde et nomen accepit. sa
gitta enim obulus a grecis dicitur. vt
dicit idem. Scrupulus sex siliquarum
pondere constat et apud grecos drag
ma vocatur. et est dicit^{ur} sic diminutiue
a lapillo breui qui scrupus vocat. Drag
ma est octaua pars vncie et tenarij. pon
dus argenti tribus constat scrupulis. id
est. decem octo siliquis. Denarius autē
est dictus quia pro decem nummis repu
tatur. vt dicit idem. Solidus est voca
tus quia nihil ei deesse videtur. nam re
teres integrum solidum dicebāt atq; to
tum. Humilima idem est qđ tenarius no
mine et effigie principis insignitus. naz
ab initio numisma nūmus argenteus e
rat. vt dicit *Isido.* Sextula idem est qđ

solidus sic dicitur eo quod bis sex uncias continet. Hanc vulgus aureum solidum vocat cuius tertiam partem tremissem vocat. eo quod solidum facit tremissem. Septuaginta bis assumpta duellam facit. ter posita staterem reddit. ut dicit ibidem Iulius Firmicus. Stater est medietas uncie appendens aureos tres. unde et vocatus est stater. quasi tribus solidis stet. hic et semuncia dicitur quia semis habet de uncia. hic et semissis quia ponderis semissis est. quasi semis assis. ut dicit idem. Est autem as assis minimum in ponderibus sicut unitas in numeris. ut dicitur glo. ibi. Nonne duo passeret asse venesit. Quadrans quartam partem uncie ponderat. et dodrans dicitur in hebraico. Siclus in latino. sicel dicitur in hebreo. habens apud eos uncie pondus. apud grecos vero quemadmodum apud latinos siclus quarta pars uncie est. et stateris medietas. dragma appendens duas. unde siclus in litteris divinis uncia est. sed a. apud gentiles quarta pars uncie. uncia est dicta eo quod uniuersitatem minorum ponderis sua unitate vinciat siue uniat et complectatur. Constat autem ex dragma. viij. id est scrupulis. xviij. quod legitimo pondere habetur. quia numerus scrupulorum eius horas diei et noctis metitur. vel quia libram efficit duodecies computata. Libra duodecim uncias perficitur. et ideo genus perfecti ponderis reputatur. quia tot uncias constat quot mensibus annus. Est autem libra dicta quasi litera. quia cuncta intra se pondera predicta continet et concludit. ut dicit Iulius Firmicus ibidem. Bilibris duas continet libras. Est enim bilibris libra duplicata. Una centum dragma appenditur et est nomen grecum. Talentum summum pondus esse dicitur apud grecos. nam nihil calculo minus siue asse. quod enim facit unitas in numeris. hoc facit as siue calculus in ponderibus talento vero nihil est maius. Sed hoc pondus variatur inter gentes. Nam apud romanos talentum est septuaginta

duo librarum sicut plautus ostendit qui dicit duo talenta esse centum quadraginta quattuor librarum. Est autem talentum triplex. minimum. medium. et summum. Minus est quinquaginta librarum. Medium septuaginta duorum. Summum centum et viginti librarum constat. et illud talentum fuit talentum sanctuarii. Centenarium numeri nomen est et est summum eo quod centum librarum pondus contineat. quod pondus propter perfectionem numeri centenarii instituerunt romani. Ducuntur Iulius Firmicus libro. xv. in capitulo de ponderibus et mensuris.

Capitulum. CXXXII

De modulatione cantus

Sicut autem subseruit theologicæ discipline ars numerandi et mensurandi. sic eidem famulatur scientia modulandi. Nam musica que modulationis in sono et in cantu est perita a sacre scripture mysterijs valde est necessaria. Nam ipse mundus quadam armoniaca proportione fertur esse compositus. ut dicit Iulius Firmicus libro tertio. et celum ipsum sub consonantie modulatione dicitur circumagi et reuolui. Nam musica mouet affectus. in diuersos habitus prouocat sensus. In prelijs quoque tube concentus pugnantibus accendit ac quanto vehementior fuerit clangor. tanto fit animus ad certam fortior. Siquidem et remiges cantus hortatur ad tollerandos quoslibet labores. animum enim mulcet et singulorum operum fatigationes vocis modulatio consolatur. exercitatos quoque animos sedat musica sicut legitur. Dauid qui a spiritu imudo saule arte modulationis liberauit. Ipsas quoque bestias necnon et spætes volucres atque delphines musica prouocat ad auditum. Sic bene. sic

nerui corporis et eoz pulsus. sicoēs cor /
poris artus virtute armoniaca pariter so-
ciantur. vt dicit Jsi. Jusice autez tres
sunt partes. s. armoniaca. richmica. met-
trica. Armoniaca vero est que discernit
in. sonis acumen et grauem fm arsim et
thxim. s. eleuationem et deplsiōem et p-
portionalē soni et vocis mutationem
Et est armoniaca dulcis cantuū conso-
nantia. pueniens ex portione rebita in
diuersis vocibus. flatibus. pulsibus si-
ue sonis. nam vt dicit Jsi. aut voce edit-
tur sonus sicut per fauces. aut flatu sicut
p fistulam atqz tubam. aut pulsu vt per
cimbalsū. aut citharam et hmōi. que per-
cussa sunt canora. et dicitur armonia ab
ad et monos. i. vnum qz ad vnam concor-
diaz tendunt in cantibus omnes voces
vt dicit Hug. nam in omni melodia exi-
guntur plures voces siue soni et hi con-
cordes. qz vbi est vox vna tantum aures
non placāt sicut est vox cuculi siue cātus
vbi aures est plurū dīfōna diuersitas
nō telectat. qz talis diuersitas p discor-
diam non cantum sed vllulatū procreat
Sed vbi est vocum plurimarū et diuer-
sarum concors vnio ibi armoniaca ppor-
tio est et modulatio siue dulcē simpħonia
Vñ Jsi. Simpħonia inquit est dulcis
modulationis tpamentum concordans
sonis in graubus et acutis. et per hanc
armoniam voces acutiores et grauiōres
cōueniunt et concordant. itaxt si quis ab
eo dīfōnerit sensum auditus offēdat.
et talis cōcordia vocum dicit eufonia q̄
est vocis suauitas. q̄ a suauitate et mel-
le dicitur melodia. cui cōtraria est dya-
pħonia. i. vox dīfōnans siue discrepans
et deformis ad melodiam. Ad armonia-
cam faciendam requirunt. dyastema dy-
esis tonus yperludius podorius artis te-
sis et suauis vox siue sonus tpatus. Dya-
stema itaqz dicitur vocis spaciū ex duo-
bus vel pluribus sonis aptatum Diesis
dicit spaciū et reductio modulandi atqz
vergendi de vno in alterum sonū. Ton-
us est acuta enunciatio vocis. est enī armo-
nie differentia et q̄ntitas que in vocē ac-
centu vel tenore consistit. cuius genera i
xy. ptibus musica diuiserunt. ex quibus

dicitur yperludius nouissimus. s. tacitū-
simus. Podorius autem omnū est gra-
uissimus vt di. Jsi. Arsis est vocis ele-
uatio. i. initium cantus. Tesis est vocis
positio et hic est finis. vt dicit Jsi. Ande-
cantus est vocis inflexio. nam sonus de-
rectus est. vt dicit idem. et sonus pcedit
cantum. Omnis enī vox est sonus sed n̄
econuerso. Nam sonus est obiectum au-
ditus. qz quicquid auditu pcepitur son-
dicitur. vt fragor arbor et collisio lapidū
strepitus fluctus et ventoz. garritū auū
mugitū animalū. voces clamores et clam-
gores hominū. et pclusiones organozū.
Vox autem p̄rie dicit sonus ab ore ani-
malis platus. Ex aere autem p̄cussio et
ad sup̄ficiem duri corpis alliso generat
sonus. cuius allisionis p̄cussio citius et fa-
cilis visu p̄cipit q̄ eius sonus audiat.
et iō citius videt p̄cedēs choruscatio q̄
tonitruo aures hōis pfundant. Vox autē
est aer tenuissimus ictus. plectro ligue-
formatus. Et est quedam vox significa-
tiua naturaliter vt garritus auū et gemā-
tus infirmozum et alia significatiua ad
placitū vt vox hōis articulata et ad aliqd
verbum pferendum rōis imperio lingue
organo informata. Vox enī verbi vehicu-
lum est nec potest conceptū verbi in mē-
te exteriorius exprimi nisi vocis adnūciat-
lo mediante proferatur. Ande intelle-
ctus primo verbum in mente gignit. qd
p vocem postea ore promit. Ande verbi
a mente gemitū et cōceptum p vocem q̄
si p organum se exteriorius ostendit. Vox
autem disposita ad cantum et ad melod-
iam habet duas proprietates. vt dicit Jsi.
Suauēs inquit voces sunt subtiles et
spisse et clare acute et perspicue. Subti-
les sunt in quibus spiritus non est for-
tis. qualis est in infantibus et in mulie-
ribus et in alijs nō habentibus neruos
grossos et fortes et spissos. nam subtiles
corde emittūt voces siue tonus tenues
et subtiles. Pigues vō voces et spisse sūt
q̄n spūs mltus egredit. vt est vox viror
Clare quando bene tinnule et sonore of-
taucedine imp̄m̄rte. Acute sunt valde
alte. Perspicue voces sunt que longius
p̄trahūtur ita qz continuo impleat omē

nem locum sicut clangor tubarum. **Du**ra vox et rauca est quando violenter emittit sonum suum sicut tonitruum et sonus incudis quando percussitur ferrum durum. **A**spira vox est rauca et que dispertitur per minutos et dissimiles pulsus. **L**etra vox est que mor cum emissa fuerit concitescit atque suffocata nequaquam longius producit, ut in ficulibus. **V**iolenta vox est mollis et vox stridibilis atque leuis. **E**t haec est dicta violenta a yunno quod est a titinno molliter reflexa. **P**erfecta autem vox est alta suavis fortis et clara. alta ut in sublimi sufficiat, clara ut aures impleat, fortis ne trepidet et deficiat, suavis siue dulcis ut auditum non deterrere, sed potius ut aures demulceat, et audientium animos blandiendo ad se alliciat et conuertat. **S**i ex his aliquid defuerit vox perfecta nequaquam erit, ut dicit **I**sidorus. **E**st praeterea harmonia organica quae ex statu constat, quando scilicet aliqua instrumenta artificialiter preparata statu debito persuaferantur ex cuius status quantitate et organi varia qualitate diuersi soni artificialiter precreantur, ut in organis tubis fistulis et consimilibus que omnia varios sonos promunt. **O**rganum est generale nomen vasorum omnium musice, specialiter tamen appropriatum est instrumento ex multis composito fistulis, cui folles adhibentur, et hoc solo musice instrumento utitur iam ecclesia in psalmis, in sequentijs et hymnis, propter abusum histrionum reiectis alijs fere instrumentis.

Capitu. CXXXIII

De tuba

Tuba a tirenis primitus est inuenta, de quibus **V**irgilius, **T**irenibus tulle mugire per ethera clangor. **A**tebantur autem antiqui tubis in prelijs et ad hostium terrificationem, ad commilitonum animationem ad equorum bellorum in pugnam puocationem, ad bellorum inuendam congressionem, et signandas in certamine cum victoria venerationes ad fugitiuorum reuocationem. **I**tem utebantur tubis in festis et in conuiujs pro

pter populi conuocationem, propter excitationem ad dei laudem, et propter leticie et gaudij pccenizationem et inuitationem, preceptum enim fuit iudeis ut in bellis tubis sacris clangerent et etiam in initio nouelune buccinarent, et ut annum iubileus qui annus erat remissionis tubarum sonitu pronunciarent, et gaudium ac quietem omnibus promulgarent. **E**st autem proprie tuba ut dicit **I**sidorus, li. viij, instrumentum bellicis certaminibus adhibendum ad denuncianda signa bellorum, ut tibi exaudiri se non poterat pro tumultu sonitus tube clangentis attingeret, et tuba dicitur quasi troua, id est caua, interius enim est concana et valde plana, propter amphiozem flatus receptionem, exterius autem est rotunda, circa tubantis orificium valde stricta. **S**ed in parte anteriori multum ampla manu clangentis ad os ponitur, regitur, erigitur, exprimit, et tenet, cuius sonus varius est, ut dicit **I**sidorus, nam interdum canit ut bella committant interdum ut eos qui fugiunt insequantur, interdum ut exercitus intra se recipiantur.

Capit. CXXXIII

De buccina

Buccina dicitur quasi uocina propria, id est tuba cornea vel lignea siue enea qua signum dabatur antiquis contra hostes, nam ut dicit **I**sidorus, li. viij, **P**agani agrestes ad omnem usum pariter sono buccine conuocabant. **U**nde proprie buccina agrestibus signum fuit de quo **P**salms, **B**uccina cogebat praescos ad arma quod rites. **H**uius clangor buccinum dicitur, ut dicit idem, **B**uccina autem corneis utebantur hebrei praecipue in laalendis in memoriam liberationis ysaac, pro eo cornu arietis in sacrificio immolato, ut dicit **G**lossa supra **B**ea.

Capitu. CXXXV

De tibia

Tibia dicitur esse dicta eo quod de ceruinis tibijs et hinnulorum creditur primitus fuisse facta, hinc tibicen dixerunt tibiaram cantus. **V**el **S**ecundum **H**ugonem, tibia dicitur a tibi quod est scire

pus vel calamus qz a quibusdam calamis
tale instrumentum antiquitus fiebat. ⁊
hinc dicitur hic tibi cen huius nis. ille q
tibia canit. Et fuit quōdam instrumen-
tum lugubre quo utebant homines i fu-
neribus mortuoz. vt dicit glo. sup. Oza
1 he. ix. cū audisset tibi cines ⁊ c. i. carmē
lugubre canentes.

Capitu. CXXXVI

De calamo

Calamus a calendo est dictus. i.
a fundendo voces et est genera-
le nomen fistularum. Nam fistu-
la est dicta eo qz vocem emittat. naz fos
grece vox latine. stolia vero emissā vnde
fistula quasi emittens sonum siue vocē.
hac videntur venatores. qz eius sonū cer-
ui libenter audiunt. sed dum vnus vena-
toris fistulatione ceruus ad auditū alli-
citur mox ab alio de quo non p̄cauet sa-
gittatur. Uox autem fistule recipit volu-
cres dum canendo earum simulat ⁊ fin-
git voces. vnde dicitur. Fistula dulces ca-
nit volucres dum recipit anceps. Fistu-
la insup delectat oues. et iō fistulis vti-
tur pastores dum vigilant sup gregē su-
um. vnde et quidam nomine pan dice-
batur esse deus pastoralis. qui primus
disparēs calamos ad cantū adaptauit
et studiosa arte cōposuit de quo dicit vir-
gilius. Pan primos calamos cera cōiun-
gere plures. instituit pan curat oues o-
uium qz magistros. et iō qz instrumentū
fistularū ab eo inuentum pandorum est
vocatū. vt dicit Jsi. Adhuc fistulis se-
excitant vigiles et eoz melodie suauita-
te ad dormiendum citius et suauius p-
uocant in lectulis quiescentes.

Capit. CXXXVII

De sambuca

Sambuca est genus ligni fragilis
cuius rami sunt concaui ⁊ vacui
atqz plani. vnde tibi componi
tnt et quedam species simpsonie. vt dic
Jsidorus.

Capit. CXXXVIII

De simpsonia

Simpsonia est instrumentū mu-
sicū qd fit ex ligno concauo pel-
le contenta in vtraqz parte sua
quam musici hinc inde virgulis feriunt.
⁊ itqz in ea ex concordia grauis ⁊ acuti-
suauissimus cantus. vt dicit Jsi. simpso-
nia tamen dicitur collatio et concordia
quorūcumqz signoz sicut chorū dicit cō-
cors vnitas diuersarum vocum. vt dic
glo. sup. Luc. xv.

Capitu. CXXXIX

De armoniaca

Armoniaca rithmica est canora
melodia ex pulsu et percussioe ner-
uozum et tinnitu metalloz gene-
rata. et huic armonie diuersa subseruissit
instrumenta vt tympanum cymbalū ly-
ra cithara psalterium atqz sistrum

Capitulum CXL

De tympano

Tympanū est pellis siue corium li-
gno ex vna pte extentū. Est enī
pars media simpsonie in simi-
litudine cribri et virgula pcutit que ad
modum pcutitur simpsonia. vt di. Jsi.
cui si iuncta fuerit fit fistula dulciorem
reddit melodiam.

Capitulum CXLI

De cythara

Cythara ab appolline est repta
fm grecorum opinionem Est at
cithara similis pectori humano
eo qz sicut vox ex pectore ita ex cithara cā-
tus procedit. et ideo sic appellata. nā pe-
ctus torica lingua cithara appellat. Pau-
latim autem plures eius species exite-
runt. vt psalteria lyre et hmoi. et alique
habent formam quadratam. alique tri-
gonalem. Cordarum etiam numer⁹ mlti-
plicatus est et cōmutatum genus. vete-
res aut vocauerūt citharā fidiculā vel
fidicem. qz tam bene cōcurrūt iter se cor-
de eius qz bene cōuenit inter quos fides
fit. habebat aut cithara. vij. cordas. vnde
xgil. vij. sunt soni. vij. discrimina vocū.
discrimia aut sūt dicta iō qz nulla corda
vicine corde fillem sonū reddit. iō at sūt

vij. corde. vel qz totam vocem implent. vel qz septem motibus sonat celum. Corda autem est dicta a corde. qz sicut pulsus cordis est in pectore ita pulsus corda tum est in cithara. Has primo mercurius excogitavit. idemqz prior in nervos sonum stringit vt dicit Jsi. Corde autem qzto magis sunt sicce et etiam magis te se tanto amplius sunt sonore. Plectru autem dicitur instrumentum quo tem perantur corde et tenduntur.

Capitulū. CXLII

De psalterio

Salterium a psallendo. i. a cā cando est nominatum eo q ad eius vocem chorus consonando respondeat. Est autem similitudo cithare barbarice in modum telte littere. Sed psalterij et cithare hec est differentia q psalterium lignū concavum vnde sonus redditur supius habet et teozsum ferū tur corde et desup sonant. cithara vo concavitatem ligni inferius habet psalterij um. hebrei habent decaordem .i. decē cordatum fm numerum decē pceptor. sicut autem optime eius cordule de aurticalco et etiam de argento.

Capitulū CXLIII

De lira

Lira a varietate vocum est dicta eo q diversos sonos efficiat. vt dicit Jsi. Liras primo a mercurio fuisse inuentam dicunt hoc mō. Cū regrediens nilus in suos meatus. varia in campis animalia reliquisset. relicta ē etiam et testudo que cum putrefacta esset et nerui eius remansissent extenti infra concham percussa a mercurio sonum dedit et ad e' spēz liram fecit et tradidit orphleo qui hmoi rei maxime fuerat studiosus. Cū dicebatur eadez arte non solū feras sed etiam sara et filias cantus modulati one applicuisse. hanc sez liram ppter studij amorem et carminis laudem inter sidera locatum esse musici fabulantur vt dicit Jsidorus.

Capitu. CXLIII

De cimballa

Cimbala sunt quedam musica instrumenta que percussa inuicem se tagūt et sonum faciūt et tinnitū

Capitulū CXLV

De sistro

Sistrum est instrumentū musicū sic ab inuētrice notatū. naz ysis regina egyptiorū sistrum inuenit se pbatur. Cū Juuenalis. Jsis et irato feriat mea limina sistro. Jō mulieres b vtunt instrumento. qz eius inuentrix fuit mulier. vñ et apud amazones sistro ad bellum feminarum exercitus aduocat.

Capitulū CXLVI

De tintinabulo

Tintinabulum a tinniendo ē dictum. et est pna nola vel campanella. que supra te vasis te lra v Habet aut campana hoc pprū qd dum sonando alijs pficit ex frequenti ictu se cōsumit. hec et multa alia instrumenta de feruunt musice discipline cuias scia tractat de vocibus et sonis. Cōsiderat autē nihilominus rez naturalū dispositōes et numerorū pportiones sicut exemplificat Boe. de numero duodenario cōpato ad. vi. et alios numeros in medio di cenis sic. Inuenimus inquit hic omnes musicas cōsonantias. nam. viij. ad. vi. et. ix. ad. viij. compati sesquitercia pportioem reddūt. et sic faciūt dyatessero cōsonatiā. Sex vo ad. ix. et. viij. ad. viij. compati reddūt sesquialtera pportioem et dyapente efficiūt simpliciā. viij. vo ad. viij. cōsiderati duplicē quidē reddūt pportioes sed dyapason simpliciā cātāt. viij. agit ad. ix. ipi se mediū cōsiderati epogdonū iungūt q musica modulatiōe ton' vocat qui oim musicoz sonoz mensura est cōis oim enī sonoz ē puissimus. Cū notādus est q inter dyatesseron et dyapente cōsonantiaz tonus dia totius est sic int sesq tertiarū sesquialtera pportioē sola ē epogdolis dia. Hucusqz Boe. in li. arismet. ca. vlt. Dicit etiā idem in plogo. i. li. sic musica iqt qz prior sit nūerorū vis et b pbati p q poza se illa naturali q p se cō

stant quæ que ad aliquid referuntur et ipsa
 musica modulatio numerorum nonibus ad/
 notatur. *ut*. Dyatesseron enim et dyapen-
 te et dyapason ab antecedentibus numeri no-
 minibus nuncupantur. ipsorum quoque sonorum
 aduersum se proportio solus et non alijs nu-
 meris inuenitur. nam qui sonus in dya-
 pason simplicitate est. idem duplicis nu-
 meri proportione colligitur quod dyatesseron est
 modulatio epitrita collatione. i. sesqui-
 tertia colligitur vel componitur quæ dya-
 pente simplicitatem vocant. hemicolia me-
 diante coniungitur qui in numeris epog-
 donus. i. supra. viij. dicitur et est tonus in
 musica. *ut* dicitur idem ibidem. sesquiter-
 tia proportio in arithmetica dicitur dyatessero-
 ton in musica et que hemicolia. i. sesquial-
 tera proportio in arithmetica. dyapente di-
 citur in musica. est autem dyapente et dyapa-
 son consonantia quam maior vox habet mi-
 nozem notulam duplo et eius medietate
 tem. Sesquitercius numerus est nume-
 rus numero copatus habens tertiam p-
 tem minoris. Si vero habuerit. iij. sesqui-
 quartus. et si. v. sesquiquintus et sic vlti-
 mus. An sesquitercius est qui minori co-
 patus habet eum semel et eius tertiam p-
 te verbigratia. si. iij. copares tribus habe-
 bit in se quaternarius totum ternarium et
 ternarium tertiam p-tem. si. i. et si. viij. ad. vi
 octonarius habet totum senarium et tertiam
 p-tem eius. i. binarium. et si. xij. nouenarius
 duodenarius continebit totum nouenarium
 et eius tertiam p-tem. i. ternarium. Sic si. xix.
 copaueris ad. xx. et. xx. ad. xxv. et. xxvij.
 ad. xxxvij. et ita de alijs sic sepe inuenies.
 Numerus vero sesquialter est quam numerus
 maior copatus minori continet totalen-
 numerum minoris et eius medietatem. verbi-
 gratia. ternarius copatus binario habet
 se duo et eorum medietatem. i. unitatem. sic. vi.
 continet in se. iij. et eorum medietatem scilicet
 duo. sic. ix. senarium in se claudit et eorum me-
 diam p-tem. scilicet. iij. sic. xij. ad. viij. et. xv. ad. x.
 et sic de alijs. Nec siquidem verba in se sunt
 profunda plurimum et obscura nisi his que in
 arithmetica instructi sunt et etiam in musi-
 ca disciplina. Nam arithmetice geometrice
 et musicis sunt luce plurima clari-
 ora que minus exercitatis in hominibus peni-

tus sunt obscura. et ideo qui predictorum verborum
 et proportionum tam numerorum quam vocum et sonorum
 habere noticiam desiderat arithmetico-
 rum et geometricorum et musicorum industriam
 consulere non contemnat. tanta enim ve-
 dicitur. *ut* in li. iij. est virtus in numeris
 figuris et musicis simplicitatibus quod ipse homo se-
 ne eis non constat. quod musica perfecta omnia
 comprehendit. Recollige itaque ex predictis
 quod ars musica siue armonia contraria et
 dispersa conciliat. grauius acutis et acuta
 grauius modificat et adaptat. affectio-
 nes contrarias et aduersas reconciliat. ma-
 liciosos animi motus reprimit et refrenat
 sensus debilitatos reparat et confortat.
 unitatem exemplaris diuini in operibus con-
 trariis et diuersis maxime preconsulat. ter-
 renis celestibus et celestibus terrenis posse
 vniri in concordia manifestat. Letos ani-
 mos magis letificat et tristes magis re-
 stituit. quod *ut* dicitur. *Aug.* ex quadam occul-
 ta anime armonie consilio. proprietate melo-
 dia anime affectionibus se conformat. et in-
 de est quod dicunt autores quod instrumenta musi-
 ca letum reddunt letioris et triste efficiunt
 Residuas armonie proprietates que supra
 in eo. vbi ista et alia verba. *Aug.* recitantur.

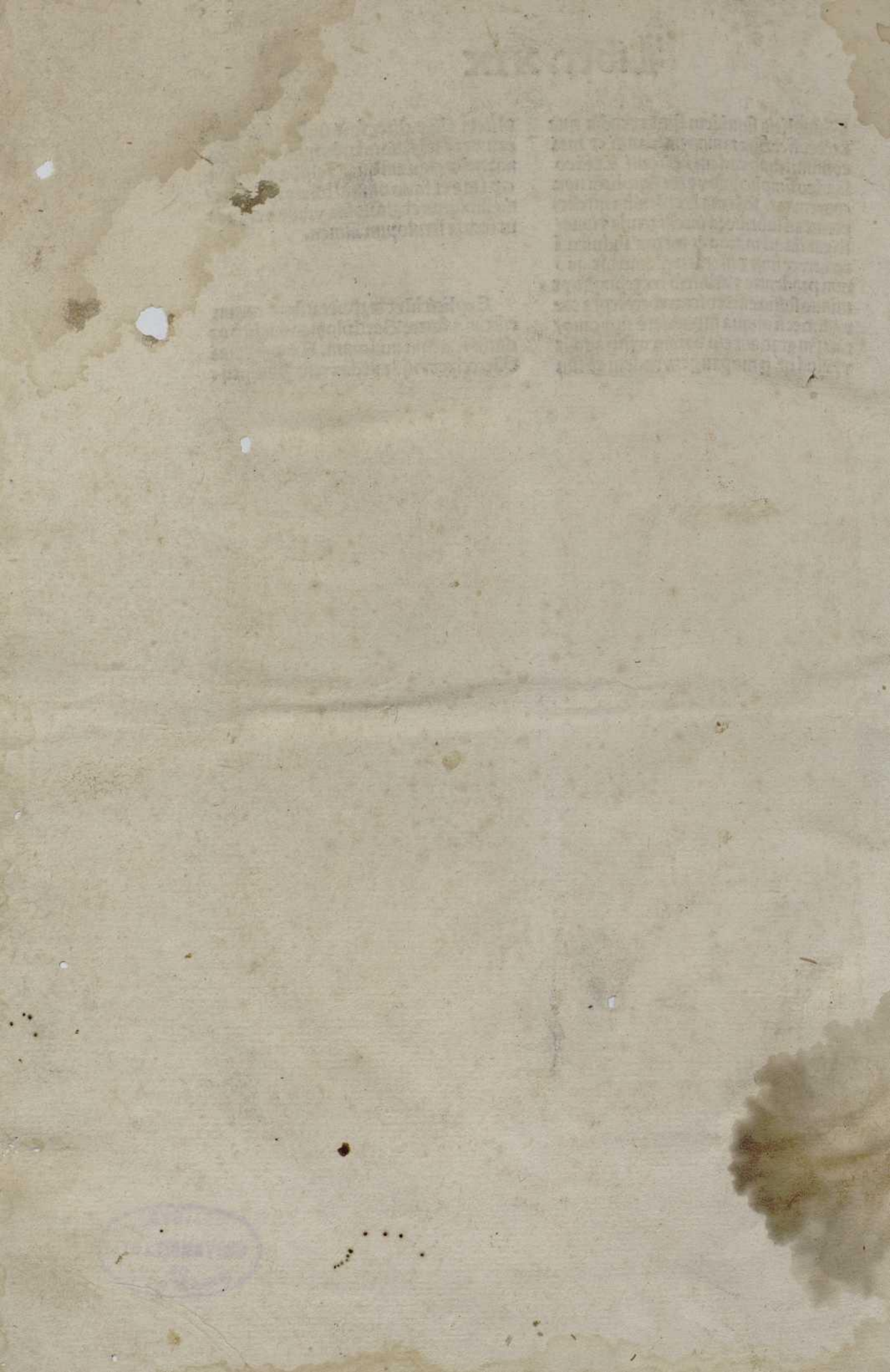
Conclusio libri

Sta autem que breuiter de rebus natu-
 ralium accidentibus interserui-
 mus. *ut* puta de coloribus liquoribus
 ponderibus mensuris sonis et vo-
 cabus iam dicta sufficiant. quod *ut* estimo
 rudibus et puulis in christo mihi sicut quod re-
 proprietatibus rebus naturalium in. xix. p-
 tibus sunt digesta sufficere debent ad aliquam
 inueniendi similitudinariam rationem. qua de ca-
 diuina scriptura rebus naturalium et earum p-
 proprietatum tam exquisitis symbolis vtitur et fi-
 guris. Propterea autem in fine huius operis
 cuiusquam admodum in principio quod in omnibus
 que sunt diuersas materias in hoc tractatu con-
 tinent partem vel nihil de meo apposui. sed
 simpliciter sanctorum verba et prophetarum dicta p-
 comentata veritate pura sum secutus *ut* sim-
 plices et puuli qui propter librorum infinita-
 tem singularum rebus proprietates de quibus tra-
 ctat scriptura inuestigare non possunt impromptu
 inuenire valeant saltem superficialiter quod ita dicitur

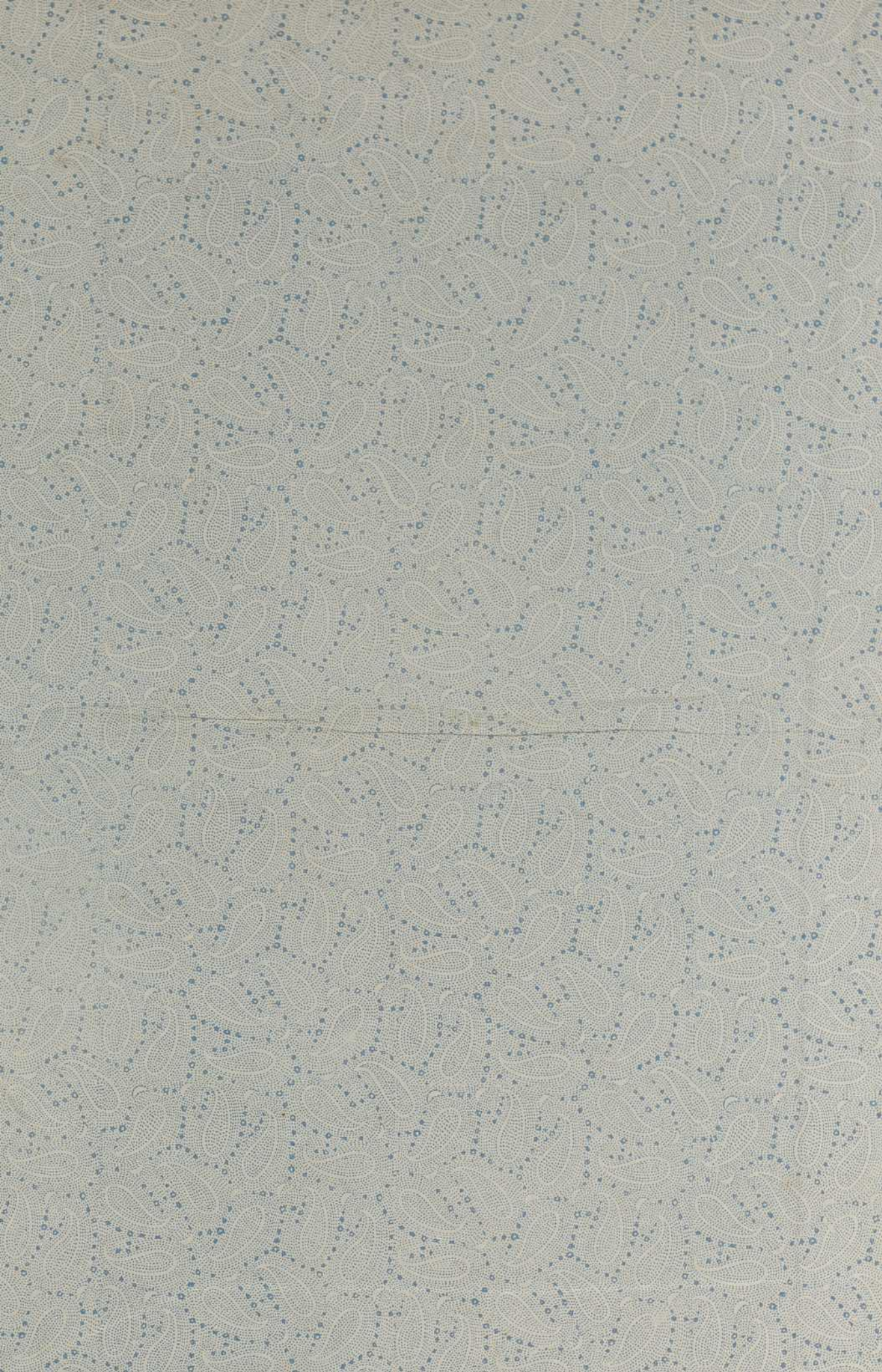
Simplicia siquidem sunt et rudia que
 excerpti. vtilia tamen mihi rudi et mei
 consimilibus eadem iudicavi. Et ideo
 suadeo simplicibus vt hec simplicia non
 contemnat. sed cum hec plenus intellex
 erint ad subtiliora intelligenda et inue
 stiganda ad maior et doctor' industriã
 recurrere non differat nec omittat. quo
 rum prudentie et arbitrio hec relinquo vt
 minus sufficienter dicta vel excerpta cor
 rigant. et si aliqua supaddere iudicave
 rint fm gratiam eis datam desup addat
 vt illud qd p me paupem rudem et sim

plicem aliquantulum fuit inchoatum pdu
 catur eoz solertia ad pfectum. ad ipi' ho
 nozem et gloriam qui est alpha et o prin
 cipium et finis omniu honoz qui est de
 us sublimis et gloriosus viuens et regnas
 in secula seculorum Amen.

Explicit liber de proprietatibus rerum
 editus a fratre Bartholomeo anglico or
 dinis fratrum minorum. Anno domini
 MCCCCLXXVII. kalendas vero Junij. xij.







Deart. Amg. P. Proprietates Rev. m.

